

ปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน
กรณีศึกษาชุมชนในเขตเทศบาลนครปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี

โดย

ว่าที่ร้อยตรีพีภัทร์ สุขสมเกษม

การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (บริหารรัฐกิจและกิจการสาธารณะ)
สาขาวิชาบริหารรัฐกิจและกิจการสาธารณะ สำหรับนักบริหาร
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ปีการศึกษา 2559

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน
กรณีศึกษาชุมชนในเขตเทศบาลนครปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี

โดย

ว่าที่ร้อยตรีพิภัทร สุขสมเกษม

การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (บริหารรัฐกิจและกิจการสาธารณะ)
สาขาวิชาบริหารรัฐกิจและกิจการสาธารณะ สำหรับนักบริหาร
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ปีการศึกษา 2559
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

THE STUDY OF FACTORS CONTRIBUTING TO THE COMMUNITY
STRENGTH: CASE STUDY OF PAKKRET MUNICIPALITY
NONTHABURI

BY

LT.SUB RAPEEPAT SUKSOMGASEM

AN INDEPENDENT STUDY SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF
THE REQUIREMENTS FOR THE DEGREE OF
MASTER OF POLITICAL SCIENCE
(PUBLIC ADMINISTRATION AND PUBLIC AFFAIRS)
EXECUTIVE PROGRAM IN PUBLIC ADMINISTRATION AND PUBLIC AFFAIRS
FACULTY OF POLITICAL SCIENCE
THAMMASAT UNIVERSITY
ACADEMIC YEAR 2016
COPYRIGHT OF THAMMASAT UNIVERSITY

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

คณะรัฐศาสตร์

การค้นคว้าอิสระ

ของ

ว่าที่ร้อยตรีพิภพร สุขสมเกษม

เรื่อง

การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน
กรณีศึกษาชุมชนในเขตเทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

ได้รับการตรวจสอบและอนุมัติ ให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (บริหารรัฐกิจและกิจการสาธารณะ)

เมื่อ วันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ. 2560

ประธานกรรมการสอบการค้นคว้าอิสระ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุนิสา ช่อแก้ว)

กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรรถัย กักผล)

คณบดี

(รองศาสตราจารย์ ดร.ศุภสวัสดิ์ ชัชวาลย์)

หัวข้อการค้นคว้าอิสระ	ปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน กรณีศึกษาชุมชนในเขตเทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี
ชื่อผู้เขียน	ว่าที่ร้อยตรีพิภัทร์ สุขสมเกษม
ชื่อปริญญา	รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (บริหารรัฐกิจและกิจการสาธารณะ)
สาขาวิชา/คณะ/มหาวิทยาลัย	บริหารรัฐกิจและกิจการสาธารณะ สำหรับนักบริหาร รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรรถย กักผล
ปีการศึกษา	2559

บทคัดย่อ

การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน กรณีศึกษาชุมชนในเขตเทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี โดยการศึกษาความเข้มแข็งของชุมชนสองแห่ง ได้แก่ ชุมชนบางตลาดพัฒนา 2 และชุมชนประชาณีเวศน์ 2 ระยะ 3 เพื่อหาค่านัยสำคัญร่วมกันของปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการส่งเสริมชุมชนจนประสบความสำเร็จ จนสามารถเป็นชุมชนเมืองที่มีความเข้มแข็ง ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษาปัจจัยที่จะส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในเขตเมือง โดยการศึกษาวิธีการดำเนินงานและปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคที่จะส่งผลให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง และ เพื่อเสนอแนะการพัฒนาชุมชนในเขตเมืองให้เกิดความเข้มแข็งและยั่งยืน อีกทั้งการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ยังสามารถนำไปใช้การศึกษาวิจัยได้ในอนาคตเพื่อศึกษาสภาพความเมืองที่ส่งผลกระทบต่อแนวคิด กระบวนการ หรือวิธีการปกครองที่มีผลต่อชุมชนในเขตเมืองอื่นๆ ที่จะสามารถพัฒนาไปสู่ความเข้มแข็งได้อย่างยั่งยืน กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาวิจัยคือ การศึกษาเกี่ยวกับการดำเนินงานของชุมชนบางตลาดพัฒนา 2 และชุมชนประชาณีเวศน์ 2 ระยะ 3 โดยศึกษาวิจัยจาก (1) การศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research) เพื่อให้ทราบถึงแนวทางการพัฒนาชุมชน ได้แก่ หนังสือ งานวิจัยต่างๆ บทความ วารสาร เอกสาร กฎ และข้อบังคับทั้งที่เป็นเอกสารภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ ตลอดจนติดต่อบุคคลที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น เพื่อรวบรวมข้อมูลมาอ้างอิงประกอบการศึกษา (2) การศึกษาภาคสนาม (Field Survey) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากชุมชนทั้งสองแห่ง โดยการสัมภาษณ์ (In-depth Interview) กับกลุ่มประชากรที่กำหนดไว้ และการเข้าไปสังเกตการณ์และมีส่วนร่วมในกระบวนการ (Participant Observation) นำข้อมูลมาหาค่านัยสำคัญที่เหมือน หรือแตกต่างกันเพื่อสรุปอภิปรายผลการศึกษา

ผลของการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในเขตเทศบาลนครปากเกร็ด พบว่าปัจจัยที่ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ในเขตเทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี คือ (1) ปัจจัยผู้นำชุมชนอุทิศตนและมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี (2) ปัจจัยสมาชิกในชุมชนยอมรับบทบาทของกรรมการชุมชน (3) ปัจจัยชุมชนมีกระบวนการบริหารงานในชุมชนที่ชัดเจน (4) ปัจจัยชุมชนมีศักยภาพในการพึ่งพาตนเองสูง (5) ปัจจัยชุมชนได้รับการจัดสรรงบประมาณจากเทศบาล (6) ปัจจัยชุมชนมีลักษณะพื้นที่ทางกายภาพที่เอื้ออำนวยต่อการรวมกลุ่ม (7) ปัจจัยชุมชนกับเทศบาลมีความร่วมมือกัน และปัญหาอุปสรรคที่มีต่อผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน คือ (1) ยังขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐอื่นๆ ในพื้นที่ และ (2) การกำหนดกรอบในการใช้งบประมาณสำหรับเงินอุดหนุนชุมชนยังมีจำกัด

ข้อเสนอแนะต่องานวิจัย (1) การจัดสรรเงินอุดหนุนให้กับชุมชนของเทศบาลจะทำให้ชุมชนได้เรียนรู้การทำงานโดยการพึ่งพาตนเองของชุมชน (2) การส่งเสริมความรู้ความเข้าใจในบทบาทของตำแหน่งคณะกรรมการชุมชน และอำนาจหน้าที่ของเทศบาล จะทำให้การทำงานของคณะกรรมการชุมชนมีบทบาทที่ชัดเจนมากขึ้น และทำให้กรรมการชุมชนสามารถทำหน้าที่ได้ตามที่ได้รับมอบหมายได้ดี ได้รับการยอมรับจากสมาชิกในชุมชน เกิดความมั่นใจในการทำงานของคณะกรรมการชุมชนมากขึ้น ซึ่งจะก่อให้เกิดความสุขแก่สมาชิกในชุมชนและคณะกรรมการชุมชน

คำสำคัญ: ชุมชนเข้มแข็ง, ชุมชนเมือง, ภาวะผู้นำ, มนุษย์สัมพันธ์, การพึ่งพาตนเอง

Independent Study Title	THE STUDY OF FACTORS CONTRIBUTING TO THE COMMUNITY STRENGTH: CASE STUDY OF PAKKRET MUNICIPALITY NONTABURI
Author	LT.Sub Rapeepat Suksomgasem
Degree	Master of Political Science (Public Administration and Public Affairs)
Major Field/Faculty/University	Executive Program in Public Administration and Public Affairs Political Science Thammasat University
Independent Study Advisor	Assistant Professor Orathai Kokpol, Ph.D.
Academic Years	2016

ABSTRACT

The Study of Factors Contributing to the Community Strength: Case Study of PakKret Municipality Nonthaburi has studied 2 communities which are Bang TalatPattana 2 Community and PrachaNiwet 2 (Phase 3) Community. The purpose is to find level of significance as well as factors that contribute to the success of the communities that are located in urban areas. The paper also aims to study problems and obstacles that affect community strength, and provide recommendations to sustainably develop the urban communities. The results of this study can be used for further research in order to study urban conditions that affect governance in other urban communities, and used to sustainably develop the other urban communities in the future. The research sample included the operations of these 2 communities, including Bang TalatPattana 2 Community, and PrachaNiwet 2 (Phase 3) Community. This study uses a variety of methods to collect data as follows; 1) documentary research is used to understand ways to develop the communities such as from journals, articles, documents, rules, and regulations, in both Thai and foreign languages, as well as talking to people who have experience in community development. This data was use as references for this study. 2) A field survey was conducted by collecting data from both communities, including in-depth interviews

with sample groups and participant observation. The data was used to find statistical significance and then discuss the research conclusion.

The study indicate that the factors that have an effect on the community strength at PakKret Municipality, Nonthaburi Province are 1) leadership factor: the leaders devote themselves to the communities and are friendly to people. 2) Acceptance factor: people in the communities accept roles of community committees. 3) Management factor: the communities have their clear management methods. 4) Potential factor: the communities have high potential to rely on themselves. 5) Budget factor: the communities receive budgets from the Municipality. 6) Physical condition factor: the physical areas of the communities help the communities to group together. 7) Cooperation factor: the communities and their Municipality are strongly cooperative. However, there are some problems caused by community strength, including 1) the communities do not receive any support from other government sections in their areas. 2) There are some limitations in spending community budgets and subsidies.

Research recommendations are as follows 1) there should be some subsidy allocation from the Municipality because it can help the communities to have self-sufficiency. 2) The communities should learn and understand the roles of the community committees and the Municipality. The acceptance from the communities will help the committees and the Municipality to have clear responsibilities and work better. As the result, the communities will have more confident in the committees and they both are happy in living in their own communities.

Keywords: Community Strength, Urban Communities, Leadership, Self-Sufficiency

กิตติกรรมประกาศ

การค้นคว้าอิสระฉบับนี้ สำเร็จได้ด้วยดีเพราะได้รับความกรุณาจากผู้มีพระคุณหลายท่าน ผู้ศึกษาขอกราบขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุนิสา ช่อแก้ว ประธานกรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระโดยเฉพาะ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรทัย ก๊กผล รวมถึงอาจารย์ที่ปรึกษาทุกท่าน ซึ่งทุกท่านได้กรุณาสละเวลาอันมีค่าในการให้คำปรึกษา และข้อคิดเห็น รวมทั้งตรวจแก้ไขข้อบกพร่อง อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งเพื่อให้การค้นคว้าอิสระเล่มนี้สมบูรณ์ที่สุด

นอกจากนี้ ขอขอบพระคุณนายกเทศมนตรีเทศบาลนครปากเกร็ด รองนายกเทศมนตรีเทศบาลนครปากเกร็ด หัวหน้าฝ่ายพัฒนาชุมชน กองสวัสดิการสังคม เทศบาลนครปากเกร็ด ผู้นำชุมชน และประชาชนกลุ่มตัวอย่างทุกท่านที่อำนวยความสะดวก และตอบแบบสอบถามเป็นอย่างดี และขอบคุณทุกๆ คนที่คอยให้ความช่วยเหลือ และให้กำลังใจด้วยดีเสมอมา ประโยชน์อันได้อันเกิดจากการศึกษาค้นคว้าอิสระเล่มนี้ ผู้ศึกษาขอมอบเป็นเครื่องบูชา บิดา มารดา ตลอดจนครูบาอาจารย์ทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์วิชาความรู้ให้กับผู้ศึกษา

หากมีข้อผิดพลาดประการใดจากการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาขอน้อมรับไว้แต่เพียงผู้เดียว และเพื่อปรับปรุงแก้ไขในการศึกษาโอกาสต่อไป

ว่าที่ร้อยตรีพิพัทธ์ สุขสมเกษม

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(1)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(3)
กิตติกรรมประกาศ	(5)
สารบัญตาราง	(10)
สารบัญภาพ	(11)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหาการศึกษา	1
1.2 คำถามของงานวิจัย	6
1.3 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	6
1.4 ขอบเขตของการศึกษา	6
1.5 ประโยชน์ของการศึกษา	7
1.6 วิธีการศึกษา	7
1.6.1 การคัดเลือกชุมชน	7
1.6.2 กระบวนการในการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิธีการศึกษา	8
1.6.3 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	8
1.6.4 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล	8
1.6.5 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างเป้าหมายการเก็บข้อมูล	8
1.6.6 การวิเคราะห์ข้อมูล	9
1.7 นิยามศัพท์	9

บทที่ 2 การทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	11
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นเมือง และชุมชนเมือง	11
2.1.1 แนวคิดที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาเมือง	13
2.1.2 ทฤษฎีว่าด้วยการเติบโตของเมือง (Urban Growth Theory)	14
2.1.3 ความหมายของชุมชนเมือง	18
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับผู้นำ	22
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็ง	29
2.4 แนวคิดเกี่ยวกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	38
2.5 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	42
2.6 กรอบการวิเคราะห์	44
บทที่ 3 ข้อมูลพื้นฐาน	46
3.1 ข้อมูลการดำเนินงานเกี่ยวกับชุมชนของเทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี	47
3.1.1 ลักษณะที่ตั้ง	47
3.1.2 อาณาเขตและพื้นที่อาณาเขตติดต่อ	47
3.1.3 ลักษณะภูมิประเทศ	47
3.1.4 โครงสร้างทางการบริหาร	48
3.1.5 อำนาจหน้าที่ของเทศบาลนครปากเกร็ด	48
3.1.6 การตั้งชุมชนในเขตเทศบาลนครปากเกร็ด	49
3.1.7 บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการชุมชนในเขตเทศบาลนครปากเกร็ด	50
3.1.8 การส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนของเทศบาลนครปากเกร็ด	51
3.2 ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนบางตลาดพัฒนา 2	51
3.2.1 ข้อมูลทั่วไปของชุมชน	51
3.2.2 ความเข้มแข็งของชุมชนบางตลาดพัฒนา 2	52
3.2.2.1 ความสามัคคีและความเกื้อหนุนกันของชุมชน	52
3.2.2.2 ชุมชนมีการตัดสินใจแก้ไขปัญหาาร่วมกันโดยส่วนรวม	53
3.2.2.3 ชุมชนมีความมั่นคงในความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน	55
3.2.2.4 สมาชิกในชุมชนมีความมั่นคงในอาชีพ และรายได้ในครัวเรือน	56
3.2.2.5 มีการรวมกลุ่มเพื่อดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนอย่างต่อเนื่อง	56

3.2.2.6	ชุมชนได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก	57
3.2.2.7	ชุมชนมีความทั่วถึงทางด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ	59
3.3	ข้อมูลพื้นฐานชุมชนประชาณีเวศน์ 2 ระยะ 3	59
3.3.1	ข้อมูลทั่วไปของชุมชน	59
3.3.2	ความเข้มแข็งของชุมชนประชาณีเวศน์ 2 ระยะ 3	60
3.3.2.1	ชุมชนมีความรักความสามัคคี เกื้อหนุนกัน	60
3.3.2.2	ชุมชนมีการตัดสินใจแก้ไขปัญหาาร่วมกันโดยส่วนรวม	61
3.3.2.3	ชุมชนมีความมั่นคงและมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน	61
3.3.2.4	สมาชิกในชุมชนมีความมั่นคงในอาชีพและรายได้	62
3.3.2.5	มีการรวมกลุ่มเพื่อดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน	63
3.3.2.6	ชุมชนได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก	63
3.3.2.7	ชุมชนมีความทั่วถึงทางด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ	64
บทที่ 4	ผลการศึกษา และการอภิปรายการศึกษา	66
4.1	แนวทางการอภิปรายผลการศึกษา	66
4.2	สัญลักษณ์ที่ใช้ในการแสดงผล	67
4.3	การวิเคราะห์ข้อมูล	67
4.4	ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	68
4.4.1	การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน บางตลาดพัฒนา 2	68
4.4.1.1	ชุมชนมีความรัก ความสามัคคีและเกื้อหนุนกันของชุมชน	68
4.4.1.2	ชุมชนมีการแก้ไขปัญหาาร่วมกันโดยส่วนรวม	70
4.4.1.3	ชุมชนมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน	71
4.4.1.4	ชุมชนมีความมั่นคงในอาชีพ และรายได้ในครัวเรือน	72
4.4.1.5	ชุมชนมีการรวมกลุ่มกันเพื่อทำกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนอย่างต่อเนื่อง	72
4.4.1.6	ชุมชนได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก	73
4.4.1.7	ชุมชนมีความทั่วถึงทางด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ	75
4.4.2	การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ประชาณีเวศน์ 2 ระยะ 3	76
4.4.2.1	ความสามัคคีและความเกื้อหนุนกันของชุมชน	76

4.4.2.2	ชุมชนมีการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน	77
4.4.2.3	ชุมชนมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน	78
4.4.2.4	ชุมชนมีความมั่นคงในอาชีพ และรายได้ในครัวเรือน	79
4.4.2.5	ชุมชนมีการรวมกลุ่มเพื่อดำเนินกิจกรรมต่างๆ อย่างต่อเนื่อง	80
4.4.2.6	ชุมชนได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก	80
4.4.2.7	ชุมชนกับเทศบาลมีความร่วมมือกัน	81
4.4.3	การวิเคราะห์เปรียบเทียบปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของ ชุมชนบางตลาดพัฒนา 2 และชุมชนประชาณีเวศน์ 2 ระยะ 3	82
บทที่ 5	สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ	86
5.1	สรุปผลการศึกษา	87
5.2	อภิปรายผลการวิจัย	89
5.3	ปัญหาและอุปสรรคที่มีผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน	91
5.4	ข้อเสนอแนะการส่งเสริมการพัฒนาชุมชนในเขตเมืองให้เกิดความเข้มแข็ง และยั่งยืน	91
5.5	ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป	93
รายการอ้างอิง		94
ภาคผนวก		99
ประวัติผู้เขียน		100

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
2.1 การเปรียบเทียบการใช้อำนาจของผู้นำทั้ง 3 แบบ	25
4.1 การเปรียบเทียบปัจจัยที่ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนบางตลาดพัฒนา 2 และชุมชนประชาณีเวศน์ 2 ระยะ 3	83

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
2.1 ภาพการขยายของเมืองจากศูนย์กลาง	15
2.2 ภาพการแบ่งพื้นที่เมืองออกเป็นรูปพาย	16
2.3 ภาพเมืองที่มีศูนย์กลางหลายแห่ง	16
3.1 ลักษณะบ้านของชุมชนบางตลาดพัฒนา 2	52
3.2 การจัดงานกีฬาของชุมชนบางตลาดพัฒนา 2	53
3.3 กิจกรรมการการแก้ไขปัญหของชุมชนบางตลาดพัฒนา 2	55
3.4 การสนับสนุนงบประมาณจากเทศบาลนครปากเกร็ด	58
3.5 การสนับสนุนการสร้างสนามฟุตบอลโดยกรมชลประทาน	58
3.6 ระบบสาธารณูปโภคในชุมชนบางตลาดพัฒนา 2	59
3.7 ลักษณะทั่วไปของชุมชนประชาณีเวศน์ 2 ระยะ 3	60
3.8 ชุมชนมีความรักความสามัคคี เกื้อหนุนกันโดยจัดงานเลี้ยงพระทำบุญทุกเดือน	61
3.9 ความปลอดภัยในชุมชนประชาณีเวศน์ 2 ระยะ 3	62
3.10 ชุมชนได้รับการสนับสนุนจากเทศบาลนครปากเกร็ดในการก่อสร้างถนน คสล. และระบบระบายน้ำในชุมชนประชาณีเวศน์ 2 ระยะ 3	64
3.11 สถานที่ออกกำลังกายในชุมชนประชาณีเวศน์ 2 ระยะ 3	65

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหาการศึกษา

ประเทศไทยเผชิญกับปัญหาความยากจนของประชาชนมาช้านาน อีกทั้งในปัจจุบันประเทศไทยยังประสบปัญหาความขัดแย้งทางความคิดที่แตกต่างกัน โดยขาดกระบวนการที่ชัดเจนในการแก้ไขปัญหาจนก่อให้เกิดวิกฤตการณ์ทางการเมืองเกิดขึ้นหลายครั้งที่ผ่านมามีการแก้ไขปัญหของภาครัฐมุ่งเน้นการปฏิรูประบบการบริหารราชการส่วนกลาง การแก้ไขปัญหาระบบเศรษฐกิจโดยการขึ้นภาษี การแก้ไขปัญหาด้านสังคมเน้นที่การควบคุมและบังคับใช้กฎหมาย ซึ่งการแก้ไขปัญหาดังกล่าวสามารถแก้ไขให้ครอบคลุมรอบด้านจะต้องให้ความสำคัญกับการสร้างความเข้มแข็งของทุนทางสังคม โดยการพัฒนาชุมชนในเขตเมืองเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนและนำไปสู่เมืองที่น่าอยู่ โดยภาครัฐจะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วม (People Participation) ในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวของเมือง และชุมชน โดยการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมกันวางแผน และร่วมตัดสินใจ¹ ตั้งแต่เริ่มต้นนโยบายจนถึงการประเมินผลนโยบาย เพื่อประชาชนจะสามารถแก้ไขปัญหาของตนเองได้ตรงตามความต้องการ และสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน (Self Reliance)

การพัฒนาประเทศโดยยึดพื้นที่ชุมชนเขตเมืองเป็นแนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้เป็นเมืองที่น่าอยู่เหมาะสมต่อการกระจายโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคมให้ทั่วถึงและเป็นการสร้างฐานทางเศรษฐกิจและรายได้จากพื้นที่เศรษฐกิจใหม่มากขึ้น สอดคล้องตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) การพัฒนาพื้นที่ โดยเฉพาะในเขตเมืองเพื่อเชื่อมโยงเชิงกายภาพสู่การพัฒนาพื้นที่เศรษฐกิจและชุมชนตามแนวระเบียงเศรษฐกิจต่างๆ เพื่อสนับสนุนการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันและการกระจายความเจริญในการพัฒนาชุมชน จังหวัดและเมืองตามแนวระเบียงเศรษฐกิจ รวมถึงพื้นที่จังหวัดที่กำลังเติบโตเป็นเมืองซึ่งจะเชื่อมโยงกับจังหวัดอื่นภายในประเทศ² และตามยุทธศาสตร์ที่ 9 การพัฒนาภาค เมืองและพื้นที่เศรษฐกิจ โดยการขับเคลื่อนทุกภาคส่วนในระดับพื้นที่ ท้องถิ่น และชุมชน เพื่อรองรับการขยายตัวของประชากร โดยเฉพาะในเขต

¹ ประเวศ วะสี, อ่างอิงโน โกวิทย์ พวงงาม, *การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น* (กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์, 2553), 217.

² สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง (พ.ศ. 2560-2564)* (กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี, 2559), 2.

กรุงเทพมหานครและปริมณฑล ไปสู่การพัฒนาเมืองให้เป็นเมืองน่าอยู่และมีศักยภาพรองรับการค้าการลงทุน³ การพัฒนาเมืองให้เป็นเมืองที่น่าอยู่ได้ โดยการดำเนินการของภาครัฐนั้นอาจไม่เพียงพอ ต้องอาศัยความเข้มแข็งของชุมชนเป็นฐานสำคัญในการลดผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคม และสร้างกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่ยั่งยืนต่อไปในอนาคต โดยต้องใช้ทุนทางสังคมที่มีอยู่ในทุกภาคส่วน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “ชุมชน” ซึ่งเป็นทุนทางสังคมที่จะพัฒนาให้เกิดความเข้มแข็งของเมืองให้น่าอยู่ได้อย่างยั่งยืน

โดยคำว่า “ชุมชนเข้มแข็ง” นั้น เป็นคำจำกัดความที่หมู่บ้านหรือชุมชนต่างๆ ต้องการที่จะพัฒนาชุมชนตนเองไปสู่สิ่งนี้เพื่อแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของคนในชุมชนว่ามีความสามารถบริหารจัดการแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ด้วยตนเอง โดยชุมชนเข้มแข็ง นั้นคือ ชุมชนที่ประชาชนมีความสามัคคี มีส่วนร่วมในการดำเนินการของชุมชน สมาชิกในชุมชนใช้ความสามารถในการพึ่งพาตนเอง ประชาชนในชุมชนให้ความร่วมมือในการทำงานระหว่างชุมชนกับเทศบาล สมาชิกในชุมชนมีจิตอาสาและเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น เพราะทุกคนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของและมีความรับผิดชอบร่วมกัน กล่าวคือ “ชุมชน” คือ กลุ่มคนที่อยู่รวมกันตามพื้นที่ตามภูมิศาสตร์ หรือกลุ่มคนที่อยู่รวมตัวกัน ณ ที่แห่งใดแห่งหนึ่งที่ทำกิจกรรมบางอย่างร่วมกัน โดยมีโครงสร้างและวัตถุประสงค์การดำเนินการของสมาชิกในชุมชนที่ชัดเจนและต่อเนื่อง โดยสมาชิกในชุมชนมีความตระหนักในเอกลักษณ์ของชุมชน และมีความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชนร่วมกัน⁴ ซึ่งสมาชิกในชุมชนเองมีส่วนในการกระทำต่อสภาวะแวดล้อมทางกายภาพให้สอดคล้องกับความต้องการและความจำเป็นของตนโดยปรับปรุงแก้ไข สร้างที่อยู่อาศัยให้สอดคล้องกับสภาพภูมิศาสตร์ หรือทำลายความเป็นชุมชน ในความเป็นชุมชนก็มีบริบทที่แตกต่างหลากหลายไปตามสภาพของสังคมและความเจริญของชุมชนนั้นๆ โดยสามารถแบ่งความเจริญเติบโตของชุมชนได้เป็น 2 ประเภทตามจำนวนประชากรและความเข้มข้นทางเศรษฐกิจของชุมชน คือ ชุมชนชนบท และชุมชนในเมือง

นักคิดในแนวนุษยนิยม (Human Perspective) โดย Nisbet เห็นว่าสังคมสมัยใหม่ โดยเฉพาะชุมชนในเขตเมืองกำลังทำให้เกิดความสูญเสียความรู้สึกผูกพันของชุมชน (Sense of Community) โดยเห็นว่าสังคมสมัยใหม่ไม่สามารถตอบสนองให้ปัจเจกบุคคลเกิดความมั่นคง ลักษณะของรัฐบาลเมืองสมัยใหม่ก็ไม่สามารถตอบสนองความมั่นคงของคนได้ ไม่มีมีองค์กรขนาดใหญ่ใดที่สามารถสนองความต้องการทางจิตของคนได้ เพราะธรรมชาติแล้วองค์กรเหล่านั้นมีขนาดใหญ่

³ เรื่องเดียวกัน, 170.

⁴ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, *ชุมชนนิยม: ฝ่าวิกฤตชุมชนล่มสลาย* (กรุงเทพฯ: ชัคเชสมิเดีย, 2544), 24-40.

ซับซ้อนเป็นทางการเกินไป⁵ ทางเลือกที่เกิดขึ้นคือ การเรียกร้องให้รัฐมีการจัดตั้ง “ชุมชนขนาดเล็ก” เพราะมีความเหนียวแน่น และชุมชนขนาดเล็กนี้จะช่วยทำให้สมาชิกในชุมชนช่วยกันฟื้นฟูสภาพความสัมพันธ์ทางสังคมให้ดีขึ้น ชุมชน จึงต้องมีการกระทำที่เต็มเปี่ยมไปด้วยความร่วมมือร่วมใจ ความรู้สึกเป็นเจ้าของ เป็นสังคมที่รู้จักกันใกล้ชิดสนิทสนม แต่การขยายตัวของเมืองการขยายตัวของความเจริญ ก่อให้เกิดสภาวะความแตกแยก ความวิตกกังวล ความโดดเดี่ยว ความเจ็บเหงา ความไม่สนใจใยดีทั้งต่อคนในชุมชน และท้องถิ่นของตน หรือรู้สึกรับผิดชอบต่อเรื่องราวที่เกิดขึ้นกับบุคคลอื่นๆ ที่อยู่รอบข้าง เพราะชุมชนไม่เคยมีแนวคิด วิธีการ และกระบวนการวางแผนในชุมชนเพื่อช่วยเหลือภายในชุมชนตนเอง เพื่อเป็นกระบวนการสำหรับการพัฒนาชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง และการที่ชุมชนมีความเป็นปัจเจกบุคคลสูงก็ส่งผลให้ชุมชนขาดความร่วมมือร่วมใจในการทำงานร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่เพื่อการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง ด้วยสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่พัฒนาไปอย่างรวดเร็ว สมาชิกในชุมชนไม่มีเวลาที่จะหันหน้าเข้าปรึกษาหารือกัน จึงทำให้ขาดความตื่นตัวที่จะร่วมมือกันพัฒนาชุมชนของตนเองให้เป็นชุมชนเข้มแข็ง

โดยเฉพาะในปัจจุบันชุมชนของประเทศไทย โดยเฉพาะบางองค์กรชุมชนยังไม่สามารถร่วมกันจัดการปัญหาของตนเองและของชุมชนได้ โดยชุมชนขาดการสนับสนุนจากภาครัฐ ทั้งด้านเงินทุน ด้านบุคลากรที่จะมาให้คำแนะนำเกี่ยวกับการดำเนินงาน หรือมาฝึกอบรมให้แก่สมาชิกในชุมชน ขาดแนวกระบวนการการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องจนกลายเป็นวิถีชุมชน ต้องอาศัยเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือองค์กรพัฒนาเอกชนมาจัดการปัญหาในชุมชน เนื่องจากสมาชิกของชุมชนยังขาดความสามารถในการจัดการชุมชน จำเป็นต้องได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากภาครัฐ และองค์กรพัฒนาเอกชน⁶ เมื่อชุมชนขาดความเข้มแข็งแล้วจะทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ที่จะตามมาดังนี้

1. ปัญหาทางสังคม ได้แก่ ปัญหายาเสพติด ปัญหาครอบครัว ปัญหาเด็กเร่ร่อน ปัญหาที่คนยากไร้
2. ปัญหาทางเศรษฐกิจ ได้แก่ ปัญหาคนว่างงาน ปัญหาคนยากจน ปัญหาหนี้สิน นอกระบบ ผู้นำชุมชนคอร์รัปชัน
3. ปัญหาสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ปัญหาน้ำเน่าเสีย ปัญหามลภาวะเป็นพิษ ปัญหาขยะล้นเมือง

⁵ อมรา พงศาพิชญ์ และคณะ, *โครงการสำรวจวิจัยและปฏิบัติงานสังคมในชุมชน โครงการฟื้นฟูเมืองชุมชนดินแดง* (กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545), 14.

⁶ สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, *การศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่สนับสนุนให้ชุมชนเข้มแข็ง* (กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2544), 73.

4. ปัญหาทางการปกครอง ได้แก่ ขาดกระบวนการวางแผนชุมชน ขาดการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชน กับท้องถิ่น

ปัญหาต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นในชุมชนหากไม่มีการแก้ไขอย่างจริงจัง หรือขาดแนวทางการส่งเสริมให้ชุมชนมีความเข้มแข็งในตนเอง ชุมชนก็จะไม่สามารถสะท้อนปัญหาที่แท้จริงออกมาได้อย่างชัดเจน การแก้ไขปัญหาก็จะทำแค่เฉพาะบางเรื่อง บางจุดที่เร่งด่วน ไม่มีการบูรณาการแก้ไขปัญหในระยะยาวแบบภาพรวม (Holistic) จึงทำให้ระบบความคิดในการแก้ไขปัญหาไม่ได้เชื่อมโยงไปสู่แนวคิดที่จะแก้ไขปัญหาได้อย่างแท้จริง

ดังนั้น การส่งเสริมและสนับสนุนให้ “ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง” กล่าวคือ การที่สมาชิกในชุมชนมีความสามารถบริหารจัดการอย่างต่อเนื่อง มีวัตถุประสงค์ร่วมกันเข้าร่วมคิด ร่วมทำ มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติความเป็นชุมชนจะทำให้มีศักยภาพในการแก้ไขปัญหาวิกฤตในลักษณะต่างๆ ⁷ และชุมชนเข้มแข็ง คือ ชุมชนที่สมาชิกในชุมชนมีความสามัคคี มีความซื่อสัตย์ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีการรวมกลุ่มองค์กรในชุมชน ผู้นำมีคุณธรรม มีวิสัยทัศน์และรับฟังความคิดเห็นของสมาชิกในชุมชน สมาชิกในชุมชนมีโอกาสหาความรู้เพิ่มเติม มีอาชีพสามารถเลี้ยงตัวเองได้ ครอบครัวมีความอบอุ่น รักใคร่ปรองดองกัน มีความอบอุ่น รักใคร่ปรองดองกัน อยู่พร้อมหน้าและมีสุขภาพที่แข็งแรง สมาชิกในชุมชนสามารถร่วมกันแก้ไขปัญหาภายในชุมชนได้ด้วยการมีส่วนร่วม⁸ นอกจากนั้น ชุมชนเข้มแข็ง สมาชิกในชุมชนจะต้องมี ความตระหนักถึงการมีส่วนร่วมและมีศักยภาพในการแก้ไขปัญหาหรือร่วมกันพัฒนา เพื่อเอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกในชุมชน โดยสามารถบริหารจัดการเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ หรือดำเนินกิจกรรมพัฒนาต่างๆ ได้ด้วยชุมชนเอง รวมถึงความสามารถในการแก้ไขปัญหาที่จะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตในชุมชนได้⁹

ชาติชาย ณ เชียงใหม่ ได้กล่าวว่าชุมชนเข้มแข็ง คือ กลุ่มคนในชุมชนต้องมีความสามารถที่จะเรียนรู้ สามารถปรับตัว แก้ไขปัญหา สร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ได้อย่างต่อเนื่อง โดยรัฐเป็นผู้คอยสนับสนุน สร้างความสัมพันธ์แบบ Symmetrical มีความเป็นหุ้นส่วน แลกเปลี่ยนผลประโยชน์ด้วย

⁷ ประเวศ วะสี, อ้างถึงใน โกวิท พวงงาม, *การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น*, 217.

⁸ สัมพันธ์ เตชะอธิก, *การวิจัยเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชน* (เอกสารประกอบการเสวนาวิชาการเรื่องการวิจัยเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่น ภาคเหนือ, 2545), 10 -11.

⁹ สุริดา บัวสุขเกษม, “แนวทางการพัฒนาบทบาทของสภาองค์กรชุมชนในการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน: กรณีศึกษาตำบลหนองประดู่ อำเภอเลาขวัญ จังหวัดกาญจนบุรี,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2554), 40.

ความเป็นธรรมของประชาชน รัฐกับชุมชนจะต้องอยู่ในลักษณะที่มีความสัมพันธ์แบบเกื้อกูลซึ่งกันและกัน¹⁰

โดยในการศึกษาครั้งนี้จะยึด “ชุมชน” เป็นศูนย์กลางของการศึกษานั้นก็เพราะ ชุมชนคือ ฐานรากของระบอบประชาธิปไตย และเป็นฐานรากของระบอบการปกครองของไทยที่จะเชื่อมโยงกันระหว่างรัฐ-ชุมชน-ประชาชน ซึ่งการปกครองส่วนท้องถิ่นจะเป็นจุดเชื่อมระหว่างรัฐกับชุมชนเนื่องจากชุมชนเป็นยุทธศาสตร์การทำงานที่สำคัญ เพราะเป็นองค์กรที่ใกล้ชิดกับประชาชนที่อยู่ในองค์กรปกครองนั้น จะทำให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนอื่นๆ ได้รับทราบแนวคิด กระบวนการ หรือวิธีการที่สมาชิกในชุมชนดังกล่าวได้ใช้ในชุมชนของตนเองจนประสบความสำเร็จ ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนในเขตจังหวัดนนทบุรี ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความแตกต่างกันทางด้านความเจริญ จำนวนประชากร ทัศนคติ กระบวนการรวมกลุ่ม หรือแนวทางการปฏิบัติระหว่างสมาชิกในชุมชนโดยผลของการศึกษาครั้งนี้จะทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่จะมีขนาดใหญ่มากขึ้นและมีความซับซ้อนเพราะความเป็นเมืองมากขึ้นสามารถนำไปใช้งานในการแก้ไขปัญหาและวางแผนการสร้างชุมชนเข้มแข็งร่วมกัน อีกทั้งสถาบันการศึกษา ผู้นำชุมชน และสามารถนำไปเป็นแบบอย่างเพื่อการวางแผนการพัฒนาชุมชนของตนเอง และแก้ไขปัญหาความขัดแย้งกันภายในชุมชน หรือระหว่างชุมชนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

โดยการศึกษาชุมชนในเขตจังหวัดนนทบุรี ซึ่งเป็นชุมชนในเขตเมืองจะสามารถสะท้อนแนวทางการพัฒนาชุมชนเมืองของประชาชนที่สามารถจัดการแก้ไขปัญหาของตนเองได้ โดยทำการศึกษาชุมชนบางตลาดพัฒนา 2 และชุมชนประชาณีเวศน์ 2 ระยะ 3 เขตเทศบาลนครปากเกร็ด ซึ่งชุมชนทั้งสองเป็นชุมชนที่มีลักษณะเป็นหมู่บ้านจัดสรร ประชากรส่วนใหญ่ไม่ใช่คนดั้งเดิมแต่เป็นประชากรที่อพยพมาจากจังหวัดอื่นๆ เพื่อเข้ามาทำงานในเมืองหลวง ชุมชนทั้งสองตั้งอยู่ในเขตจังหวัดนนทบุรี เป็นชุมชนที่มีลักษณะการรวมกลุ่มชาวบ้านกันอย่างหลวมๆ แต่มีความเหมือนกันในด้านเข้มแข็งของชุมชน ได้แก่ ชุมชนมีความรักความสามัคคี เกื้อหนุนกัน ชุมชนมีการตัดสินใจแก้ไขปัญหา ร่วมกันโดยส่วนรวม ชุมชนมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน สมาชิกในชุมชนมีความมั่นคงในอาชีพ และรายได้ในครัวเรือน ชุมชนมีการรวมกลุ่มเพื่อดำเนินกิจกรรมต่างๆ อย่างต่อเนื่อง ชุมชนได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก และชุมชนมีความทั่วถึงทางด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ

ดังนั้น การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยการศึกษาเปรียบเทียบความเข้มแข็งของชุมชนทั้งสองแห่ง โดยการจะทำการศึกษาลักษณะของชุมชน ผู้นำชุมชนที่อุทิศตนและมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี สมาชิกในชุมชนยอมรับบทบาทคณะกรรมการชุมชน ชุมชนมี

¹⁰ ขาติชาย ฅ เชียงใหม่, *การบริหารการพัฒนาชนบทเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน* (กรุงเทพฯ: คณะกรรมการนโยบายพื้นฐานแห่งชาติ, 2543), 3.

กระบวนการบริหารงานชุมชนที่ชัดเจน ชุมชนมีศักยภาพในการพึ่งพาตนเองสูง ชุมชนได้รับการจัดสรรงบประมาณจากเทศบาล ชุมชนมีลักษณะพื้นที่ทางกายภาพของชุมชนที่เอื้ออำนวยต่อการรวมกลุ่ม และชุมชนกับเทศบาลมีความร่วมมือกัน เพื่อหาคำแนะนำสำคัญของปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการส่งเสริมชุมชนจนประสบความสำเร็จ จนสามารถเป็นชุมชนเมืองที่มีความเข้มแข็ง และการศึกษาครั้งนี้ยังสามารถนำไปใช้การศึกษาวิจัยได้ในอนาคตเพื่อศึกษาสภาพความเมืองที่ส่งผลกระทบต่อแนวคิดกระบวนการ หรือวิธีการปกครองที่มีผลต่อชุมชนในเขตเมืองอื่นๆ ที่จะสามารถพัฒนาไปสู่ความเข้มแข็งได้อย่างยั่งยืน

1.2 คำถามของงานวิจัย

1. ปัจจัยใดที่ส่งเสริมเพื่อให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งในพื้นที่เขตเมือง
2. ปัญหาและอุปสรรคที่จะส่งผลให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง มีปัจจัยใดบ้างที่เป็นปัญหาสำคัญ
3. ข้อเสนอแนะที่จะส่งเสริมให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งและยั่งยืนในเขตพื้นที่ชุมชนเมือง มีแนวทางอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาวิธีการดำเนินงานและปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน
2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคที่จะส่งผลให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง
3. เพื่อเสนอแนะการพัฒนาชุมชนในเขตเมืองให้เกิดความเข้มแข็งและยั่งยืน

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้ทำการศึกษาแนวคิดลักษณะของชุมชนเข้มแข็ง แนวคิดของผู้นำชุมชน การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน บทบาทผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และระเบียบต่างๆ เพื่อการพัฒนาชุมชน โดยศึกษาจากผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน ผู้นำชุมชน และคณะกรรมการชุมชน

1.5 ประโยชน์ของการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดังนี้

1. ทำให้ทราบถึงปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งในพื้นที่เขตเมือง
2. ทำให้ทราบถึงแนวทางและกระบวนการจัดการที่จะส่งเสริมให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งในพื้นที่เขตเมือง
3. ทำให้ทราบข้อเสนอแนะที่จะพัฒนาชุมชนในเขตเมืองไปสู่ความเข้มแข็งและยั่งยืนต่อไปในอนาคต
4. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถนำผลการวิจัยไปดำเนินการเป็นแนวทางในการจัดทำงบประมาณเพื่อการพัฒนาชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง

1.6 วิธีการศึกษา

การศึกษาวิจัยเรื่องปัจจัยที่ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน กรณีศึกษาชุมชนในเขตเทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิธีการดำเนินงานและปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในเขตเมือง การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่ต้องการศึกษาแนวทางการดำเนินงานต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน (ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2558-2560)

1.6.1 การคัดเลือกชุมชน

การคัดเลือกชุมชนในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้คัดเลือกชุมชนในเขตเมืองที่มีความเข้มแข็ง เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ในเขตปริมณฑล เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ในเขตเมือง มีความเจริญเติบโตของเมืองค่อนข้างสูง มีสมาชิกอยู่กันอย่างหนาแน่นและเป็นชุมชนที่ได้รับความร่วมมือกับเทศบาล ได้แก่ ชุมชนบางตลาดพัฒนา 2 และชุมชนประชาณีเวศน์ 2 ระยะ 3 เขตเทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ซึ่งเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ในเขตเมือง มีการรวมตัวกันอย่างหลวมๆ ซึ่งชุมชนทั้งสองเป็นชุมชนที่มีลักษณะเป็นหมู่บ้านจัดสรร ประชากรส่วนใหญ่ไม่ใช่คนดั้งเดิมแต่เป็นประชากรที่อพยพมาจากจังหวัดอื่นๆ เพื่อเข้ามาทำงานในเมืองหลวง โดยการคัดเลือกจากเกณฑ์ความเข้มแข็งของชุมชนของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้แก่ ชุมชนมีความรักความสามัคคี เกื้อหนุนกัน ชุมชนมีการตัดสินใจแก้ไขปัญหาาร่วมกันโดยส่วนรวม ชุมชนมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน สมาชิกในชุมชนมีความมั่นคงในอาชีพ และรายได้ในครัวเรือน ชุมชนมีการรวมกลุ่มเพื่อดำเนิน

กิจกรรมต่างๆ อย่างต่อเนื่อง ชุมชนได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก และชุมชนมีความทั่วถึงทางด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ จนอาจกล่าวได้ว่า ชุมชนบางตลาดพัฒนา 2 และชุมชนประชาณีเวศน์ 2 ระยะ 3 จะเป็นตัวอย่างของชุมชนในเขตเมืองที่มีความเข้มแข็ง ที่สามารถนำมาศึกษาด้านปัจจัยที่ส่งเสริมให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งได้อย่างยั่งยืน

1.6.2 กระบวนการในการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิธีการศึกษา

ในการศึกษาวิจัยเปรียบเทียบครั้งนี้ เป็นการศึกษาภาคสนาม โดยเป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative) โดยมีวิธีการศึกษาดังต่อไปนี้

1. การศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research) เพื่อให้ทราบถึงแนวทางการพัฒนาชุมชน ได้แก่ หนังสือ งานวิจัยต่างๆ บทความ วารสาร เอกสาร กฎ และข้อบังคับทั้งที่เป็นเอกสารภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ ตลอดจนติดต่อบุคคลที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น เพื่อรวบรวมข้อมูลมาอ้างอิงประกอบการศึกษา

2. การศึกษาภาคสนาม (Field Survey) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากชุมชนทั้งสองแห่ง โดยการสัมภาษณ์ (In-depth Interview) กับกลุ่มประชากรที่กำหนดไว้ และการเข้าไปสังเกตการณ์และมีส่วนร่วมในกระบวนการ (Participant Observation) นำข้อมูลมาหาค่านัยสำคัญที่เหมือน หรือแตกต่างกันเพื่อสรุปอภิปรายผลการศึกษา

1.6.3 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้ทำการวิจัยจะทำการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยมีผู้ประสานงานในแต่ละชุมชนเป็นผู้ช่วย โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากข้อเท็จจริง ผู้วิจัยจะเป็นผู้ให้ความรู้เกี่ยวกับการตอบแบบสอบถามกับผู้ประสานงานในชุมชน

1.6.4 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) แบบเป็นคำถามแบบมีโครงสร้างเพื่อให้สอดคล้องกับประเด็นปัญหาวิจัยที่ต้องการศึกษา

2. การสังเกตการณ์แบบไม่กำหนดกรอบไว้ล่วงหน้า (Unstructured Observation) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลแนวคิดในการพัฒนาชุมชนเมืองของชุมชนต้นแบบ (Best Practice)

1.6.5 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างเป้าหมายการเก็บข้อมูล

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วยวิธีการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ โดยผู้ให้สัมภาษณ์ ประกอบด้วย

1. ผู้บริหารเทศบาล ได้แก่ นายกเทศมนตรี รองนายกเทศมนตรี และปลัดเทศบาล และหัวหน้าฝ่ายพัฒนาชุมชน ในฐานะเป็นผู้กำหนดนโยบายการพัฒนาชุมชนในเขตเทศบาล การสนับสนุนชุมชนในด้านงบประมาณต่างๆ

2. ประชาชนในชุมชนที่ศึกษาทั้ง 2 แห่ง ได้แก่ 1.ประธานชุมชน และ 2. กรรมการชุมชน ในฐานะที่เป็นสมาชิกของชุมชนที่ศึกษา และมีส่วนร่วมในสนับสนุน การตัดสินใจ ในนโยบาย หรือการกระทำของชุมชน เพื่อสนับสนุนให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

1.6.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและข้อมูลที่ได้รับจากการลงวิจัยภาคสนามแล้ว ผู้วิจัยจะนำข้อมูลมาวิเคราะห์ และหาคำความสำคัญของปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนในเขตจังหวัดนนทบุรี โดยมีวิธีการและขั้นตอนโดยผู้วิจัยจะนำข้อมูลพื้นฐานที่ได้รับจากผลจากการสัมภาษณ์ และการสังเกตการณ์ ผู้วิจัยก็จะนำข้อมูลมาทำการวิเคราะห์ สังเคราะห์ โดยใช้การวิเคราะห์ความถี่ของข้อมูล โดยผู้วิจัยจะได้มีการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Inductive) และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อหาปัจจัยที่ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนบางตลาดพัฒนา 2 และชุมชนประชาณีเวศน์ 2 ระยะ 3 ซึ่งจะสัมพันธ์กับความเข้มแข็งของชุมชนที่นำมาวิเคราะห์ และทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบข้อมูลปัจจัยที่ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนทั้งสอง เพื่อหาปัจจัยร่วมกันของชุมชนทั้งสองแห่ง

1.7 นิยามศัพท์

ชุมชน หมายถึง ชุมชนที่จัดตั้งขึ้นตามระเบียบเทศบาล และมีประชากรส่วนใหญ่เป็นวัยแรงงานที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านจัดสรร และมีรายได้โดยที่ไม่พึ่งการทำงานจากภาคเกษตร มีการรวมตัวกันบ้างเพื่อทำกิจกรรมในวันสำคัญต่างๆ อีกทั้งมีผู้นำชุมชนที่ทำงานร่วมกันระหว่างชุมชนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

ความเข้มแข็งของชุมชน หมายถึง การที่ประชาชนในชุมชนต่างๆ ของเมืองหรือชนบทรวมตัวกันเป็น “องค์กรชุมชน”โดยมีการเรียนรู้ การจัดการ และแก้ไขปัญหาาร่วมกันของคนในชุมชน

องค์กรชุมชน หมายถึง กลุ่มหรือชมรมหรือสหกรณ์หรือในชื่ออื่นใด ไม่ว่าจะมีการจดทะเบียนโดยถูกต้องตามกฎหมายหรือไม่ก็ตาม โดยเป็นองค์กรที่มีการรวมตัวกันด้วยความสมัครใจของประชาชนจำนวนหนึ่งที่มีอุดมคติร่วมกัน มีมิตรภาพและความเอื้ออาทรต่อกัน มีการเรียนรู้กันอย่างต่อเนื่องในการทำงานเพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาของชุมชน โดยมีผู้นำชุมชนเป็นผู้นำสั่งการ

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน หมายถึง การกระตุ้นและสร้างกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม รวมทั้งการสร้างสภาพแวดล้อมให้ชุมชนร่วมคิด ร่วมกันทำ และมีการเรียนรู้เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันอันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะยาว

การมีส่วนร่วม หมายถึง การเข้ามามีส่วนในกิจกรรมบางอย่างร่วมกับคนอื่น

การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง การที่สมาชิกในชุมชนได้เข้าไปร่วมในการแสดงออก ซึ่งการสนับสนุน การตัดสินใจ นโยบายหรือการกระทำของชุมชน เพื่อสนับสนุนให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

ชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง ชุมชนที่ประชาชนในชุมชนมีความสามัคคี มีส่วนร่วมในการ ดำเนินการของชุมชน สมาชิกในชุมชนใช้ความสามารถในการพึ่งพาตนเอง ประชาชนในชุมชนให้ความ ร่วมมือในการทำงานระหว่างชุมชนกับเทศบาล สมาชิกในชุมชนมีจิตอาสาและเข้ามามีส่วนร่วมการ พัฒนาท้องถิ่น เพราะทุกคนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของและมีความรับผิดชอบร่วมกัน

ผู้นำชุมชน หมายถึง บุคคลซึ่งได้รับความไว้วางใจจากชาวบ้าน และมีบทบาทในการเป็น หัวหน้าชุมชน หรือเป็นผู้ปกครองชุมชน รวมถึงผู้ที่เป็นกรรมการชุมชน หรือคณะกรรมการชุมชน ตามที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่งตั้ง

ผู้บริหารท้องถิ่น หมายถึง นายกเทศมนตรี รองนายกเทศมนตรี ปลัดเทศบาล เป็นผู้ มีบทบาทในการกำหนดนโยบายการพัฒนาชุมชนในเขตเทศบาล และมีส่วนสำคัญในการสนับสนุน งบประมาณในการพัฒนาชุมชน

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน จะใช้แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นเมือง และชุมชนเมือง
2. แนวคิดเกี่ยวกับผู้นำ
3. แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็ง
4. แนวคิดเกี่ยวกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
5. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
6. กรอบแนวคิดในการวิจัย

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นเมือง และชุมชนเมือง

เขตเมือง (Urban Place) สรุปได้เป็น 4 นัย¹ ดังนี้

1. นัยทางวัฒนธรรม หมายถึง สถานที่ที่มีรากฐานของวัฒนธรรมเมือง
2. นัยทางการเมืองและการบริหาร หมายถึง การเป็นที่ตั้งของศูนย์กลางการปกครอง
3. นัยทางเศรษฐกิจ หมายถึง สถานที่ที่มีประชากรประกอบอาชีพนอกภาคเกษตร
4. นัยทางประชากร หมายถึง พื้นที่ที่มีขนาดและความหนาแน่นของประชากรมาก

นอกจากนี้ เมือง ยังหมายถึง การตั้งถิ่นฐานที่ถาวรขนาดใหญ่ ที่ประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างถาวร สิ่งอำนวยความสะดวกด้านสาธารณูปโภค เมืองเป็นที่อยู่อาศัยของประชากรจำนวนมาก มีความหนาแน่นประชากรมาก อาชีพพื้นฐานของประชากรเมืองจะเป็นอาชีพจะเป็นอาชีพนอกภาคเกษตรเมืองจะมีระบบการปกครองเป็นของตนเอง² ดังนั้นเกณฑ์ในการพิจารณาความเป็นเมือง นอกเหนือจากการพิจารณาจำนวนและความหนาแน่นของประชากรแล้ว ยังควรจะรวมถึง การพิจารณาหน้าที่ของเมืองด้วย

¹ จิตตินิ จันทรจนา, “ภาวะความเป็นเมืองของประเทศไทย,” (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต, คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2541), 4.

² เรืองเดียวกัน, 4.

ในประเทศไทย เขตเมือง ยังไม่มีผู้ให้ความหมายที่ใช้เป็นทางการ ส่วนใหญ่มักใช้ในความหมายของพื้นที่ที่ตั้งอยู่ในเขตเทศบาล (Municipal Areas) หมายถึง ท้องถิ่น ซึ่งได้มีพระราชกฤษฎีกาออกตามความในพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 จัดตั้งเป็นเทศบาล

ปัจจัยที่แสดงถึงความเป็นเมือง³

พื้นที่เป็นเมืองนั้น โดยทั่วไปแล้วจะมีขนาดและความหนาแน่นประชากรมาก อันเนื่องมาจากการเพิ่มตามธรรมชาติของประชากร นอกจากนี้ยังพบว่ามีปัจจัยอื่นๆ อีกที่มีความสัมพันธ์กับความเป็นเมือง ได้แก่ การขยายเขตเมือง (Area Annexation) ซึ่งเป็นการขยายเมืองไปสู่เขตชนบทบางส่วน รวมถึงการขยายเมืองตามแนวเส้นทางหลักของการคมนาคม (กองประสานการพัฒนาเมือง, 2538) ปัจจัยดังกล่าวล้วนมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงความเป็นเมืองของประเทศไทย

ตัวชี้วัดที่แสดงให้เห็นว่าพื้นที่หนึ่งมีความเป็นเมืองนั้น นอกจากขนาดและความหนาแน่นประชากรแล้ว ยังพบว่ามีปัจจัยอื่นที่แสดงถึงความเป็นเมืองอย่างชัดเจน นั่นคือ ปัจจัยทางเศรษฐกิจ และปัจจัยทางสังคม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ลักษณะกิจกรรมทางเศรษฐกิจในเขตเมืองจะมีความแตกต่างจากในเขตชนบท กล่าวคือ ประชากรในเขตเมืองส่วนใหญ่มักจะประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรกรรม ทั้งการอุตสาหกรรม และการค้าการบริการ ขณะที่ประชากรในเขตชนบทจะประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นเมื่อความเป็นเมืองมากขึ้น สัดส่วนของประชากรที่ประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรกรรมจะสูงขึ้น รวมทั้งสัดส่วนของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศจากนอกภาคเกษตรกรรมจะสูงขึ้นด้วย แต่กลับลดลงในส่วนของภาคเกษตรกรรม

2. ปัจจัยทางด้านสังคม คือ กิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในเขตเมือง ซึ่งมีได้เกี่ยวข้องโดยตรงกับกิจกรรมเชิงเศรษฐกิจ ได้แก่ บริการทางการแพทย์และการสาธารณสุข การศึกษา และบริการสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน ซึ่งกิจกรรมต่างๆ เหล่านี้จะเพิ่มสูงขึ้นในพื้นที่ที่มีความเป็นเมืองมากขึ้น

กล่าวโดยสรุป เขตเมือง หมายถึง พื้นที่ที่เป็น เขตเทศบาล ซึ่งมีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจสูง มีประชากรอาศัยอยู่รวมกันอย่างหนาแน่น และประชากรส่วนใหญ่ไม่ได้ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ประชากรส่วนใหญ่อพยพมาจากเขตชนบทเพื่อประกอบอาชีพในพื้นที่แหล่งอุตสาหกรรม มีความสะดวกในแหล่งคมนาคม และเป็นพื้นที่รวมของหมู่บ้านจัดสรรจำนวนมากเข้าไว้ด้วยกัน

³ เรืองเดียวกัน, 8-9.

2.1.1 แนวคิดที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาเมือง

ในการศึกษาเกี่ยวกับเมืองและการผังเมืองในประเทศไทยมีทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเมือง⁴ ได้แก่

1. แนวคิดการพัฒนาทางเศรษฐกิจ แนวคิดนี้เน้นที่การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยให้ความสำคัญแก่อุตสาหกรรมซึ่งถือว่าเป็นภาคเศรษฐกิจก้าวหน้าและมองว่าภาคเกษตรนั้นล้าหลัง หนทางที่จะพัฒนาเศรษฐกิจได้คือ ต้องเร่งพัฒนาอุตสาหกรรม แนวคิดเศรษฐกิจแบบทุนนิยมและเทคโนโลยีการผลิตจากภายนอก ทำให้มีเพียงชนชั้นสูงและคนในเมืองเท่านั้นที่ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาแบบนี้

2. แนวคิดที่เน้นความจำเป็นพื้นฐาน (Basic Need) เนื่องจากเห็นว่าแนวคิดทฤษฎีการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ละเลยการกระจายรายได้ และความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้นเป็นข้อบกพร่องของแนวคิดที่หนึ่ง แนวคิดนี้จึงเน้นการพัฒนาที่มุ่งให้คนจนได้รับความจำเป็นพื้นฐานในชีวิต โดยมีรายได้จากการทำงานและเพื่อให้ได้รับบริการสาธารณะอย่างทั่วถึง โดยการพัฒนาชนบทให้เป็นเมืองเพื่อให้สามารถรองรับความจำเป็นพื้นฐานของชีวิต ได้แก่ ไฟฟ้า การกระจายของสินค้าอุปโภคบริโภค

3. แนวคิดที่เน้นความสำคัญของระบบนิเวศและความสามารถในการรองรับ (Carry Capacity) ซึ่งเป็นขีดจำกัดของสภาพแวดล้อม และทำให้เห็นว่าระบบนิเวศนั้นมีความเกี่ยวพันอย่างต่อเนื่องแนบแน่น ต่อกันและกันไม่ทางตรงก็ทางอ้อม และจะต้องมีการควบคุมการเติบโตของประชากร มิเช่นนั้นจะทำให้การพัฒนาเสียสมดุล เกินความสามารถที่สิ่งแวดล้อมจะรองรับได้

4. แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งเป็นแนวคิดใหม่ล่าสุด แตกต่างจากแนวทางการพัฒนาแบบอื่นๆ ที่ได้สร้างปัญหาและนำไปสู่ความไม่ยั่งยืนของสังคมและสิ่งแวดล้อม แนวทางใหม่นี้มองว่ากระบวนการพัฒนา ควรประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ การกำหนดวิสัยทัศน์ของการพัฒนา การสร้างความร่วมมือ และการทำแผนปฏิบัติการ เพื่อให้สามารถนำไปวิสัยทัศน์ที่กำหนดไปสู่การปฏิบัติ แนวคิดนี้ถูกกำหนดขึ้นในการประชุมสิ่งแวดล้อมโลกครั้งที่ 21 เรียกว่า แผนปฏิบัติการเพื่อศตวรรษที่ 21 (Agenda 21) สารสำคัญคือ คน ต้องเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาที่ยั่งยืนและคนต้องมีชีวิตที่แข็งแรง มีประสิทธิภาพ และดำรงอยู่ได้อย่างกลมกลืนกับธรรมชาติ และรัฐมีสิทธิที่จะใช้ทรัพยากรธรรมชาติของตนเองได้เพื่อสนองนโยบายการพัฒนาและสิ่งแวดล้อมและรัฐต้องรับผิดชอบที่จะควบคุมมิให้กิจกรรมต่างๆ ไปทำลายสิ่งแวดล้อมของรัฐข้างเคียง หรือบริเวณที่อยู่นอกขอบเขตของกฎหมายระดับชาติ นอกจากนี้ ยังได้กำหนดคำจำกัดความของการพัฒนาใหม่ว่า การพัฒนาจะต้อง

⁴ ดวงจันทร์ อาภาวัชรุตม์ เจริญเมือง, *เมืองและผังเมืองในประเทศไทย กรณีเมืองเชียงใหม่* (เชียงใหม่: ศูนย์ศึกษาปัญหาเมืองเชียงใหม่และกลุ่มม้งราย, 2541), 5-10.

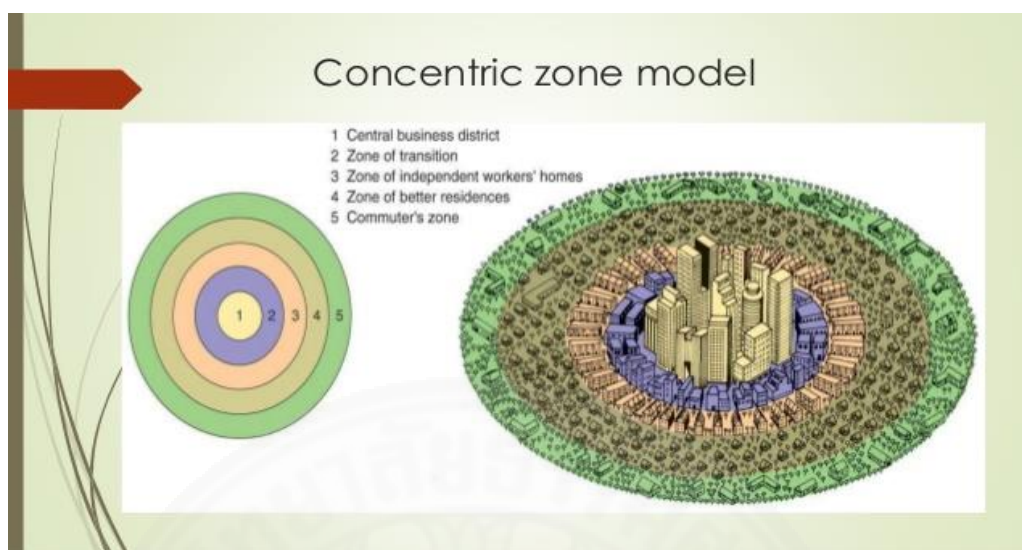
สามารถสนองความต้องการด้านการพัฒนาและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เพื่อประชาชนรุ่นต่อไปได้ การพิทักษ์รักษาสิ่งแวดล้อมจึงเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนา และไม่สามารถแยกการพิจารณาอย่างโดดเดี่ยว หรือแยกส่วน แนวคิดนี้มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจระดับชาติของประเทศต่างๆ และยังมีผลต่อการพัฒนาภูมิภาค และพื้นที่เมืองและพื้นที่เมืองที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีการวางภาคและเมือง

2.1.2 ทฤษฎีว่าด้วยการเติบโตของเมือง (Urban Growth Theory) ⁵

ในการศึกษาการเติบโตของเมือง ต้องให้ความสำคัญต่อการจัดสรรที่ดินในเมือง ซึ่งจะส่งผลต่อการรูปแบบการขยายตัวของเมือง โดยแนวคิดหลักเรื่องการเติบโตของเมืองมีอยู่ 3 แนวคิด คือ

1. แนวคิดการใช้ที่ดินเป็นวงกลม (Concentric Zone Concept) Burgess ผู้เสนอแนวคิดนี้เห็นว่าการใช้ที่ดินที่มีลักษณะเป็นวงกลม บริเวณศูนย์กลางของเมืองเป็นศูนย์กลางย่านธุรกิจ (Central Business District หรือ CBD) ที่อยู่อาศัยของคนรายได้ต่างกันจะอยู่เป็นย่าน คนรายได้น้อยสุดจะอยู่ใกล้ศูนย์กลางของเมืองมากที่สุด คนรายได้สูงจะกระจายไปอยู่ตามชานเมือง การแบ่งแยกนี้เป็นไปด้วยเหตุผลความแตกต่างด้านเศรษฐกิจและสังคม ลักษณะที่ดินดังกล่าวเป็นลักษณะของการใช้ที่ดินซึ่งเป็นภาพสะท้อนของเมืองโลกตะวันตกในช่วงก่อนหน้าปี ค.ศ. 1900 ที่มีจำนวนประชากรไม่มากจนเกินไป คนรวยจะหนีไปอยู่ในพื้นที่อันกว้างใหญ่และยอมเสียเวลาในการเดินทางไปทำงานในแต่ละวัน

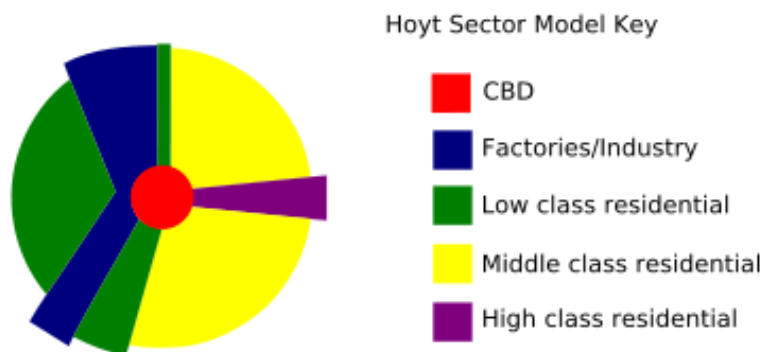
⁵ เรืองเดียวกัน, 17-23.

ภาพที่ 2.1 ภาพการขยายของเมืองจากศูนย์กลาง

ที่มา: Ernest W. Burgess, "Concentric Model Burgess," <https://www.dustinstollz.com/blog/2015/12/02/burgess-concentric-zone-model-of-urban-development> (accessed February 10, 2016).

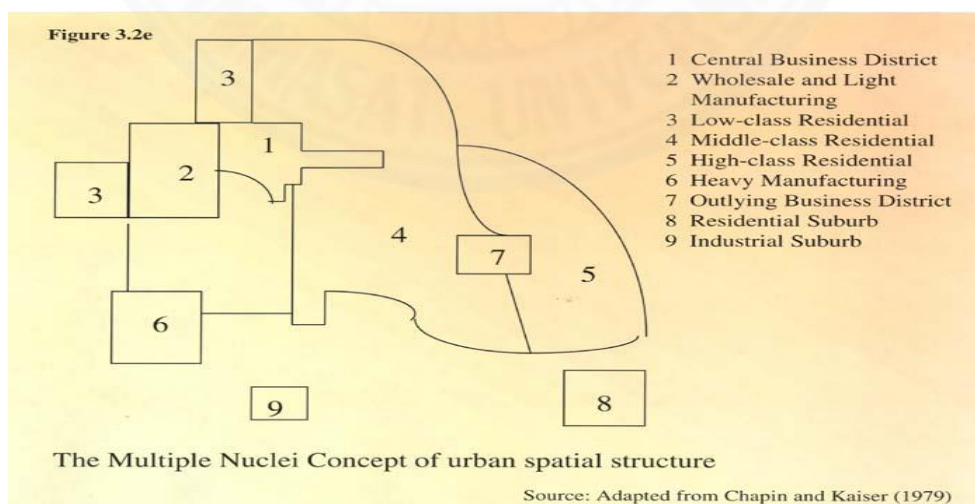
2. แนวคิดการใช้ที่ดินเป็นสัดส่วนรูปพาย (Sector Concept) Hoyt เสนอว่า การใช้ที่ดินในเมืองน่าจะมีลักษณะเป็นเสี้ยวๆ รูปพัดแผ่ออกไปจากศูนย์กลางเมือง และมีการแบ่งลำดับชั้นของที่อยู่อาศัย เมืองจะขยายตัวออกไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุดเนื่องจากสามารถขยายได้ง่ายกว่าการใช้ที่ดินในลักษณะวงกลม การขยายตัวแบบนี้สามารถเกาะตามถนนสายหลักได้ โดยการใช้ที่ดินนั้น Hoyt ได้เสนอคล้าย Burgess กล่าวคือ มีเขตศูนย์กลางทางเศรษฐกิจอยู่กลางเมือง ซึ่งประกอบด้วย ร้านค้า โรงแรม โรงภาพยนตร์ การแบ่งเขตสำหรับผู้ใช้แรงงาน (Working Man Is Home) อยู่ใกล้ที่ทำงาน เขตการผลิตขนาดกลางและการขายส่ง เนื่องจากคนกลุ่มนี้ต้องอาศัยการขนส่งสาธารณะ ที่พักอาศัยของชนชั้นกลางต้องการที่ดินขนาดใหญ่พอสมควร เพื่อใช้พาหนะส่วนตัว ส่วนเขตที่อยู่อาศัยของชนชั้นสูงนั้นจะต้องเดินทางไกลเพื่อเข้ามาทำงานในเมือง ซึ่งจะอาศัยอยู่ในย่านชานเมืองซึ่งมีราคาที่ดินราคาแพงราคาสูงมากกว่าที่อื่น เพราะอยู่ใกล้สถานที่ที่ทิวทัศน์สวยงาม ริมแม่น้ำ หรือชายทะเล

ภาพที่ 2.2 ภาพการแบ่งพื้นที่เมืองออกเป็นรูปพาย

ที่มา: “Hoyt Sector Model Key,” <https://www.haikudeck.com/voss-urban-pattern-booklet-education-presentation-fJ4emxTTrK> (accessed February 10, 2016)

3. แนวคิดการใช้ที่ดินลักษณะมีศูนย์กลางหลายแห่ง (Multiple Nuclei concept) เป็นแนวคิดของ McKezie นักนิเวศวิทยา ซึ่งเห็นว่าเมืองๆ หนึ่ง อาจมีมากกว่า 1 ศูนย์กลาง กล่าวคือ แต่ละศูนย์กลางจะมีโครงสร้างที่แตกต่างกันไป เช่น ใจกลางเมืองอาจเป็นศูนย์กลางธุรกิจ มีศูนย์การค้า (Shopping Center) เป็นศูนย์กลาง และมีศูนย์การค้าชานเมืองเพื่อให้บริการ การใช้ที่ดินตามแนวความคิดนี้ เพิ่มขึ้นจาก 2 แนวทางแรกคือ นอกจากเป็นเขตที่อยู่อาศัยและธุรกิจการค้าแล้ว ยังเป็นแหล่งของอุตสาหกรรมหนัก แหล่งธุรกิจรอบนอก และแหล่งธุรกิจรอบๆ เมือง

ภาพที่ 2.3 ภาพเมืองที่มีศูนย์กลางหลายแห่ง

ที่มา: McKezie, “Multiple Nuclei concept,” http://www.lewishistoricalsociety.com/wiki/article_image.php?id=78 (accessed February 10, 2016).

ปัจจุบันแนวความคิดมีหลายศูนย์กลางในเมืองได้รับการนำไปพัฒนาต่อยอดไปพัฒนาเพื่อขยายเมืองหรือสร้างเมืองใหม่ เนื่องจากการรวมศูนย์ไปไว้ที่ศูนย์กลางเพียงแห่งเดียวทำให้เกิดปัญหาการจราจรติดขัด และทำให้พื้นที่เมืองไม่คุ้มค่า เพราะในช่วงกลางคืนศูนย์กลางเมืองจะไม่ได้ใช้ประโยชน์เลย นอกจากนั้นยังก่อให้เกิดปัญหาการติดขัดเพราะต้องเดินทางจากชานเมืองเข้ามาทำงานในเมืองในแต่ละวัน และเมื่อเมืองเดิมขยายตัวออกไปมากก็จะทำให้เมืองเกิดการเกินขีดจำกัดของเมือง (City limit) ก็จะส่งผลให้เมืองนั้นๆ สะสมปัญหาต่างๆ ไว้มากมาย ดังนั้น จึงได้เกิดแนวคิดใหม่ 2-3 แนวคิด คือ การที่จะย้ายเมืองออกไป คือ แนวคิดการย้ายเมืองออกไป (Satellite town Concept) โดยสร้างเป็นเมืองบริวารอยู่รอบๆ ศูนย์กลาง และแนวคิดการสร้างเมืองใหม่ New town concept) เพื่อลดความแออัดของมหานคร และกระจายความแออัดออกไปยังชุมชนใหม่

นอกจากนั้น อรรถ ก๊กผล ยังได้กล่าวเกี่ยวกับการเติบโตของเมือง หรือ “ระเบิดคนเมือง” นี้ส่งผลกระทบต่อการบริหารจัดการท้องถิ่นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทั้งนี้เพราะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยระดับพื้นที่ที่อยู่ใกล้ชิดประชาชนในเขตเมืองมากที่สุด (Area based Organization and Management) และมีหน้าที่จะต้องรับผิดชอบโดยตรงต่อการจัดบริการสาธารณะที่หลากหลายเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมที่มาพร้อมกับความเป็นเมือง (Multi functional agency) อาทิการจัดการขนส่งและการจัดการขยะและน้ำเสีย การจัดพื้นที่และผังเมือง รวมทั้งทิศทางการเศรษฐกิจของเมือง⁶

และในแนวทางการพัฒนาเมืองนั้น ในประเด็นการพิจารณาเพื่อจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ดังกล่าว ได้วางแนวคิดการพัฒนาเมือง โดยให้เป็นเมืองที่น่าอยู่ ซึ่งจะเป็นความน่าอยู่ในความหมายที่ว่ามีความปลอดภัย สิ่งแวดล้อมที่ดี เศรษฐกิจที่ดี เดินทางสะดวก มีระบบสาธารณูปการที่มีคุณภาพและทั่วถึง มีการเน้นถึงความสอดคล้องกับอัตลักษณ์ ความหลากหลายและศักยภาพของเมือง บนฐานของการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม ดังนั้น จึงสามารถแยกประเด็นการพิจารณาแนวทางการพัฒนาเมืองหลักๆ ได้ 5 แนวทางด้วยกัน ได้แก่⁷

แนวทางที่ 1 การพัฒนาสภาพแวดล้อมเมืองศูนย์กลางของจังหวัดให้เป็นเมืองน่าอยู่ เอื้อต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างมีสมดุล จัดระบบสาธารณูปโภคสาธารณูปการที่มีคุณภาพและเพียงพอต่อความต้องการของประชาชนและกิจกรรมทางเศรษฐกิจในเมือง จัดระบบบริการสังคมที่ได้มาตรฐานรวมทั้งที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย ให้ความสำคัญต่อการเพิ่มพื้นที่สีเขียว และดูแลความปลอดภัยของประชาชน

⁶ อรรถ ก๊กผล, *Urbanization เมื่อ “เมือง” กลายเป็นโจทย์ของการบริหารจัดการท้องถิ่นสมัยใหม่* (กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า, 2559), 10.

⁷ เรื่องเดียวกัน, 36-37.

แนวทางที่ 2 ส่งเสริมการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองอย่างมีบูรณาการภายใต้การมีส่วนร่วมของส่วนกลาง ส่วนท้องถิ่น ภาคประชาสังคมและภาคเอกชน ปรับปรุงระบบการจัดการขยะ การคัดแยก การนำกลับมาใช้ประโยชน์ และจัดตั้งสถานที่จัดการขยะมูลฝอยร่วมกันระหว่างชุมชนต่างๆ ตลอดจนการรณรงค์การใช้น้ำอย่างประหยัด ลดมลพิษทางน้ำ และเพิ่มประสิทธิภาพในเขตเมือง

แนวทางที่ 3 พัฒนาระบบขนส่งสาธารณะ เพื่อบรรเทาปัญหาจราจร และให้ประชาชนสามารถเข้าถึงบริการระบบขนส่งสาธารณะซึ่งมีต้นทุนต่ำและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เช่น รถประจำทาง ระบบทางจักรยาน ทางเท้าและการพัฒนาสถานีขนส่งในเขตเมือง ภายใต้หลักการความปลอดภัยในการเดินทางของทุกเพศทุกวัย และผู้พิการ รวมทั้งมีการส่งเสริมความเชื่อมโยงระหว่างเมืองและชนบท

แนวทางที่ 4 รักษาอัตลักษณ์ของเมือง และสร้างคุณค่าของทรัพยากรเพื่อกระจายรายได้ให้คนท้องถิ่น โดยให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์ สืบสานประเพณี วัฒนธรรม สถาปัตยกรรมพื้นบ้านและเมืองเก่า ตลอดจนระบบดิจิทัลที่ต่อยอดไปกับการพัฒนาระบบเศรษฐกิจของเมือง ควบคู่ไปกับการส่งเสริมการมีศูนย์การเรียนรู้ชุมชน และกรสร้าง “แบรนด์” หรือเอกลักษณ์ของเมือง เพื่อเป็นการสนับสนุนการพัฒนาเมืองเพื่อการต่อยอดและเพิ่มคุณค่าในทางเศรษฐกิจและสังคม

แนวทางที่ 5 การเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการเมือง โดยการรวมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตเมืองให้มีความเหมาะสม เสริมสร้างขีดความสามารถขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและความร่วมมือระหว่างกัน เพื่อให้การบริหารจัดการเมืองเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด รวมทั้งให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน การพัฒนาเมือง การจัดทำผังเมือง และการบังคับใช้ อีกทั้งเพิ่มบทบาทของหน่วยงานราชการส่วนกลางในการสนับสนุนการพัฒนาเมืองทั้งทางด้านเทคนิคและงบประมาณ

2.1.3 ความหมายของชุมชนเมือง⁸

ความหมายของ “ชุมชน”

ปรีชา วงศ์ทิพย์ ให้ความหมายของคำว่า “ชุมชน” หมายถึง การรวมตัวกันของบุคคลที่มีความสัมพันธ์ต่อกันทั้งในพื้นที่กายภาพและความสัมพันธ์ทางสังคม มีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน มีศรัทธา ความเชื่อ เชื่อชาติ การงาน หรือความรู้สึกนึกคิด ความสนใจที่คล้ายคลึงกัน มีการ

⁸ วิมลพรรณ กุญแจทอง, “แนวทางการส่งเสริมการจัดสวัสดิการชุมชนเมือง กรณีศึกษาชุมชนไค้งรถไฟยมราช,” (สารนิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551), 8-11.

เกื้อกูลและการเป็นอยู่ร่วมกัน ใช้ทรัพยากรร่วมกัน การติดต่อสื่อสารกัน จึงมีการกำหนดรูปแบบความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันขึ้น อาจมีความสัมพันธ์แบบเครือญาติหรือไม่มีก็ได้และยังรักษาแบบแผนการดำเนินชีวิตร่วมกันได้⁹

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ ได้ให้ความว่า ชุมชน คือ กลุ่มคนที่อยู่ร่วมกันตามพื้นที่ตามภูมิศาสตร์ หรือกลุ่มคนที่อยู่รวมตัวกัน ณ ที่แห่งใดแห่งหนึ่งที่ทำกิจกรรมบางอย่างร่วมกัน โดยมีโครงสร้างและวัตถุประสงค์การดำเนินการของสมาชิกในชุมชนที่ชัดเจนและต่อเนื่อง โดยสมาชิกในชุมชนทั้งสองแบบมีความตระหนักในเอกลักษณ์ของชุมชน และมีความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชนร่วมกัน¹⁰

กล่าวโดยสรุป ชุมชนหมายถึง กลุ่มคนที่มาอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ โดยมีการจัดตั้งพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ โดยมีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน มีความเชื่อ ความศรัทธา ความสนใจที่คล้ายคลึงกัน และมีการอยู่ร่วมกัน ใช้ทรัพยากรร่วมกัน มีการติดต่อสื่อสารกันและมีการกำหนดหน้าที่ บทบาทความสัมพันธ์กันและกันในชุมชน

ความหมายของชุมชนเมือง

ชุมชนเมือง เกิดขึ้นเมื่อประเทศไทยเข้าสู่การพัฒนาสมัยใหม่ จากประเทศเกษตรกรรม ไปสู่การเปลี่ยนแปลงเป็นชุมชนเมือง ทำให้เกิดการอพยพ ส่งผลให้การสร้างชุมชนเมืองเกิดขยายตัวอย่างรวดเร็ว และไม่มีแผนการรองรับ เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำด้านการกระจายรายได้ และปัญหาความยากจน ชุมชนต้องเผชิญกับปัญหาการเจริญเติบโตของชุมชนที่ส่งผลให้เกิดชุมชนแออัด ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาชุมชนบุกรุก ปัญหาชุมชนผู้มีรายได้น้อย ซึ่งกระจุกกระจายในเมืองต่างๆ โดยเฉพาะกรุงเทพมหานคร ปริมณฑล และเมืองใหญ่ ทั้งยังต้องเผชิญกับปัญหาหลายด้านทั้งด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม และการอยู่อาศัย การแก้ไขปัญหาของชุมชนเมืองเกิดขึ้นผ่านองค์กรชุมชนที่เกิดจากการรวมกลุ่มของคนในชุมชนที่มีปัญหาเดียวกัน โดยแนวคิดเกี่ยวกับชุมชนเมืองจะเป็นแนวทางในการป้องกันแก้ไขปัญหาต่างๆ ในชุมชน รวมทั้งการพัฒนาชุมชนเมืองให้ความเข้มแข็งและยั่งยืน และเป็นวิธีการที่หน่วยงานของรัฐและเอกชนจะทำหน้าที่หลักในการให้คำปรึกษา แนะนำ กระตุ้น และร่วมสนับสนุนบางประการ เพื่อให้ชุมชนมีศักยภาพและสามารถพึ่งพาตนเองได้ในที่สุด จุดเด่นของแนวคิดนี้คือ การมีรากฐานจากประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Democracy) โดยชุมชนเป็นผู้คิด ผู้ทำโครงการ ผู้ดำเนินการ จัดการด้านการเงินและดูแลอย่างต่อเนื่อง เป็นการ

⁹ ปรีชา วงศ์ทิพย์, *การพัฒนาชุมชนประยุกต์: แนวคิดและการบูรณาการ* (กรุงเทพฯ: ดีไซน์ดีไลต์, 2555), 5-6.

¹⁰ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, *ชุมชนนิยม: ฝ่าวิกฤตชุมชนล่มสลาย* (กรุงเทพฯ: ชัคเชสมิเดีย, 2544), 24-40.

ทำงานโดยพลังชุมชน ซึ่งเป็นพลังการพัฒนาพื้นฐานในการแก้ไขปัญหาและเรียนรู้กันเองได้ โดยเปลี่ยนจากผู้รับการพัฒนาเป็นพลังในการพัฒนา จากนั้นได้มีพัฒนาการเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายชุมชนในแต่ละเมือง และมีการทำงานพัฒนาร่วมกันในหลายๆ เรื่อง เช่น ออมทรัพย์ สวัสดิการ อาชีพ ธุรกิจชุมชน ที่อยู่อาศัย เป็นการทำงานที่เชื่อมโยงกับกระบวนการพัฒนาในท้องถิ่น ซึ่งเป็นแนวทางการพัฒนาทิศทางในองค์กรชุมชนระดับเมือง โดยใช้พลังการพัฒนาขององค์กรเครือข่ายชุมชนร่วมกับกลไกพัฒนาในท้องถิ่นได้อย่างชัดเจนมากขึ้น ซึ่งวิธีการนี้จะทำให้เกิดกลไกการพัฒนาระดับเมืองที่จะสามารถแก้ไขปัญหาและสร้างกระบวนการพัฒนาร่วมกันอย่างกว้างขวางทั่วทั้งประเทศ

งานของทัศนีย์ ลักษณะวิชชัช ได้กล่าวถึงปัจจัยร่วมในการกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมือง¹¹ ประกอบด้วย

1. สภาพปัญหาความเดือดร้อนของชุมชน เป็นเหตุและแรงผลักดันที่ทำให้ชุมชนมารวมตัวกันเป็นพลังขับเคลื่อนในการจัดการปัญหาของชุมชนในรูปแบบของ “กลุ่มช่วยเหลือตัวเอง” (Self-help Group) เนื่องจากการที่หน่วยงานภาครัฐดูแลไม่ทั่วถึง หรือล่าช้าไม่ทันต่อเหตุการณ์ ชุมชนจึงต้องช่วยเหลือตัวเองเป็นการเฉพาะหน้า เพราะปัญหานั้นสร้างความเดือดร้อน และขัดขวางต่อการดำเนินชีวิตที่ปกติสุข ทั้งนี้ในการจัดการปัญหาชุมชนต้องใช้ตรรกะ (Logic) หรือความเป็นเหตุเป็นผล บนพื้นฐานความคิดที่เป็นจริง คำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หลักสิทธิมนุษยชน หลักประชาธิปไตย และหลักความถูกต้องตามกฎหมายของบ้านเมืองและกติกาของสังคม (Legal right & Social right)

2. ภาวะผู้นำ สภาพปัญหาความเดือดร้อนของชุมชน เป็นตัวเร่ง/ตัวกระตุ้นให้ชาวชุมชนค้นหาผู้นำตามธรรมชาติ ซึ่งหมายถึง บุคคลที่มีบุคลิกภาพโดดเด่น เป็นผู้นำความคิดของคนในชุมชนให้มองเห็นภาพของอนาคตและสามารถสื่อสาร ขยายและขยายความคิด ความเชื่อ ปรัชญาของตนให้แก่ผู้เกี่ยวข้องได้ มีการโน้มน้าวชักจูงให้เห็นความสำคัญ สร้างความรู้สึกผูกพันและนำท้าทายต่อวิสัยทัศน์นั้น อันนำไปสู่ “การปฏิบัติโดยการเพิ่มอำนาจ” (Action through Empowerment) และหากผู้นำเป็นผู้มีพลังอำนาจที่ชาวชุมชนเชื่อถือ มีจิตสำนึกสาธารณะ และความรับผิดชอบต่อสังคม ต่อผลประโยชน์ส่วนรวม ก็จะยิ่งทำให้ชาวชุมชนเข้ามาร่วมกระบวนการจัดการปัญหามากขึ้น ผู้นำตามธรรมชาติ ถือเป็นทุนมนุษย์ที่สำคัญในการขับเคลื่อนกระบวนการเปลี่ยนแปลงของชุมชน และหากผู้นำตามธรรมชาติถูกบูรณาการอยู่ในตัวบุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นผู้นำแบบทางการ เช่น คณะกรรมการชุมชน ก็จะทำให้ผู้นำคนนั้นมีฐานะและศักยภาพในการจัดการปัญหาของชุมชนสูงขึ้น

ผู้นำชุมชน จึงเป็นปัจจัยสำคัญสูงสุดในการชักจูงและนำพาชาวชุมชนไปสู่การจัดการกับปัญหาของชุมชนได้สำเร็จ ซึ่งต้องใช้หลักการมีส่วนร่วมของชาวชุมชนและความเป็น

¹¹ ทัศนีย์ ลักษณะวิชชัช, *การสังคมสงเคราะห์ชุมชน มรรควิธีสู่ชุมชนเข้มแข็ง* (กรุงเทพฯ: ม.ป.ท., 2545), 4-10.

ประชาธิปไตยเป็นองค์ประกอบร่วม ทั้งนี้ ลักษณะสำคัญของผู้นำชุมชนที่ได้รับการยกย่องยอมรับจากชาวชุมชน คือ บุคคลที่มีความซื่อสัตย์ จริงใจ มีความเสมอภาค และให้ความเป็นธรรม จึงจะสามารถเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงได้สำเร็จ

3. วิธีคิดในการจัดการปัญหาของชุมชน วิธีคิดของชุมชนในการจัดการปัญหาชุมชนอันดับแรก คือ “การเอาตัวรอด” (Survive) ก่อน โดยค้นหาต้นเหตุแห่งปัญหา และลงมือกระทำตามประสบการณ์ของชาวชุมชน ดังนั้นความสำเร็จจึงขึ้นอยู่กับศักยภาพของชุมชนและผู้นำชุมชน รวมทั้งกระบวนการมีส่วนร่วมในวิธีการจัดการกับปัญหาอย่างถูกวิธี โดยการบูรณาการหลักคิดต่างๆ เช่น ศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ หลักความถูกต้องเป็นธรรม หลักการมีส่วนร่วม การเพิ่มพลังอำนาจ และหลักการแก้ปัญหาแบบสันติวิธี ให้อยู่ในรูปกิจกรรมหรือบริการที่ชุมชนจัดให้มีขึ้น ตลอดจนจิตสำนึกสาธารณะของชาวชุมชน (Community Consciousness) ที่ใช้ในการจัดการกับปัญหา

4. วิธีปฏิบัติในการจัดการกับปัญหาของชุมชน ขึ้นอยู่กับบริบทของปัญหา ภาวะผู้นำชุมชน วิสัยทัศน์ของผู้นำ การบริหารวิสัยทัศน์ และการบูรณาการความคิดร่วมของชุมชนในการจัดการปัญหาของชุมชนได้อย่างถูกวิธี ซึ่งการกระทำหรือการจัดกิจกรรม/บริการ เพื่อผลประโยชน์ของชุมชนเป็นเรื่องของการมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมดังกล่าวเป็นการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนผ่านตัวแทนหรือผู้นำของชุมชนในการจัดการกับปัญหาต่างๆ ซึ่งความสำเร็จจะขึ้นอยู่กับระดับการมีส่วนร่วมของชาวชุมชน และการสื่อสารแบบสองทาง (Two-way Communication) ระหว่างผู้นำชุมชนและชาวชุมชน จนเป็นที่เข้าใจถึงผลประโยชน์ร่วมกันอย่างเป็นธรรมและทั่วถึง

กล่าวคือ ชุมชนเมือง ได้ครอบคลุมทั้งลักษณะทางภูมิศาสตร์ ลักษณะทางประชากร สัมพันธภาพของบุคคล และลักษณะทางสังคม ไปด้วยกัน ดังนั้นการนำแนวคิดชุมชนเมืองมาใช้ในการทำงาน จึงมีความหมายถึง การปฏิบัติงานที่มุ่งใช้ในการคุณลักษณะของชุมชนและทรัพยากรในชุมชน เพื่อใช้เป็นเครื่องมือ เพื่อการสร้างจิตสำนึกร่วมของประชาชนในการดำเนินการเพื่อชุมชนและโดยชุมชน โดยการสร้างกระบวนการเปลี่ยนแปลงในการจัดการกับปัญหาและเป้าหมายของชุมชน ที่เริ่มต้นจาก “คนในชุมชน” ซึ่งเป็นแกนกลางของชุมชน โดยมีผู้นำชุมชนทำหน้าที่เป็นผู้นำความคิด และการสื่อสารความคิดให้คนในชุมชนเข้าใจ และบริหารจัดการให้เกิดแผน/นโยบาย กิจกรรม/ที่บริการ ที่เหมาะสมในการจัดการกับปัญหาของชุมชนอย่างเป็นระบบภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วมของชาวชุมชน และมีตัวชี้วัดการพัฒนาแบบยั่งยืนโดยชุมชนสามารถที่จะพึ่งพาตนเองได้ และชาวชุมชนมีจิตสำนึกสาธารณะที่สามารถดูแลแก้ไขปัญหาของชุมชนด้วยพลังของชุมชน

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับผู้นำ

นิกลี ได้ให้ความหมายของผู้นำไว้ คือ ผู้นำเป็นศูนย์กลางของกลุ่มที่มีบุคลิกภาพเหมาะสมกว่าบุคคลอื่นๆ สามารถดึงดูดความสนใจและนำความสนใจมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อกลุ่ม ผู้นำเป็นผู้กำหนดเป้าหมายของกลุ่ม (Group Goal determine) โดยเป็นผู้ตัดสินใจจุดมุ่งหมายปลายทางในการดำเนินงานของกลุ่ม ผู้นำเป็นผู้ซึ่งเป็นที่นิยมของกลุ่ม (Sociometric Choice) โดยได้รับเลือกจากกลุ่มเนื่องจากเห็นว่ามีความสมบัตินำกลุ่มตรงตามที่ต้องการ และผู้นำเป็นผู้ที่ปฏิบัติตามบทบาทของผู้นำ และมีพฤติกรรมผู้นำ สุดท้ายผู้นำคือ ผู้ที่ก่อให้เกิดความร่วมมือกันภายในกลุ่ม¹²

ฮาลปิน ได้ให้ความหมายของผู้นำไว้ดังนี้ผู้นำหมายถึง บุคคลที่มีบทบาทหรือมีอิทธิพลต่อคนในหน่วยงานมากกว่าผู้อื่น หรือบุคคลที่มีบทบาทเหนือผู้อื่น บุคคลที่มีบทบาทสำคัญที่สุดที่ส่งผลให้การอำนวยการให้หน่วยงานดำเนินไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ หรือบุคคลที่ได้รับการคัดเลือกจากบุคคลอื่นๆ ให้เป็นผู้นำ หรือบุคคลที่ดำรงตำแหน่งผู้นำหรือหัวหน้าหน่วยงาน¹³

สมคิด บางโม ได้ให้ความหมายของผู้นำ (Leader) คือ สมาชิกของกลุ่มที่มีอิทธิพลมากที่สุดต่อคนอื่นๆ ในกลุ่ม แผลอิทธิพลไปยังคนอื่นมากกว่าผู้อื่นมากกว่าบุคคลอื่นที่จะแผลอิทธิพลมายังตนและสมาชิกยอมรับโดยสมัครใจ ว่าบุคคลนี้เป็นผู้นำของกลุ่มและสามารถนำกลุ่มให้บรรลุเป้าหมายได้ ผู้นำอาจได้รับตำแหน่งมาโดยการแต่งตั้ง หรือเลือกตั้ง หรือยกตนเองขึ้นมาเป็นผู้นำก็ได้ แต่สมาชิกได้มีการยอมรับโดยสมัครใจ¹⁴

วรารคณา วงศ์มหาชัย ให้ความหมายของ ผู้นำ หมายถึง บุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือกลุ่มบุคคลในชุมชนที่คนในชุมชนให้การนับถือ มีความรู้ความสามารถเป็นที่ต้องการในการดำเนินงานของชุมชน มีความสามารถในการกระตุ้นให้เกิดแรงศรัทธาในกลุ่มสมาชิก เป็นผู้ที่ทำหน้าที่รับผิดชอบต่อการพัฒนาการของกลุ่ม ส่งเสริมให้สมาชิกทุกคนสามารถปฏิบัติงานได้อย่างสำเร็จ อีกทั้งแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เป็นอุปสรรคต่อการทำงานและพัฒนาการของกลุ่มจนสามารถนำกลุ่มไปสู่จุดหมายปลายทางได้ผลสำเร็จ¹⁵

¹² Ross L. Neagley and Dean Evans, *Handbook for Effective Supervision of Instruction*, 3rd ed. (Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1964), 196.

¹³ Andrew W. Halpin, *Administration Behavior In Education* (New York: Harper and Row, 1975), 27-28.

¹⁴ สมคิด บางโม, *องค์การและการจัดการ* (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538), 235.

¹⁵ วรารคณา วงศ์มหาชัย, *บทบาทของผู้นำในการพัฒนาองค์กรประชาชน* (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2535), 11.

ปาริชาติ วลัยเสถียร ได้สรุปองค์ประกอบของผู้นำ มีดังนี้

1. มีความรู้ ความสามารถอันเป็นคุณสมบัติภายในตัว ทั้งมีความสามารถที่จะใช้ความรู้
นั้นๆ ด้วย

2. มีผู้ตามที่ดี

3. มีจุดมุ่งหมายในการทำงาน

4. ต้องมีหลักการและวิธีการเพื่อการทำงานให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่วางไว้

5. มีความมุ่งมั่นในการทำงาน

6. มีสถานการณ์ให้ได้ใช้ความสามารถของตน¹⁶

กวี วงศ์พุ่ม¹⁷ ได้สรุปแนวคิดเกี่ยวกับผู้นำไว้ 5 ประการ คือ

1. ผู้นำ หมายถึง ผู้ซึ่งเป็นศูนย์กลางหรือจุดรวมของกิจกรรมภายในกลุ่ม เปรียบเสมือน
แกนของกลุ่ม เป็นผู้มีโอกาสติดต่อสื่อสารกับผู้อื่นมากกว่าทุกคนในกลุ่ม มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ
ของกลุ่มสูง

2. ผู้นำ หมายถึง บุคคลซึ่งนำกลุ่มหรือพากลุ่มไปสู่วัตถุประสงค์หรือสู่จุดหมายที่วางไว้
แม้แต่เพียงชี้แนะให้กลุ่มไปสู่จุดหมายปลายทางก็ถือว่าเป็นผู้นำทั้งนี้รวมถึงผู้นำที่นำกลุ่มออกนอกกลุ่ม
นอกทางด้วย

3. ผู้นำ หมายถึง บุคคลซึ่งสมาชิกส่วนใหญ่คัดเลือกหรือยกให้เขาเป็นผู้นำของกลุ่ม
ซึ่งเป็นไปโดยอาศัยลักษณะทางสังคมมิติของบุคคลเป็นฐานและสามารถแสดงพฤติกรรมของผู้นำได้

4. ผู้นำ หมายถึง บุคคลซึ่งมีคุณสมบัติเฉพาะบางอย่างคือ สามารถสอดแทรกอิทธิพล
บางประการอันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มได้มากที่สุด

5. ผู้นำ หมายถึง บุคคลผู้ซึ่งสามารถนำกลุ่มไปในทางที่ต้องการ เป็นบุคคลที่มีส่วนร่วม
และเกี่ยวข้องโดยตรงต่อการแสดงบทบาทหรือพฤติกรรมความเป็นผู้นำ

กล่าวโดยสรุป ความหมายของผู้นำ

ผู้นำ คือ บุคคลที่มีความสามารถในการใช้อิทธิพลให้คนอื่นทำงานต่างๆ ที่ต้องการให้
บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

ผู้นำ คือ ผู้ที่สามารถในการชักจูงให้คนอื่นทำงานให้สำเร็จตามที่ต้องการได้

ผู้นำ คือ บุคคลที่มีอิทธิพลสูงสุดในกลุ่ม และเป็นผู้ที่ต้องปฏิบัติหน้าที่ตามภาระของ
ตำแหน่งผู้นำที่ได้รับมอบหมาย บุคคลอื่นในกลุ่มที่เหลือก็คือ ผู้ตาม

¹⁶ ปาริชาติ วลัยเสถียร, *กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนาชุมชน* (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนและสนับสนุนการวิจัย, 2548), 193.

¹⁷ กวี วงศ์พุ่ม, *ภาวะผู้นำ* (กรุงเทพฯ: พี.เค.อินเตอร์พริ้นท์, 2535), 14-15.

ผู้นำ คือ บุคคลที่มาจากการเลือกตั้งหรือแต่งตั้ง หรือการยกย่องขึ้นมาของกลุ่ม เพื่อให้ทำหน้าที่เป็นผู้ชี้แนะและช่วยเหลือให้กลุ่มประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

รูปแบบภาวะผู้นำจากพื้นฐานการใช้อำนาจหน้าที่ของผู้นำ¹⁸

1. ผู้นำแบบเผด็จการ (Autocratic Leader) หมายถึง ผู้นำที่เน้นถึงการบังคับบัญชา และการออกคำสั่ง (commanding and order giving) เป็นสำคัญ ผู้นำชนิดนี้มักจะทำการตัดสินใจด้วยตนเองเป็นส่วนมาก และจะไม่ค่อยยอมมอบหมายอำนาจหน้าที่ให้แก่ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชามากนัก สถานภาพของผู้นำชนิดนี้จะไปในลักษณะที่ว่าเป็นเจ้านาย (boss) อย่างเด่นชัด ในการบังคับบัญชาหรือควบคุมงานของผู้นำชนิดนี้ ผู้นำดังกล่าวจะกระทำโดยมีการใช้อำนาจเป็นอย่างมากและจะสร้างบรรยากาศของความเกรงกลัวต่อผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาเสมอ ทั้งนี้เพราะผู้นำนิยมใช้การให้รางวัลและลงโทษ สรุปได้ว่าผู้นำแบบเผด็จการจะมีอำนาจสูงสุดที่ตัวผู้นำ ผู้นำจะสั่งการและตัดสินใจโดยยึดถือความคิดตนเองเป็นใหญ่ นิยมการให้รางวัลและลงโทษ

2. ผู้นำแบบประชาธิปไตย (Democratic Leader) ผู้นำชนิดนี้จะมีลักษณะตรงกันข้ามกับผู้นำชนิดแรก ผู้นำแบบประชาธิปไตยจะให้ความสำคัญกับผู้อยู่ใต้บังคับบัญชามากกว่า และจะไม่เน้นถึงการใช้อำนาจหน้าที่ หรือก่อให้เกิดความเกรงกลัวในตัวผู้บังคับบัญชา หากแต่จะเปิดโอกาสให้ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชามีโอกาสแสดงความคิดเห็นและพูดคุยด้วย ในการปฏิบัติงานบริหารของผู้นำชนิดนี้ มักจะไปในทำนองที่ว่า สิ่งต่างๆ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับทุกคน ดังนั้น การแก้ไขปัญหาต่างๆ จึงมักให้โอกาสทุกฝ่ายเข้ามาร่วมพิจารณา ซึ่งอาจจะกระทำโดยมีการประชุมหรือจัดตั้งคณะกรรมการ เป็นต้น ผู้นำชนิดนี้จะพยายามส่งเสริมให้คนงานออกความคิดเห็นได้ และมีโอกาสร่วมตัดสินใจในปัญหาต่างๆ ได้ด้วย สรุปว่า ผู้นำแบบประชาธิปไตยเป็นผู้นำที่ทำงานโดยอาศัยความร่วมมือกับผู้ใต้บังคับบัญชา การตัดสินใจอยู่บนฐานของการปรึกษาหารือกัน

3. ผู้นำแบบเสรีนิยม (Laissez-faire or Free-rein Leader) ผู้นำชนิดนี้จะแตกต่างจากผู้นำแบบประชาธิปไตยที่ว่าจะมีการปล่อยให้ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชามีอิสระเต็มที่ หรือปล่อยให้ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชามีอำนาจกระทำการใดๆ ตามใจชอบได้ ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้จะถูกมอบหมายให้ผู้ใต้บังคับบัญชาตัดสินใจอย่างเต็มที่ ผู้ใต้บังคับบัญชาอาจจะได้รับสิทธิในการจัดทำแผนงานต่างๆ ได้ตามใจชอบ

¹⁸ “ภาวะผู้นำและการสร้างแรงจูงใจ,” [https://sites google.com/site/phawalaeakarsrang/home](https://sites.google.com/site/phawalaeakarsrang/home). (สืบค้นเมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2560).

ตารางที่ 2.1 การเปรียบเทียบการใช้อำนาจของผู้นำทั้ง 3 แบบ

ผู้นำแบบเผด็จการ	ผู้นำแบบประชาธิปไตย	ผู้นำแบบเสรีนิยม
1. ผู้นำจะเป็นผู้กำหนดนโยบายทุกอย่าง 2. เทคนิควิธีทำงานและกิจกรรมจะถูกสั่งการโดยผู้นำ 3. ผู้นำจะคอยสั่งงานแต่ละอย่าง และจะคอยกำกับผู้ทำงานแต่ละคนในการตีหรือชมงานของกลุ่ม ผู้นำจะใช้วิธีว่ากล่าวตัวบุคคลโดยตรงและจะพยายามวางตัวเป็นทางการ	1. นโยบายต่างๆ จะกำหนดขึ้นโดยมีการปรึกษาและตัดสินใจโดยกลุ่ม 2. กิจกรรมจะถูกกำหนดขึ้นจากการปรึกษาของกลุ่ม โดยผู้นำจะให้แนวทางเลือกสมาชิกในกลุ่มจะมีโอกาสเลือกผู้ทำงานร่วม และการแบ่งงานภายในกลุ่มจะทำโดยวิธีตกลงกันเองในการตีหรือชม ผู้นำจะหลีกเลี่ยงไม่ว่ากล่าวตัวบุคคล	1. กลุ่มหรือแต่ละคนจะมีเสรีภาพในการตัดสินใจ 2. ผู้นำจะจัดหาวัตถุดิบให้และยังจะคอยให้ข้อมูลเพิ่มเติมเมื่อต้องการ 3. ผู้นำจะไม่เข้ายุ่งเกี่ยวใดๆ 4. ผู้นำจะไม่พยายามพูดถึงกิจกรรมของสมาชิกและจะไม่พยายามกำกับกลุ่ม แต่อย่างใดเลย

ที่มา: ยุทธนา พรหมณี, *วิวัฒนาการทางความคิดเกี่ยวกับผู้นำ*, (เอกสารประกอบการสอนวิชาภาวะผู้นำ, วิทยาลัยชุมชนนครราชสีมา, 2544), 6.

รูปแบบผู้นำแบบเน้นคน หรือเน้นงาน

การเน้นรูปแบบนี้ขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมขององค์กรว่าต้องการให้วัตถุประสงค์การทำงานเป็นไปในลักษณะใด ซึ่งทั้งสองวิธีนี้ จะแตกต่างกันที่วิธีปฏิบัติ แต่แท้จริงแล้ว ผลลัพธ์ที่สุด ต่างก็มุ่งเน้นไปที่ประสิทธิภาพงานที่ต้องการเพิ่มผลผลิตทั้งสิ้น

ผู้นำแบบเน้นคน (Consideration) ผู้นำแบบที่มีการคำนึงในความต้องการของมนุษย์ในตัวพนักงาน โดยการที่ผู้นำเข้าไปช่วยแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นและการให้ความสนับสนุนทางด้านจิตวิทยา ที่อาจจะเรียกได้ว่าการรู้จักใช้คนให้เป็นนั่นเองการทำงานร่วมกันระหว่างผู้นำและพนักงานในแบบนี้ จะช่วยให้ช่องว่างระหว่างผู้นำกับพนักงานลดลง จึงทำให้สามารถทำงานร่วมกันได้อย่างสบายใจ เมื่อเกิดปัญหาหรือข้อผิดพลาด ก็สามารถร่วมกันปรึกษาหารือให้ปัญหาต่างๆ ผ่านไปได้ จึงทำให้ผลที่เกิดขึ้นงานออกมามีประสิทธิภาพทั้งยังได้ เพิ่มผลผลิตที่มีคุณภาพได้อีกทางหนึ่งด้วย

ผู้นำแบบเน้นงาน (Structure) ผู้นำแบบนี้เชื่อว่าจะได้ผลลัพธ์โดยการให้พนักงานอยู่อย่างเสมอ และสามารถกระตุ้นให้พนักงานทำงานได้มากๆ ซึ่งการทำงานในลักษณะนี้ จะทำให้เกิดช่องว่างระหว่างผู้นำและพนักงานห่างกันเพราะผู้นำจะมุ่งเน้นไปที่จำนวนตัวเลขที่เพิ่มขึ้นของผลผลิต

แต่ตัวพนักงานจะไม่รู้สึกมีความสุขเพราะจะทำให้เกิดแรงกดดันหากไม่สามารถทำงานได้ตามเป้าหมายที่ผู้นำกำหนด

แนวคิดเกี่ยวกับผู้นำชุมชน (Community Leader)

ผู้นำชุมชน มีความหมาย และคำจำกัดความที่เหมือนกันและแตกต่างกัน ดังนี้

ชลกาญจน์ ฮาชันนารี ได้ให้ความหมายของผู้นำชุมชนว่า ผู้นำชุมชนเป็นผู้ที่มีอิทธิพลเหนือคนอื่นๆ สามารถทำให้คนอื่นอยากเดินตามและให้ความเคารพเชื่อถือไว้ใจและให้ความร่วมมือในการทำงานต่างๆ รวมทั้งเป็นผู้ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่นำไปสู่ผลสำเร็จที่ดี หรือบรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้¹⁹

ทองคุณ หงส์พันธ์ ได้อธิบายไว้ว่า ผู้นำชุมชน เป็นผู้อยู่ในอำนาจหรือหน้าที่ที่ถูกกำหนดให้เป็นผู้ นำ เพราะเป็นผู้มีความสามารถในการจัดสรรและจัดการต่อสิ่งที่มีคุณค่าต่างๆ มากกว่าคนอื่นในชุมชนนั้นเพื่อให้เกิดผลสำเร็จตามความมุ่งหมายที่ปรารถนาทั้งของตนและสมาชิกของชุมชน เป็นผู้มีความรู้ ความสามารถในการประสานงานในการเรียกร้องสิ่งต่างๆ และเข้าไปมีส่วนร่วมในการวางแผนบริหารพัฒนาท้องถิ่นในแต่ละด้าน เช่น ด้านสาธารณูปโภค ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านสิ่งแวดล้อม เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถตอบสนองได้ตรงกับความต้องการของประชาชนในชุมชนได้อย่างแท้จริง²⁰

กล่าวโดยสรุป ความหมายของผู้นำชุมชน คือ บุคคลที่มีอำนาจหรือบุคคลที่ได้รับการยอมรับจากสมาชิกในชุมชนว่าเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถในการทำให้ผู้อื่นให้ความเคารพ ไว้ใจ และให้ความร่วมมือในการทำงานด้านต่างๆ เพื่อจะได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาในท้องถิ่น

ลักษณะของผู้นำชุมชน

การที่บุคคลใดจะเป็นผู้นำชุมชนในท้องถิ่นได้นั้น สามารถเป็นได้หลากหลายวิธี ทั้งผู้นำแบบเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ โดยสรุปลักษณะของผู้นำชุมชน ดังนี้

1. เป็นบุคคลที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือยำเกรง แต่ไม่ใช่ทำให้ชาวบ้านเกรงกลัว
2. ช่วยดูแลชาวบ้าน โดยให้คำแนะนำและแนวทางที่ถูกต้อง
3. เป็นบุคคลที่มีใจกว้าง มีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
4. มีความมั่นคงในอาชีพ และฐานะความเป็นอยู่ไม่เดือดร้อน
5. เป็นบุคคลที่มีความเชื่อมั่นในตนเอง และพร้อมที่จะปรับปรุงตนเอง

¹⁹ ชลกาญจน์ ฮาชันนารี, *กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนาชุมชน* (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนและสนับสนุนการวิจัย, 2548), 65.

²⁰ ทองคุณ หงส์พันธ์, *การค้นหาและพัฒนาผู้นำท้องถิ่นในงานพัฒนาชุมชน* (สกลนคร: วิทยาลัยครูสกลนคร, 2528), 16.

6. เป็นคนที่พร้อมที่จะรับฟังเหตุผลของสมาชิก และยินดีให้คำปรึกษาหารือกับผู้อื่นในปัญหาสำคัญของท้องถิ่นหรือปัญหาของชุมชน

7. เป็นผู้ที่มีความตั้งใจทำงานเพื่อส่วนรวม

8. เป็นมิตรที่ดีของประชาชนทุกคน

9. เป็นผู้เสียสละแรงกาย แรงใจเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

10. เป็นผู้ที่ประชาชนชื่นชอบและกล่าวถึงเสมอ ประชาชนในสังคมชนบทส่วนใหญ่จะเชื่อถือผู้นำชุมชน ถ้าสามารถให้ผู้นำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนได้ งานก็จะประสบผลสำเร็จ เพราะผู้นำชุมชนในท้องถิ่นมีความสำคัญต่อการพัฒนาชุมชน ดังต่อไปนี้

1. ผู้นำชุมชนเข้าใจสถานการณ์ของตำบล หมู่บ้านได้ดีกว่าบุคคลอื่น

2. ผู้นำชุมชนสามารถติดต่อกับชาวบ้านได้ดีกว่าผู้อื่น

3. ผู้นำชุมชนสามารถกระตุ้นการทำงานของชาวบ้านได้ เพราะชาวบ้านรักและมีความศรัทธาเป็นพื้นฐานอยู่แล้ว²¹

อคิน รพีพัฒน์ กล่าวถึงลักษณะของผู้นำชุมชน ว่าควรมีคุณลักษณะ ดังนี้

1. ผู้นำชุมชนเป็นบุคคลที่ชาวบ้านรักใคร่ นับถือและไว้วางใจ

2. ผู้นำชุมชนสามารถเข้าใจ ปัญหาของชุมชน และวางโครงการหรือเลือกโครงการที่รัฐบาลมีอยู่ให้ตรงกับความต้องการ และความจำเป็นของชาวบ้าน

3. ผู้นำชุมชนสามารถเข้าใจและอธิบายให้ชาวบ้านเข้าใจวัตถุประสงค์ และผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการพัฒนาได้เป็นอย่างดี มีความสามารถประสานงาน ติดต่อสื่อสารและขอความช่วยเหลือภายนอกชุมชนได้²²

พัฒน์ บุญยรัตพันธุ์ กล่าวว่า ผู้นำท้องถิ่นและผู้นำชุมชน หมายถึง ผู้ที่มีบุคลิกภาพเด่น ประกอบกับความสามารถเป็นพิเศษในชุมชนหรือท้องถิ่นนั้นซึ่งในกลุ่มแต่ละกลุ่มย่อมประกอบด้วยบุคคลที่มีบุคลิกภาพ ความรู้ ความสามารถ หรือทักษะที่แตกต่างกันไปในขณะที่ทุกคนมีความผูกพันซึ่งกันและกัน ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มจะต้องยอมรับนับถือความคิดเห็นของกันและกันด้วยเหตุนี้เองสถานการณ์ที่บีบตัวขึ้นจึงผลักดันให้สมาชิกของกลุ่มบางคนกลายเป็นผู้นำย่อมเนื่องมาจากคุณลักษณะพิเศษประจำตัวอีกด้วย เช่น ความซื่อสัตย์สุจริต ความยุติธรรม ความโอบอ้อม

²¹ กรมการศึกษานอกโรงเรียน, *คู่มือการจัดกิจกรรมทักษะชีวิตเพื่อป้องกันโรคเอดส์สำหรับกลุ่มเป้าหมายการศึกษานอกโรงเรียน* (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2541), 12.

²² อคิน รพีพัฒน์, *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา* (นครปฐม: ศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล, 2527), 67.

อารี และความเสียสละ นอกจากนั้นยังหมายถึง บุคคลที่มีบุคลิกลักษณะอุปนิสัย และความสามารถที่ดีเด่นในสถานการณ์หรือในกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งจะเป็นผู้ที่สามารถจูงใจประชาชนให้มีความคิดเห็นคล้อยตามและลงมือทำงานอย่างใดอย่างหนึ่ง²³

บทบาทหน้าที่ของผู้นำชุมชน

ผู้นำชุมชนแต่ละบุคคลมีบทบาทหน้าที่ไม่เหมือนกัน ขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพ ลักษณะงาน และลักษณะส่วนตัวของบุคคลนั้นๆ โดยสรุปบทบาทและหน้าที่ของผู้นำชุมชน มีดังนี้

ชลกาญจน์ ฮาชันนารี ได้กล่าวถึงบทบาทของผู้นำชุมชนในงานพัฒนาท้องถิ่นว่าสามารถแบ่งได้เป็นบทบาทภายนอกและบทบาทภายในดังนี้

1. บทบาทภายนอก หมายถึง บทบาทในการประสานงานกับภายนอกชุมชน คือ การศึกษาแนะนำเอาความรู้ใหม่ๆ โครงการใหม่ๆ มาเสนอแนะให้ชาวบ้านเพื่อพัฒนาความเป็นอยู่ของชาวบ้านให้ดีขึ้น เป็นผู้ประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ จากภายนอกและบุคคลภายนอกเพื่อถึงความช่วยเหลือเข้ามาสู่ชุมชน

2. บทบาทภายใน หมายถึง การชักจูงชาวบ้านให้ร่วมมือกันในการทำงานพัฒนา การสร้างสาธารณะประโยชน์ การรับผิดชอบงานในหมู่บ้านและทำงานร่วมกับชาวบ้าน²⁴

สรุปบทบาทของผู้นำชุมชน คือ ผู้ที่ทำหน้าที่ประสานงานช่วยเหลืองานชุมชน ดูแลให้คำปรึกษา พัฒนางานของชุมชน กระตุ้นให้สมาชิกในชุมชนเกิดการรวมกลุ่ม ประชุมและดำเนินการเพื่อวางแผน จัดทำระเบียบ หรือแก้ไขปัญหของชุมชน และสามารถระดมทรัพยากร

ทุกชนิดเพื่อพัฒนาและสามารถสร้างความสามัคคี ประองดองให้กับชุมชน โดยผู้นำชุมชนทำหน้าที่เป็นกำลังสำคัญในการเข้ามามีส่วนร่วมกับรัฐในการพัฒนาท้องถิ่น และร่วมมือกับหน่วยงานเครือข่ายต่างๆ เพื่อให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งขึ้นต่อไป

²³ พัฒน์ บุญรัตพันธุ์, *การสร้างพลังชุมชนโดยขบวนการพัฒนาชุมชน* (กรุงเทพฯ: ไทวัฒนาพานิช, 2549), 128-129.

²⁴ ชลกาญจน์ ฮาชันนารี, *กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนาชุมชน*, 34.

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็ง

ความหมายของคำว่า “ชุมชนเข้มแข็ง”

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา ได้กล่าวถึง ความเข้มแข็งของชุมชนว่า เป็นกลไกที่สำคัญยิ่งในการพัฒนา ทั้งนี้เพราะว่าความเข้มแข็งของชุมชนจะแก้ไขปัญหาทั้งในระดับชุมชน และพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาประเทศไปพร้อมกันอย่างบูรณาการ ความเข้มแข็งของชุมชนนี้เป็นรากฐานที่สำคัญของประชาสังคม (Civil Society) ที่ทุกคนเอื้ออาทรต่อกัน มีการเรียนรู้ร่วมกัน มีการทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนและสังคมร่วมกัน และยังเห็นว่าการพัฒนาชุมชนและสังคมไม่อาจสำเร็จได้ โดยการกระทำเป็นเรื่องๆ แยกกันไป แต่ต้องทำเชื่อมโยงอย่างมีบูรณาการ พร้อมกัน โดยมีความเข้มแข็งของชุมชนเป็นตัวตั้งในการพัฒนาจนผู้บริหารและนักพัฒนาได้กล่าวว่าเป็น “ทางเลือกสังคมไทย : คำตอบอยู่ที่หมู่บ้าน/ชุมชน” หรือ “การพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องสร้างพลังให้ชุมชนในท้องถิ่น”²⁵

สอดคล้องกับประเวศ วะสี ซึ่งได้ให้ความหมายของชุมชนเข้มแข็ง ไว้คือ การที่สมาชิกในชุมชนมีความสามารถบริหารจัดการในชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง มีความสามารถพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ และภาวะวิกฤตต่างๆ ความเข้มแข็งของชุมชนเกิดจากคนที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกันเข้าร่วมคิด ร่วมทำ มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ ความร่วมมือกันในชุมชนจะทำให้มีศักยภาพในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ลักษณะ “ความเป็นชุมชน” (Civility) โดยความเข้มแข็งไม่ได้หมายถึง เฉพาะชาวบ้านเท่านั้นแต่ยังหมายรวมถึง องค์กรต่างๆ ทุกชนิด ซึ่งดำเนินการเป็นไปในทางเดียวกัน²⁶

โดยสัมพันธ์ เตชะอริก และคณะ ได้ให้ความหมายของชุมชนเข้มแข็ง คือ ชุมชนที่สมาชิกในชุมชนมีความสามัคคี มีความซื่อสัตย์ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีการรวมกลุ่มองค์กรในชุมชน ผู้นำมีคุณธรรม มีวิสัยทัศน์และรับฟังความคิดเห็นของสมาชิกในชุมชน สมาชิกในชุมชนมีโอกาสหาความรู้เพิ่มเติม มีอาชีพสามารถเลี้ยงตัวเองได้ ครอบครัวมีความอบอุ่น มีความรักใคร่ปรองดองกัน มีความอบอุ่น รักใคร่ปรองดองกัน อยู่พร้อมหน้าและมีสุขภาพที่แข็งแรง สมาชิกในชุมชนสามารถร่วมกันแก้ไขปัญหาภายในชุมชนได้ด้วยการมีส่วนร่วม²⁷ สอดคล้องกับ สุจิตา บัวสุขเกษม กล่าวว่า

²⁵ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, อ้างถึงใน ปรีชา วงศ์ทิพย์, *การพัฒนาชุมชนประยุกต์: แนวคิดและการบูรณาการ*, 81.

²⁶ ประเวศ วะสี, อ้างถึงใน โกวิท พวงงาม, *การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น* (กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์, 2553), 217.

²⁷ สัมพันธ์ เตชะอริก, “การวิจัยเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชน,” (เอกสารประกอบการเสวนาวิชาการเรื่องการวิจัยเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่น ภาคเหนือ, 2545), 10 -11.

ชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง ชุมชนที่สมาชิกมีความตระหนักถึงการมีส่วนร่วมและมีศักยภาพในการแก้ไขปัญหา หรือร่วมกันพัฒนา เพื่อเอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกในชุมชน โดยสามารถบริหารจัดการเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ หรือดำเนินกิจกรรมพัฒนาต่างๆ ได้ด้วยชุมชนเองรวมถึงความสามารถในการแก้ไขปัญหาที่จะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตในชุมชนได้²⁸

ชาติชาย ณ เชียงใหม่ กล่าวว่า “ชุมชนเข้มแข็ง คือ กลุ่มคนในชุมชนต้องมีความสามารถที่จะเรียนรู้ สามารถปรับตัว แก้ไขปัญหา สร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ได้อย่างต่อเนื่อง โดยรัฐเป็นผู้คอยสนับสนุน สร้างความสัมพันธ์แบบ Symmetrical มีความเป็นหุ้นส่วน แลกเปลี่ยนผลประโยชน์ด้วยความเป็นธรรมของประชาชน รัฐกับชุมชนจะต้องอยู่ในลักษณะที่มีความสัมพันธ์แบบเกื้อกูลซึ่งกันและกัน”²⁹

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน³⁰

ความเข้มแข็งของชุมชน หมายถึง การที่ประชาชนในชุมชนต่างๆ ของเมือง หรือชนบทรวมตัวกันเป็น “องค์กรชุมชน” โดยมีการเรียนรู้ในชุมชน มีการจัดการ และมีการแก้ไขปัญหาาร่วมกันของคนในชุมชนแล้วถึงได้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาทางทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม กลุ่ม ชมรม สหกรณ์ บริษัท องค์กรชาวบ้าน เครือข่าย หรืออื่นๆ ที่มีความหมายแสดงถึงความร่วมมือช่วยเหลือกันเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน และด้วยความเอื้ออาทรต่อชุมชนอื่นๆ ในสังคม

ความเป็น “องค์กรชุมชน” หมายถึง กลุ่มหรือชมรมหรือสหกรณ์หรือในชื่ออื่นใด โดยจะมีการจดทะเบียนตามกฎหมายหรือไม่ก็ตาม อันเป็นองค์กรที่เกิดจากการรวมตัวด้วยความสมัครใจของประชาชนจำนวนหนึ่งที่มีวัตถุประสงค์และอุดมคติร่วมกัน มีมิตรภาพและความเอื้ออาทรต่อกัน มีการเรียนรู้กันอย่างต่อเนื่องในการทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม มีผู้นำตามธรรมชาติเกิดขึ้นโดยผ่านกระบวนการทำงานร่วมกันดังกล่าว โดยมีผู้นำหลายคนทั้งหญิงและชาย

²⁸ สุธิดา บัวสุขเกษม, “แนวทางการพัฒนาบทบาทของสภาองค์กรชุมชนในการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน: กรณีศึกษาตำบลหนองประดู่ อำเภอเลาขวัญ จังหวัดกาญจนบุรี,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2554), 40.

²⁹ ชาติชาย ณ เชียงใหม่, *การบริหารการพัฒนาชนบทเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน* (กรุงเทพฯ: คณะกรรมการนโยบายพื้นฐานแห่งชาติ, 2543), 3.

³⁰ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, “รายงานการศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่สนับสนุนให้ชุมชนเข้มแข็ง,” (กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2544), 18-21.

ความเข้มแข็งของชุมชนจะมีมากขึ้นเพียงใดขึ้นอยู่กับชุมชนนั้นเมืองครชุมชนที่เข้มแข็งเพียงใด ทั้งนี้องค์กรชุมชนที่มีความเข้มแข็งจะต้องมีการเตรียมคนและชุมชนด้วยการเสริมสร้างให้มีความเข้มแข็ง เพื่อเป็นฐานรองรับการแก้ปัญหาและการพัฒนาทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมพร้อมกันทุกๆ ด้าน โดยมีหน่วยงานทั้งของภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน และภาคีการพัฒนาทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ ผนึกกำลังดำเนินการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ด้วยตนเอง ด้วยการกระตุ้นและสร้างกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม รวมทั้งการสร้างสภาพแวดล้อมให้ชุมชนร่วมกันคิด ร่วมกันทำ และมีการเรียนรู้ เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันอันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะยาว ทั้งนี้มีกิจกรรมหลักๆ ที่ดำเนินการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน สรุปได้ดังนี้

การเสริมสร้างกระบวนการการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเผชิญปัญหาวิกฤต โดยพัฒนาศักยภาพให้คนในชุมชนรวมกลุ่มกัน ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมรักษาผลประโยชน์ของชุมชนด้วยตนเอง รวมทั้งให้ความสำคัญต่อการปรับวิธีคิดและวิธีการทำงานของบุคลากรภาครัฐ จากการเป็นผู้สั่งการมาเป็นผู้สนับสนุนชุมชนในการจัดการและแก้ไขปัญหาของชุมชนเอง ซึ่งหน่วยงานต่างๆ ที่มีส่วนส่งเสริมและสนับสนุนกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งเพื่อเผชิญปัญหาวิกฤติของชุมชน ได้แก่ หน่วยงานของรัฐที่มีกิจกรรมส่งเสริมและสนับสนุนในชุมชนต่างๆ องค์กรพัฒนาเอกชนและภาคีการพัฒนาต่างๆ

การส่งเสริมกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในลักษณะ “ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมเรียนรู้” เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ประกอบด้วยกระบวนการส่งเสริมและสนับสนุนชุมชนได้มีการเรียนรู้ และเปลี่ยนประสบการณ์เพื่อการพัฒนาอาชีพ และเศรษฐกิจชุมชน การพัฒนาสวัสดิการสังคมและสวัสดิภาพของชุมชน การฟื้นฟูอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน การค้นหาศักยภาพและการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนการจัดทำแผนความต้องการของชุมชนรวมทั้งการสร้างประชาคมภายในชุมชนและการสร้างเครือข่ายชุมชน ซึ่งกิจกรรมที่ดำเนินการในลักษณะนี้ ดังเช่น กิจกรรมของโครงการความร่วมมือไทย-สหประชาชาติ (Thai- UNCAP), โครงการกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (SIF) เป็นต้น

องค์ประกอบและลักษณะของชุมชนเข้มแข็ง

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของแต่ละชุมชนจะอยู่บนพื้นฐานของกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน และใช้ทุนทางสังคมในการจัดการชุมชนเพื่อเอาชนะปัญหาที่ชุมชนต้องเผชิญเมื่อชุมชนมีปัญหาก็จะรวมกลุ่มเพื่อระดมทรัพยากรในชุมชนมาใช้ร่วมกัน โดยในแต่ละชุมชนจะมีการพัฒนาไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนในมิติต่างๆ เช่น มิติทางด้านเศรษฐกิจ มิติทางด้านสังคม มิติทางด้านวัฒนธรรมและมิติทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมไม่เท่ากัน หรืออาจจะพัฒนา

ความเข้มแข็งได้เพียงบางมิติเท่านั้น นอกจากนี้เงื่อนไขและกระบวนการนำไปสู่ความเข้มแข็งในแต่ละมิติก็มีความแตกต่างกันไป

จากการดำเนินงานเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนของหน่วยงานภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชนและภาคีการพัฒนาต่างๆ ได้พยายามให้ความหมายของชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งคณะอนุกรรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาวิกฤต คณะอนุกรรมการภายใต้คณะกรรมการนโยบายสังคมแห่งชาติ ได้ให้ความเห็นชอบกรอบองค์ประกอบและลักษณะของชุมชนเข้มแข็งไว้ดังนี้

1. มีบุคคลที่มีความหลากหลายที่รวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชนที่เป็นทางการหรือไม่ก็ตาม
2. การมีเป้าหมายร่วมกันและยึดโยงเกาะเกี่ยวกันด้วยผลประโยชน์สาธารณะร่วมกันของสมาชิกในชุมชน
3. การมีจิตสำนึกของการพึ่งพาตนเองและรักษาเอื้ออาทรต่อกัน ร่วมกันทำและรับผิดชอบต่อกันในชุมชน
4. การมีอิสระในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำและร่วมกันรับผิดชอบ
5. มีการระดมการใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพ
6. การมีการเรียนรู้ เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายและติดต่อสื่อสารกันหลากหลายรูปแบบ
7. มีการจัดทำกิจกรรมที่เป็นสาธารณะประโยชน์ของชุมชนอย่างต่อเนื่อง
8. มีการจัดการบริหารกลุ่มที่หลากหลายและเครือข่ายที่ดี
9. มีการเสริมสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่หลากหลายของชุมชนสืบทอดต่อๆ กันจากรุ่นสู่รุ่น

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้กล่าวถึงลักษณะของชุมชนเข้มแข็ง มีดังนี้

- (1) สมาชิกของชุมชนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนและชุมชนที่จะแก้ไขปัญหาและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง
- (2) สมาชิกของชุมชนพร้อมที่จะร่วมกันจัดการกับปัญหาของตนและชุมชน
- (3) มีกระบวนการชุมชนที่มีการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องจนเป็นวิถีของชุมชน ซึ่งขับเคลื่อนโดยผู้นำองค์กรชุมชน ในลักษณะเปิดโอกาสให้แก่สมาชิกทั้งหมดเข้ามามีส่วนร่วมมีความโปร่งใสและสามารถตรวจสอบได้
- (4) สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการประเมินสถานการณ์ของชุมชน กำหนดวิสัยทัศน์ร่วม ร่วมคิด ตัดสินใจ ดำเนินงาน ติดตาม และประเมินผลการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาของชุมชนผ่านกระบวนการของชุมชน

- (5) สมาชิกชุมชนเกิดการเรียนรู้ผ่านการเข้าร่วมในกระบวนการของชุมชน
- (6) มีแผนของชุมชนที่ประกอบด้วยการพัฒนาทุกๆ ด้านของชุมชน ที่มุ่งการพึ่งตนเอง เอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกชุมชนทุกๆ คน และหวังการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน
- (7) การพึ่งความช่วยเหลือจากภายนอก เป็นการพึ่งเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุด ไม่ใช่การพึ่งพาตลอดไป
- (8) มีเครือข่ายความร่วมมือกับภาคีการพัฒนา อาจเป็นหมู่บ้าน/ชุมชนอื่น ท้องถิ่นภาคราชการ องค์กรเอกชน นักธุรกิจ นักวิชาการและอื่นๆ ในลักษณะของการมีสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกัน

ปัจจัยที่ทำให้การดำเนินงานของชุมชนประสบความสำเร็จ³¹

จากการสอบถามผู้นำชุมชนและกลุ่มเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับปัจจัยที่ทำให้การดำเนินงานของชุมชนประสบความสำเร็จนั้น พอสรุปได้ดังนี้

1. การที่ผู้นำมีความเข้มแข็งนั้น โดยเฉพาะผู้นำชุมชน จะต้องเป็นผู้ใช้เวลาและทำงานให้ชุมชนอย่างเอาใจจริง เอาใจ เป็นผู้มีคุณธรรม และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อสมาชิกในชุมชน ตลอดจน เป็นผู้สามารถประสานงานกับเจ้าหน้าที่หน่วยงานราชการต่างๆ เป็นอย่างดี ซึ่งส่งผลให้คนในชุมชนได้รับการยอมรับ ได้รับความศรัทธา และได้รับความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เป็นอย่างดี
2. คณะกรรมการในชุมชนทำงานร่วมกันเป็นทีม และมีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบที่ชัดเจน และมีการบริหารจัดการเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนของตนเองที่ดี ทำให้สามารถดำเนินการกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนเป็นไปได้อย่างดี
3. คนในชุมชน ส่วนใหญ่ให้การยอมรับ และมีความต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาต่างๆ ที่เข้ามาในชุมชน ซึ่งทำให้การดำเนินกิจกรรมต่างๆ มีผลต่อการพัฒนาของชุมชนจนประสบความสำเร็จได้ง่าย
4. สภาพทางสังคมของชุมชนเอื้ออำนวย โดยการที่เป็นชุมชนเก่าแก่ จะมีคนดั้งเดิม (ท้องถิ่น) ที่มีความผูกพันเป็นเครือญาติกันสูง มีความสามัคคีกัน ทำให้การช่วยเหลือสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนกระทำได้ง่ายกว่าชุมชนอื่นในเขตพื้นที่เดียวกัน
5. สภาพบ้านเรือนของชุมชนมีความเอื้ออำนวย เป็นชุมชนส่วนใหญ่มีบ้านเรือนที่อยู่กันอย่างเป็นระเบียบและมีความหนาแน่น ซึ่งจะแตกต่างจากชุมชนอื่นๆ ทั่วไป ที่ส่วนใหญ่ แตกต่างไปจากชุมชนอื่นๆ ที่ไม่กระจายตัวไปแบบชุมชนอื่นๆ ทำให้ชุมชนนี้สามารถรวมตัวกันเพื่อทำกิจกรรมพัฒนาต่างๆ ได้ง่ายกว่าชุมชนอื่นๆ

³¹ เรื่องเดียวกัน, 22.

6. สภาพภูมิประเทศที่เอื้ออำนวยความสะดวก โดยพื้นที่ตั้งของชุมชนตั้งอยู่บนที่ดอน แต่มีน้ำในลำคลองตลอดปี ที่เหมาะกับการทำสวน เลี้ยงสัตว์ ขณะที่พื้นที่ในชุมชนอื่นๆ เป็นดินพรุ ทำให้ไม่เหมาะสมต่อสภาพการหากิน ทำให้พื้นที่ดอนเอื้อประโยชน์ต่อการทำมาหากินมากกว่าชุมชนอื่นๆ ในพื้นที่เดียวกัน

7. การได้รับการสนับสนุน ส่งเสริมจากภายนอกชุมชน โดยเฉพาะหน่วยงานราชการต่างๆ ที่จะช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

8. การมีสื่อประชาสัมพันธ์ ที่ได้มีการดำเนินงานอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ซึ่งมีส่วนต่อการสนับสนุนชุมชน ได้มีความรู้ ความเข้าใจ ยอมรับและเข้ามาส่วนร่วมกิจกรรมการในชุมชนมากๆ

นอกจากนั้น อรทัย อาจอ่ำ ได้ทำการศึกษาเรื่อง องค์ประกอบและความสำเร็จในการสร้างกลุ่มและองค์กร เพื่อให้ชุมชนเข้มแข็ง โดยถอดบทเรียนจากนานและมหาสารคาม พบว่า ปัจจัยที่ทำให้ชุมชนหรือหมู่บ้านเกิดความเข้มแข็ง³² นั้นคือ

1. สมาชิกในชุมชนและผู้นำชุมชนมีจิตสำนึกและตระหนักถึงปัญหาสำคัญที่เกิดขึ้นในชุมชน

2. สมาชิกในชุมชนมีความเชื่อมั่นในความสามารถของตนหรือของกลุ่มหรือขององค์กร

3. มีการระดมความคิดเห็น เปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วม

4. ชุมชนมีการลงมือทำการแก้ไขปัญหาในชุมชนอย่างจริงจัง และเป็นรูปธรรม

5. สมาชิกในชุมชน และชุมชนมีระบบการบริหารจัดการที่ดี

6. การจัดทำโครงการต่างๆ สามารถสนองตอบต่อปัญหาของชุมชนหรือความต้องการของสมาชิก

7. การเข้ามามีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนเป็นไปอย่างกว้างขวาง

8. มีการจัดสรรผลประโยชน์ต่างอย่างเป็นธรรมและเท่าเทียมกัน

9. การบริหารงานในชุมชนมีความโปร่งใสสามารถตรวจสอบการทำงานของคณะกรรมการชุมชนได้

10. ผู้นำชุมชนมีศักยภาพสามารถเป็นที่พึ่งพาของชาวบ้านได้

11. ผู้นำชุมชนทำงานด้วยความเสียสละ อดทน และไม่หวังผลประโยชน์ตอบแทน

12. สมาชิกในชุมชนมีความต้องการที่จะอยู่ร่วมกัน ไม่แบ่งพรรคพวก ไม่แบ่งแยก

13. มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันในชุมชน

³² ประพันธ์ รักดีกุล, รูปแบบและปัจจัยในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนด้วยศักยภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม, 2549), 24.

14. มีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงและพัฒนาชุมชนของตนเองเพื่อให้ทันต่อการเรียนรู้ และเป็นภาคีกับหน่วยงานอื่นๆ

15. สมาชิกในชุมชนได้รับข้อมูลข่าวสารอย่างสม่ำเสมอ

16. สมาชิกในชุมชนมีความชัดเจนต่อเป้าหมายของชุมชน

17. สมาชิกในชุมชนมีความเอาใจใส่และสนใจต่อการดำเนินงานของกลุ่ม

18. ได้รับการสนับสนุนการบริหารจัดการและการดำเนินการต่างๆ จากภายนอกชุมชน
 อย่างเป็นกระบวนการที่ถูกต้อง

19. ไม่ถูกรบกวนการแทรกแซงจากอิทธิพลหรือนักการเมืองภายนอกชุมชน

กล่าวคือ การส่งเสริมให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งและสามารถขับเคลื่อนชุมชนของตนเอง
 เพื่อไปสู่การพัฒนาชุมชนได้อย่างยั่งยืน นั้นจะต้องมี

1. การมีหน่วยงานภายนอกหรือนักพัฒนาชุมชนคอยให้การสนับสนุน

2. คณะกรรมการชุมชนมีความซื่อสัตย์และเสียสละเพื่อส่วนรวม

3. สมาชิกในชุมชนให้ความร่วมมือและเข้ามามีส่วนร่วมการประชุมในชุมชนอย่างสม่ำเสมอ

4. การสร้างเครือข่ายของกลุ่มประชาชนในชุมชนมีความหลากหลาย

5. สภาพทางสังคมมีความสงบไม่แตกแยก

6. การได้ไปเรียนรู้ภายนอกชุมชนเพื่อนำมาปรับปรุงชุมชนของตนเองอย่างสม่ำเสมอ

อุทัย ดุลยเกษม และ อรศรี งามวิทย์พงศ์ ได้กำหนดตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชน

จาก 6 เงื่อนไข³³ ได้แก่

1. โครงสร้างทางสังคมแนวราบ

2. ระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งพาตนเอง

3. ค่านิยมทางศาสนธรรม

4. กระบวนการเรียนรู้เพื่อชีวิต

5. ระบบความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น

6. กลไกที่เอื้อต่อการปฏิสัมพันธ์และการติดต่อสื่อสารที่ต่อเนื่องตลอดเวลา

โดยผู้วิจัยได้กำหนดปัจจัยที่ส่งผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนที่มีลักษณะใน

เขตเมืองอีก 7 ประการเพื่อให้สอดคล้องกับการพัฒนาท้องถิ่นที่เติบโตอย่างรวดเร็ว ได้แก่

1. ผู้นำชุมชนอุทิศตนและมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี

³³ อมรรัตน์ มัททวิวงศ์, “แนวทางการจัดการชุมชนหมู่บ้านจัดสรรโครงการ “บ้านฉางเพลส” เพื่อนำไปสู่ชุมชนเข้มแข็ง,” (สารนิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาพัฒนาชุมชน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2553), 27.

2. สมาชิกในชุมชนยอมรับบทบาทของคณะกรรมการชุมชน
3. ชุมชนมีกระบวนการบริหารงานในชุมชนที่ชัดเจน
4. ชุมชนมีศักยภาพในการพึ่งพาตนเองสูง
5. ชุมชนได้รับการจัดสรรงบประมาณจากเทศบาล
6. ชุมชนมีลักษณะพื้นที่ทางกายภาพของชุมชนที่เอื้ออำนวยต่อการรวมกลุ่ม
7. ชุมชนกับเทศบาลมีความร่วมมือกัน

และกล่าวโดยสรุปได้ว่า ความเข้มแข็งของชุมชน สามารถวัดได้จากปัจจัยพื้นฐานในชุมชนได้ดังนี้

1. ชุมชนมีความรักความสามัคคี เกื้อหนุนกัน
2. ชุมชนมีการตัดสินใจแก้ไขปัญหาาร่วมกันโดยส่วนรวม
3. ชุมชนมีความมั่นคงและมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
4. สมาชิกในชุมชนมีความมั่นคงในอาชีพและรายได้ในครัวเรือน
5. มีการรวมกลุ่มเพื่อดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนอย่างต่อเนื่อง
6. ชุมชนได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก
7. ชุมชนมีความทั่วถึงทางด้านสาธารณูปโภค และสาธารณูปการ

ลักษณะของชุมชนเข้มแข็งทางสังคม มีดังนี้

คุณลักษณะของชุมชนเข้มแข็ง นั้น ทวีศักดิ์ นพเกสร ได้กล่าวว่า ชุมชนจะเข้มแข็งได้ต้องมีลักษณะของความเป็นประชาสังคม (Civil Society) สูง โดยประชาสังคมจะมีส่วนในการถักทอความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นในชุมชน และประชาสังคมที่เข้มแข็งจะต้องประกอบไปด้วยองค์ประกอบที่พอสรุปได้ดังนี้

1. จิตสำนึกประชาสังคม (Civic Conciousness) คือ การสำนึกว่าตัวเองนั้นเป็นเจ้าของปัญหาของชุมชน มีเจตจำนงที่จะเข้าร่วมรับผิดชอบและแก้ไขปัญหาให้กับฝ่ายต่างๆ ยอมรับในการรวมตัวและความคิดเห็นอย่างเท่าเทียมกัน ยอมรับและเห็นคุณค่าของความแตกต่างหลากหลาย การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการแก้ไขปัญหาชุมชนเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดจิตสำนึกความเป็นชุมชน
2. โครงสร้างพื้นฐานสาธารณะและช่องทางการสื่อสาร คือ โครงสร้างพื้นฐานที่เอื้อให้ผู้คนมีโอกาสสื่อสารพูดคุยถึงปัญหาร่วมกัน ทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ การให้มีเวทีประชาคม (Civic Forum) ในรูปแบบต่างๆ เป็นที่ชุมนุมของการสร้างพลเมือง โดยโครงสร้างพื้นฐาน (Civic Infrastruaction) นี้แยกได้หลายระดับ พื้นฐานที่สุด คือ การพบปะพูดคุยของผู้คนเป็นบางครั้งบางคราวระดับถัดมา คือ การรวมตัวกันเป็นกลุ่มงานด้านใดด้านหนึ่งหรือเป็นองค์กร ส่วนระดับสูงสุด คือ องค์กรร่วมเป็นที่เชื่อมสมาชิกเข้าหากัน เกิดเป็นเครือข่ายชุมชนในประชาสังคมที่เข้มแข็ง การพบปะ

กันในเวทีประชาคม ประชาชนมีโอกาสร่วมในการพูดคุยถึงปัญหาความเป็นชุมชนไม่เพียงในเวทีวงเล็ก หากแต่รวมไปถึงเวทีสาธารณะขนาดใหญ่ด้วย

3. กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน และมีกระบวนการตัดสินใจ หมายถึง การตัดสินใจในกิจกรรมสาธารณะจะต้องดำเนินการหลังกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ซึ่งหมายถึง สิ่งที่ประชาชนเรียนรู้ซึ่งกันและกันผ่านการแลกเปลี่ยนข้อมูล ความคิดเห็นกับคนในชุมชน ประชาชนจำต้องพูดคุยถกเถียง และแลกเปลี่ยนข้อมูลความคิดเห็นซึ่งกันและกันไม่เพียงแต่รับฟังข้อมูลและข้อเสนอแนะเท่านั้น เพราะไม่มีใครที่มีประสบการณ์เหมือนกันในเรื่องเดียวกัน ชุมชนที่เป็นประชาสังคมที่เข้มแข็งจึงเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้

4. ภาวะการผู้นำ และผู้นำชุมชน ลักษณะเด่นของชุมชนที่เป็นประชาสังคม มีได้อยู่ที่จำนวนและแหล่งที่อยู่ของผู้นำ แต่อยู่ที่วิถีทางที่ผู้นำสัมพันธ์กับคนอื่น ผู้นำ ต้องสร้างโอกาสให้แก่ผู้คนที่เข้ามามีส่วนร่วม และริเริ่มสร้างสรรค์ไม่ผูกขาดความคิด หรือการเป็นเจ้าของปัญหาหรือเจ้าของชุมชน เกิดผู้นำที่มีความหลากหลาย คือ ไม่มีชนชั้นผู้นำที่แยกจากผู้ตาม และคอยปกป้องฐานะของตนเอง รวมทั้งการควบคุมการกระทำของผู้อื่นอย่างเข้มงวด หากแต่เป็นผู้นำที่ผนึกตนเองเข้ากับชุมชนอย่างเหนียวแน่น และร่วมทำประโยชน์ต่างๆ เพื่อชุมชน

5. ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสถาบัน ชุมชนที่มีความเข้มแข็งเป็นประชาสังคมนั้น ความสัมพันธ์ของคนไม่ว่าจะเป็นรูปองค์กรหรือเครือข่ายทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการมักมีความสัมพันธ์แนบราบ คือ ไม่เป็นแนวตั้ง ซึ่งต่างจากชุมชนที่ไม่เป็นประชาสังคมที่เป็นความสัมพันธ์ในแนวตั้งหรือเป็นระบบอุปถัมภ์ ซึ่งก่อให้เกิดข้อมูลที่เชื่อถือได้น้อย รวมถึงการปกครองแบบมาเฟียสร้างความหวาดกลัว หรือความเกรงใจให้กับสมาชิกในชุมชนส่งผลทำให้เศรษฐกิจการเมืองในชุมชนเกิดความล่าช้า³⁴

³⁴ ทวีศักดิ์ นพเกสร, อ่างอิงโน โกวิทย์ พวงงาม, *การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น*, 220-222.

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ความหมายของการปกครองท้องถิ่น

ความหมายของการปกครองท้องถิ่นนั้นได้มีผู้ให้ความหมายหรือคำนิยามไว้มากมาย ส่วนใหญ่แล้วคำนิยามเหล่านั้นต่างมีหลักการที่สำคัญคล้ายคลึงกัน จะแตกต่างกันบ้างก็คือ ส่วนน และรายละเอียดปลีกย่อย ซึ่งสามารถพิจารณาได้ ดังนี้

วิลเลียม เอ. ร็อบสัน (Robson) นิยามว่า การปกครองท้องถิ่น หมายถึง หน่วยทางการปกครองซึ่งรัฐได้จัดตั้งขึ้นและจัดให้มีอำนาจปกครองตนเอง (Autonomy) มีสิทธิตามกฎหมาย (Legal Rights) และต้องมียุทธศาสตร์จำเป็นที่เกิดขึ้นเพื่อการปกครอง (Necessary Organization) เพื่อปฏิบัติหน้าที่ให้สมความมุ่งหมายของการปกครองท้องถิ่นนั้นๆ³⁵

จอห์น เจ. คลาร์ก (Clark) นิยามว่า การปกครองท้องถิ่น หมายถึง หน่วยการปกครองที่มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการให้บริการประชาชนในเขตพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งโดยเฉพาะและหน่วยการปกครองดังกล่าวนี้ดำเนินการจัดตั้งและจะอยู่ในความดูแลของรัฐบาลกลาง³⁶

วิลเลียม วี. ฮอลโลเวย์ (Holloway) นิยามว่า การปกครองท้องถิ่น หมายถึง องค์การที่มีอาณาเขตแน่นอน มีประชากรตามหลักที่กำหนดไว้ มีอำนาจการปกครองตนเอง มีการบริหารการคลังของตนเอง และมีสภาท้องถิ่นที่มีสมาชิกได้รับการเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชน³⁷

เดเนียล วิท (Wit) นิยามว่า การปกครองท้องถิ่น หมายถึง หน่วยทางการปกครองที่รัฐบาลกลางให้อำนาจ หรือกระจายอำนาจไปให้หน่วยการปกครองท้องถิ่นเพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นได้มีอำนาจในการปกครองร่วมกันทั้งหมดหรือแต่เพียงบางส่วนใน การบริหารท้องถิ่นตามหลักการที่ว่า ถ้าอำนาจการปกครองมาจากประชาชนในท้องถิ่นแล้ว รัฐบาลของท้องถิ่นก็ย่อมเป็นรัฐบาลของประชาชนโดยประชาชนและเพื่อประชาชน ดังนั้น การบริหารการปกครองท้องถิ่นจึงจำเป็นต้องมียุทธศาสตร์ของตนเอง อันเกิดจากการกระจายอำนาจของรัฐบาลกลาง โดยให้องค์กรอันมิได้เป็นส่วนหนึ่งของรัฐบาลกลาง มีอำนาจในการตัดสินใจและบริหารงานภายในท้องถิ่นในเขตอำนาจของตน³⁸

³⁵ วิลเลียม เอ.ร็อบสัน, อ้างถึงใน ประหยัด หงษ์ทองคำ, *การปกครองท้องถิ่นไทย* (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2523), 10.

³⁶ เรื่องเดียวกัน, 10.

³⁷ เรื่องเดียวกัน, 10.

³⁸ เดเนียล วิท, อ้างถึงใน ชูวงศ์ ฉายะบุตร, *การปกครองท้องถิ่นไทย* (กรุงเทพฯ: กรมการปกครอง, 2539), 11.

ประธาน คงฤทธิศึกษาการ นิยามว่า การปกครองท้องถิ่นเป็นระบบการปกครองที่เป็นผลสืบเนื่องมาจากการกระจายอำนาจทางการเมืองการปกครองของรัฐ และโดยนัยนี้จะเกิดองค์การทำหน้าที่ปกครองท้องถิ่นโดยคนในท้องถิ่นนั้นๆ องค์การนี้จัดตั้งและถูกควบคุมโดยรัฐบาล แต่ก็มีอำนาจในการกำหนดนโยบายและควบคุมให้มีการปฏิบัติให้เป็นไปตามนโยบายของตนเองได้³⁹

ประหยัด หงษ์ทองคำ กล่าวว่า การปกครองส่วนท้องถิ่น (Local government) เป็นรูปแบบการปกครองที่เกิดจากระบบการกระจายอำนาจปกครอง (Decentralization) จากส่วนกลางไปยังท้องถิ่นเพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นได้มีโอกาสเรียนรู้และดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในการปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยตนเอง เพื่อสนองความต้องการและแก้ปัญหาด้วยตนเอง⁴⁰

อุทัย หิรัญโต นิยามว่าการปกครองท้องถิ่น คือ การปกครองที่รัฐบาลมอบอำนาจให้ประชาชนในท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งจัดการปกครองและดำเนินการบางอย่าง โดยดำเนินการกันเองเพื่อบำบัดความต้องการของตน การบริหารงานของท้องถิ่นมีการจัดเป็นองค์การ มีเจ้าหน้าที่ซึ่งประชาชนเลือกตั้งขึ้นมาทั้งหมดหรือบางส่วน ทั้งนี้มีความเป็นอิสระในการบริหารงาน แต่รัฐบาลต้องควบคุมด้วยวิธีการต่างๆ ตามความเหมาะสม จะปราศจากการควบคุมของรัฐหาได้ไม่ เพราะการปกครองท้องถิ่นเป็นสิ่งที่รัฐทำให้เกิดขึ้น⁴¹

สมคิด เลิศไพฑูรย์ นิยามว่า การปกครองท้องถิ่น คือ การให้คนในท้องถิ่นมีอิสระในการปกครองกันเอง กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ การปกครองตนเองโดยประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งแนวคิดดังกล่าวมาจากพื้นฐานจากหลักการกระจายอำนาจการปกครอง (Decentralization) ที่หมายถึง การที่รัฐบาลมอบอำนาจการปกครองให้องค์กรอื่นๆ ที่ไม่ใช่องค์กรส่วนกลางจัดทำบริการสาธารณะบางอย่างภายใต้การกำกับดูแลของรัฐ

กล่าวโดยสรุป การปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นการปกครองที่ยึดหลักการกระจายอำนาจเพื่อประโยชน์ของรัฐและท้องถิ่น เน้นผลประโยชน์ของท้องถิ่นโดยตรง ให้ประชาชนในท้องถิ่นได้มีโอกาสเรียนรู้และดำเนินกิจกรรมต่างๆ ด้วยตนเอง เพื่อสนองความต้องการและแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง

³⁹ ประธาน คงฤทธิศึกษาการ, *การปกครองท้องถิ่น*, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, 2526), 15.

⁴⁰ ประหยัด หงษ์ทองคำ, *การปกครองท้องถิ่นของไทย* (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2526), 22.

⁴¹ อุทัย หิรัญโต, *การปกครองท้องถิ่น* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2523), 2.

องค์ประกอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น⁴²

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีองค์ประกอบที่สำคัญอยู่ 5 ประการ ได้แก่

1. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องมีอาณาเขตที่แน่นอนชัดเจน (Area) หมายถึง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องมีอาณาเขตพื้นที่ที่แน่นอนชัดเจนเป็นของตนเอง โดยมีการกำหนดไว้ อย่างชัดเจนแน่นอนว่า เทศบาลหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นมีพื้นที่หรืออาณาเขตจากที่ไหน จนถึงที่ไหน มีพื้นที่กว้างกี่ตารางกิโลเมตร และครอบคลุมในเขตตำบลใดบ้าง หรืออำเภอใดบ้าง หาก องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใดไม่มีอาณาเขต หรือมีอาณาเขตที่ไม่แน่นอนชัดเจนแล้วอาจก่อให้เกิด ปัญหาตามมาในภายหลังได้ เช่น ทำให้ไม่สามารถรู้พื้นที่ที่แน่นอนในการบริหารจัดการและให้บริการ สาธารณะ ทำให้ไม่สามารถคำนวณขีดความสามารถหรือศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นั้นๆ ทำให้เกิดปัญหาการจัดเก็บภาษี เกิดปัญหาในการจัดการเลือกตั้ง เป็นต้น ดังนั้น การบริหาร จัดการปกครองส่วนท้องถิ่นให้เป็นไปอย่างสะดวก จึงจำเป็นต้องมีการทราบพื้นที่และอาณาเขตของ ตนเองที่แน่นอน

2. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องมีอำนาจอิสระ (Autonomy) อำนาจอิสระในการบริหาร จัดการ กล่าวคือ เป็นอำนาจอิสระที่อยู่ภายใต้ขอบเขตอำนาจขอบเขตการปกครองของรัฐ หมายความว่า แม้้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะมีอิสระมากเพียงใด ก็ตามก็ต้องอยู่ภายใต้อำนาจการปกครองของรัฐ ผู้มีอำนาจอธิปไตยโดยสมบูรณ์ (Sovereignty) เหนือดินแดนนั้นๆ ดังนั้น หมายความว่า Autonomy จึงแตกต่างกันกับ Sovereignty เหนือดินแดนนั้นๆ กล่าวคือ Autonomy คือ ความเป็นอิสระของรัฐ เหนือดินแดนรัฐนั้นๆ เท่าที่ขอบเขตของกฎหมายเท่านั้น ในประเทศที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เจริญก้าวหน้าหรือได้รับการพัฒนามากแล้ว องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะมี Autonomy สูงมาก “รัฐ” ทำหน้าที่เพียงการกำกับดูแลการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเท่านั้น Autonomy หรืออำนาจอิสระที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นต้องมี ได้แก่ อำนาจอิสระในการบริหารจัดการต่างๆ ภายในพื้นที่หรือท้องถิ่นของตนเองได้ โดยปราศจากอำนาจการแทรกแซงจากรัฐ (ยกเว้นที่จำเป็นและ มีกฎหมายกำหนดให้สามารถทำได้) มีอำนาจอิสระในการบริหารงบประมาณ เช่น เก็บภาษีเอง ใช้ จ่ายเงินงบประมาณเอง และประการสุดท้าย คือ มีอำนาจอิสระในการออกข้อบัญญัติท้องถิ่นซึ่งไม่ขัด ต่อกฎหมายในระดับชาติ ในระยะหลัง Autonomy กลายเป็นเครื่องมือประเภทหนึ่งในการใช้เป็น ตัวชี้วัดระดับการพัฒนาของการปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศต่างๆ ทั่วโลก โดยมีความเชื่อว่า ประเทศที่มีการปกครองท้องถิ่นที่พัฒนาแล้วจะมีระดับของ Autonomy ในระดับที่สูงกว่าในประเทศ ที่ยังไม่มีพัฒนาการปกครองส่วนท้องถิ่น

⁴² โกวิท พวงงาม, *มิติใหม่ของการปกครองท้องถิ่น: วิสัยทัศน์การกระจายอำนาจและ การบริหารงานท้องถิ่น* (กรุงเทพฯ: เสมาธรรม, 2550), 8-10.

3. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องมีสิทธิตามที่กฎหมายรับรอง หมายถึง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องมีสภาพเป็นนิติบุคคล เพื่ออำนวยความสะดวกในการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความคล่องตัวและรวดเร็ว และเป็นการตอกย้ำหลักการความเป็นอิสระของท้องถิ่น (Autonomy) ในประการที่สอง หากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่มีลักษณะเป็นนิติบุคคลแล้ว เราก็ไม่สามารถเรียกองค์กรนั้นเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้โดยสมบูรณ์ เพราะการกระทำขององค์กรนั้น ไม่มีผลผูกพันในทางกฎหมาย และจำเป็นต้องพึ่งพารัฐในการทำงานอยู่ตลอดเวลา

4. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเหล่านั้นต้องเปิดโอกาสให้ภาคประชาชนในท้องถิ่นสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองทั้งโดยตรงและอ้อม กล่าวคือ หลักการปกครองส่วนท้องถิ่นประการหนึ่งเลยคือ การปกครองด้วยคนในท้องถิ่นนั้นๆ เอง คนของท้องถิ่นเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการทรัพยากรของตนเอง การกำหนดภาษี การกำหนดการใช้จ่ายงบประมาณของตน และรวมตลอดไปถึงคนท้องถิ่นต้องเป็นผู้เลือกตัวแทนของตนไปทำหน้าที่ในการบริหารงานท้องถิ่นและให้บริการสาธารณะในบางประเทศเปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นสามารถถอดถอนผู้บริหารท้องถิ่นของตนได้ด้วย หากเห็นว่าผู้บริหารท้องถิ่นของตนทำงานไร้ประสิทธิภาพ

นอกจากนี้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเหล่านั้น ต้องมีองค์กรที่แน่นอนชัดเจนในการบริหารจัดการงานของท้องถิ่นเอง เช่น การมีฝ่ายบริหาร มีฝ่ายสภาที่ทำหน้าที่ในการออกข้อบัญญัติท้องถิ่นและควบคุมการทำงานของฝ่ายบริหาร หรือมีคณะกรรมการท้องถิ่นที่ทำหน้าที่บริหารและออกข้อบัญญัติท้องถิ่นไปในคราวเดียวกัน นอกจากนี้ยังรวมถึงมีกลไกในการบริหารงาน เช่น เจ้าหน้าที่ท้องถิ่น มีเงินงบประมาณของแผ่นดินในการบริหารงานท้องถิ่น ในระบบการทำงานมีการแบ่งเป็นขั้นตอน มีการทำหน้าที่แบ่งการทำงานตามหลักการบริหารงานของท้องถิ่น มีงบประมาณในการบริหารงานของท้องถิ่น และมีระบบการทำงานที่ชัดเจน

หากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใดๆ ขาดลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งไปเราก็ไม่อาจเรียกได้ว่าเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แต่อาจเป็นแค่ลักษณะองค์กรหน่วยงานปกครองที่เรียกว่า “สุขาภิบาล” หรือ “สภาตำบล” เป็นต้น

2.5 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กุหลาบ รัตนสังธรรม⁴³ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของประชาชนต่อการดำเนินงานโครงการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและเศรษฐกิจฐานราก ตำบลห้วยน้ำขาว อำเภอเมือง จังหวัดตราด ได้สรุปความเข้มแข็งของชุมชน คือ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชุมชนจะต้องมีความสามัคคี มีการรวมกลุ่ม มีการประสานงานระหว่างกลุ่ม เห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ มีทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น สามารถใช้ได้ถึงลูกหลาน ประชาชนสามารถพบคนที่สามารถเป็นผู้นำมากขึ้น มีโอกาสแสดงความสามารถ และมีความรู้เรื่องการบริหารจัดการมากขึ้น

สรุวุฒิ จันทะสิม⁴⁴ ได้ทำการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น กรณีศึกษาเทศบาลนครอ้อมน้อย อำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นว่าควรมีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนให้ทั่วถึง และหาช่องทางการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารให้ดีและมากขึ้น อีกทั้งควรสร้างประเด็นสาธารณะที่น่าสนใจ เป็นการเพิ่มทุนทางสังคมเพื่อเสริมสร้างให้ประชาชนเกิดแรงจูงใจที่จะพัฒนาท้องถิ่น และเนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่มีความรู้เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในระบอบประชาธิปไตยน้อย จึงทำให้ไม่มีการติดตามและเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาตามแผนยุทธศาสตร์ของเทศบาลนคร

พรหมธีระ พรหมสถิต⁴⁵ ได้ทำการศึกษาเรื่อง “บทบาทของธนาคารต้นไม้ต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน: กรณีศึกษา ธนาคารต้นไม้สาขาบางแดง ตำบลวังตะกอก อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร” กล่าวไว้ว่า การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนนั้น กระบวนการมีส่วนร่วมที่มีความสำคัญที่จะช่วยให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง ทั้งนี้กระบวนการมีส่วนร่วมตั้งแต่ขั้นตอนการ

⁴³ กุหลาบ รัตนสังธรรม, วสุธร ต้นวัฒนกุล, และ อรพิน ทองดี, “ความคิดเห็นของประชาชนต่อการดำเนินงานโครงการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและเศรษฐกิจฐานราก ตำบลห้วยน้ำขาว อำเภอเมือง จังหวัดตราด,” (รายงานการวิจัย คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, 2545), 5.

⁴⁴ สรุวุฒิ จันทะสิม, “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น กรณีศึกษาเทศบาลอ้อมน้อยอำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร,” (ภาคนิพนธ์หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาบริหารรัฐกิจ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2556), 6.

⁴⁵ พรหมธีระ พรหมสถิต, “บทบาทของธนาคารต้นไม้ต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน กรณีศึกษานาธนาคารต้นไม้สาขาบางแดง ตำบลวังตะกอก อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารรัฐกิจ, สาขาการพัฒนารัฐบาล คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2557), 6.

วิเคราะห์ปัญหาไปจนถึงขั้นร่วมรับผลประโยชน์ และจะต้องทำควบคู่ไปกับการพัฒนาศักยภาพของคนหรือสมาชิกที่เข้าร่วม ทั้งด้านความรู้ คุณธรรม ความเสียสละ ความเป็นผู้นำ ตลอดจนการฟื้นฟูทางสังคมโดยอาศัยสื่อกิจกรรมชุมชนท้องถิ่น เวทีประชุมทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการอยู่เป็นประจำ

ปรียาภา เมืองนก⁴⁶ ได้ทำการศึกษาเรื่อง “กระบวนการบริหารจัดการชุมชนเมืองที่นำไปสู่ชุมชนเข้มแข็ง: กรณีศึกษา ชุมชนหมู่บ้านจัดสรรเขตปริมณฑล ได้กล่าวว่า กระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็ง มีดังต่อไปนี้ ได้แก่ 1) กระบวนการเรียนรู้ 2) กระบวนการกลุ่ม และ 3) กระบวนการมีส่วนร่วม ในการศึกษาได้เสนอแนะถึง ความจำเป็นของการทำงานร่วมกับภาคีเครือข่าย เนื่องจากการทำงานในชุมชนเมืองนั้น กระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งต่างๆ จะดำเนินไปได้ด้วยความล่าช้า เนื่องจากชุมชนเมืองมีความเป็นปัจเจกบุคคลสูง ความสัมพันธ์ร่วมกันในชุมชนมีน้อย ทำให้ต้องมีภาคีเครือข่ายเข้ามาเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการกลุ่ม และกระบวนการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้นในชุมชนก่อน นอกจากนี้ความโปร่งใสเป็นเรื่องสำคัญมา ในการบริหารจัดการชุมชนเมืองนั้น ต้องมีการเก็บเอกสารสำคัญทุกอย่างไว้ เพื่อความถูกต้องและสามารถตรวจสอบได้ อีกทั้งต้องมีการสื่อสารและประชาสัมพันธ์ที่ดี เพื่อความเข้าใจที่ตรงกันของสมาชิกในชุมชน และเพื่อเป็นการจัดข้อขัดแย้งต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้

อมรรัตน์ มัททวิวงศ์⁴⁷ ได้ศึกษาแนวทางการจัดการชุมชนหมู่บ้านจัดสรรโครงการ “บ้านฉางเพลส” เพื่อนำไปสู่ชุมชนเข้มแข็ง โดยได้ศึกษาปัจจัยที่จะส่งเสริมต่อการบริหารจัดการชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง กล่าวคือ 1. แนวทางการจัดการชุมชนด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน 2. แนวทางการจัดการชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม 3. แนวทางการจัดการชุมชนด้านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน และ 4. แนวทางในการดำเนินการแก้ไขปัญหาชุมชนร่วมกัน คือ 1. การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน 2. ผู้นำชุมชนที่มีความเสียสละ อดทน และสร้างจิตสำนึกที่ดีต่อส่วนรวม และ 3. การสื่อสารและการประชาสัมพันธ์

⁴⁶ ปรียาภา เมืองนก, “กระบวนการบริหารจัดการชุมชนเมืองที่นำไปสู่ชุมชนเข้มแข็ง: กรณีศึกษา ชุมชนหมู่บ้านจัดสรรเขตปริมณฑล,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาการพัฒนารัฐบาลท้องถิ่น คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2557), 5.

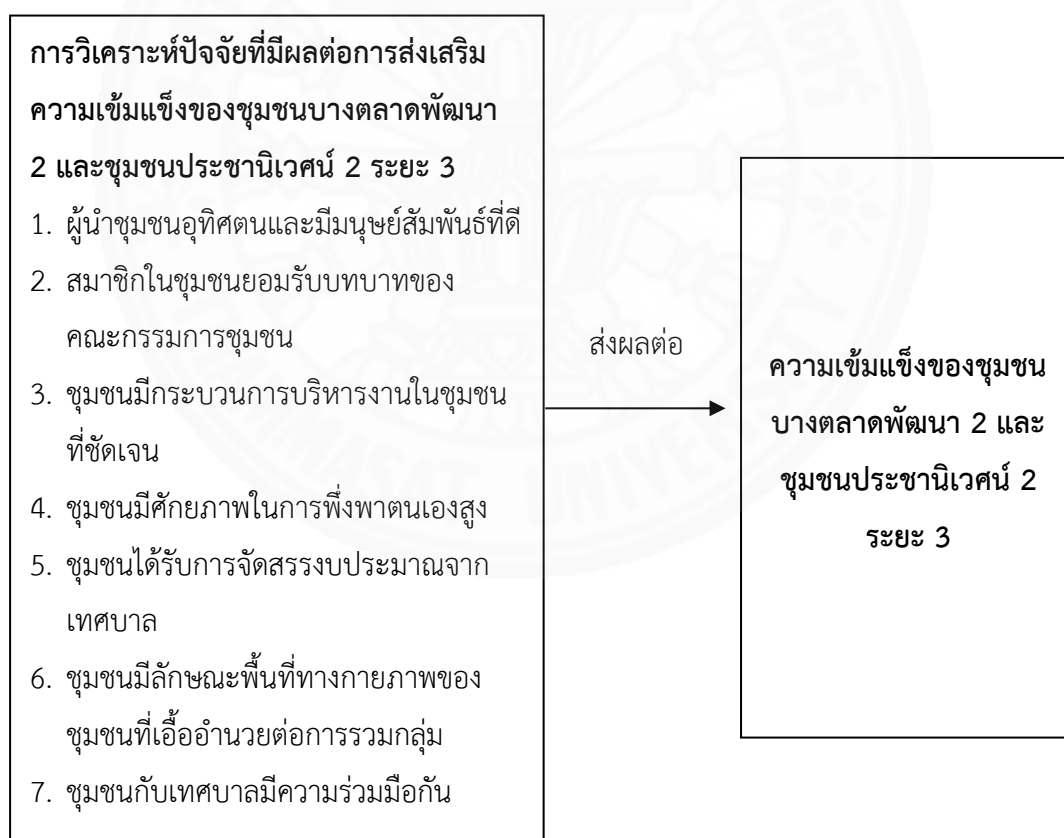
⁴⁷ อมรรัตน์ มัททวิวงศ์, “แนวทางการจัดการชุมชนหมู่บ้านจัดสรรโครงการ “บ้านฉางเพลส” เพื่อนำไปสู่ชุมชนเข้มแข็ง,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาการพัฒนารัฐบาลท้องถิ่น คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2553), 5.

2.6 กรอบการวิเคราะห์

เมื่อผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะมีการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Inductive) และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนบางตลาดพัฒนา 2 และชุมชนประชาณีเวศน์ 2 ระยะ 3 กับความเข้มแข็งของชุมชน และทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบข้อมูลปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนทั้งสองแห่ง เพื่อหาปัจจัยร่วมกันของชุมชนทั้งสองแห่ง และนำมาสรุปผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน กรณีศึกษาชุมชนในเขตเทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

ตัวแปรอิสระ

ตัวแปรตาม

ตัวแปรอิสระ หมายถึง ปัจจัยที่จะส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน หรือ อะไรที่จะส่งเสริมให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง (What) ของชุมชนบางตลาดพัฒนา 2 และชุมชนประชาโนเวศน์ 2 ระยะ 3 โดยการวิเคราะห์ปัจจัยต่างๆ ที่เป็นเหตุเป็นผลซึ่งส่งผลต่อชุมชนที่มีลักษณะตั้งอยู่ในเขตเมือง เพื่อให้สอดคล้องกับการทบทวนวรรณกรรมของผู้วิจัย ซึ่งผู้วิจัยได้สรุปผลมาดังนี้ ได้แก่

1. ผู้นำชุมชนอุทิศตนและมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี
2. สมาชิกในชุมชนยอมรับบทบาทของคณะกรรมการชุมชน
3. ชุมชนมีกระบวนการบริหารงานในชุมชนที่ชัดเจน
4. ชุมชนมีศักยภาพในการพึ่งพาตนเองสูง
5. ชุมชนได้รับการจัดสรรงบประมาณจากเทศบาล
6. ชุมชนมีลักษณะพื้นที่ทางกายภาพของชุมชนที่เอื้ออำนวยต่อการรวมกลุ่ม
7. ชุมชนกับเทศบาลมีความร่วมมือกัน

ตัวแปรตาม หมายถึง เกณฑ์การวัดความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งผู้วิจัยได้สรุปผลจากการทบทวนวรรณกรรม เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลความเข้มแข็งของชุมชนบางตลาดพัฒนา 2 และชุมชนประชาโนเวศน์ 2 ระยะ 3 ได้แก่

1. ชุมชนมีความรักความสามัคคี เกื้อหนุนกัน
2. ชุมชนมีการตัดสินใจแก้ไขปัญหาาร่วมกันโดยส่วนรวม
3. ชุมชนมีความมั่นคงและมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
4. สมาชิกในชุมชนมีความมั่นคงในอาชีพและรายได้ในครัวเรือน
5. มีการรวมกลุ่มเพื่อดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนอย่างต่อเนื่อง
6. ชุมชนได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก
7. ชุมชนมีความทั่วถึงทางด้านสาธารณูปโภค และสาธารณูปการ

บทที่ 3

ข้อมูลพื้นฐาน

ข้อมูลพื้นฐานที่ผู้วิจัยใช้เป็นข้อมูลในการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน กรณีศึกษาชุมชนในเขตเทศบาลนครปากเกร็ดจังหวัดนนทบุรี ผู้ศึกษาวิจัยได้ทำการศึกษาวิจัยชุมชนเมืองตัวอย่างจำนวน 2 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนบางตลาดพัฒนา 2 และชุมชนประชาานิเวศน์ 2 ระยะ 3 โดยทำการศึกษาความเข้มแข็งของทั้งสองชุมชน เพื่อหาปัจจัยที่จะส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยชุมชนบางตลาดพัฒนา 2 และชุมชนประชาานิเวศน์ 2 ระยะ 3 ประชากรส่วนใหญ่ไม่ใช่คนดั้งเดิมแต่เป็นประชากรที่อพยพมาจากจังหวัดอื่นๆ เพื่อเข้ามาทำงานในเมืองหลวง ชุมชนทั้งสองตั้งอยู่ในเขตจังหวัดนนทบุรี เป็นชุมชนที่มีลักษณะการรวมกลุ่มชาวบ้านกันอย่างหลวมๆ แต่มีเหมือนกันทางด้านความเข้มแข็งของชุมชน ได้แก่ ชุมชนมีความรักความสามัคคี เกื้อหนุนกัน ชุมชนมีการตัดสินใจแก้ไขปัญหาาร่วมกันโดยส่วนรวม ชุมชนมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน สมาชิกในชุมชนมีความมั่นคงในอาชีพ และรายได้ในครัวเรือน ชุมชนมีการรวมกลุ่มเพื่อดำเนินกิจกรรมต่างๆ อย่างต่อเนื่อง ชุมชนได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก และชุมชนมีความทั่วถึงทางด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ

ชุมชนบางตลาดพัฒนา 2 และชุมชนประชาานิเวศน์ 2 ระยะ 3 เป็นชุมชนที่ได้รับการจัดตั้งอยู่ในเขตเทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี โดยเทศบาลนครปากเกร็ดได้ดำเนินการส่งเสริมและสนับสนุนชุมชนต่างๆ เพื่อให้เกิดความเข้มแข็ง โดยผู้วิจัยได้ทำการศึกษาทั้งจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับชุมชน การเข้าร่วมสังเกตการณ์ และการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องในชุมชน และเจ้าหน้าที่ของเทศบาลนครปากเกร็ดซึ่งเกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายในการพัฒนาชุมชน โดยมีการตรวจสอบข้อมูลทั้งข้อมูลเอกสารและข้อมูลส่วนบุคคล และนำข้อมูลดังกล่าวไปทำการพูดคุยกับชาวบ้านหลายๆ ครั้งเพื่อตรวจสอบยืนยันความถูกต้องของข้อมูล โดยผู้วิจัยจะได้ทำการอธิบายข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวข้องต่อความเข้มแข็งของชุมชน ดังนี้

- 3.1 ข้อมูลการดำเนินงานเกี่ยวกับชุมชนของเทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี
- 3.2 ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนบางตลาดพัฒนา 2
- 3.3 ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนประชาานิเวศน์ 2 ระยะ 3

3.1 ข้อมูลการดำเนินงานเกี่ยวกับชุมชนของเทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

เทศบาลนครปากเกร็ดเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่ได้รับการยกฐานะจากสุขาภิบาลปากเกร็ดเป็นเทศบาลตำบลปากเกร็ด ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2535 และได้เปลี่ยนแปลงฐานะเป็น “เทศบาลเมืองปากเกร็ด” เมื่อวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2539 และเป็นเทศบาลนครปากเกร็ดตั้งแต่วันที่ 20 เมษายน 2543 จนถึงปัจจุบัน

3.1.1 ลักษณะที่ตั้ง

เทศบาลนครปากเกร็ด ตั้งอยู่ในอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ด้านฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยาระยะทางห่างจากจังหวัดนนทบุรี ประมาณ 10 กิโลเมตร ทำเลที่ตั้งเป็นปริมณฑลติดกับกรุงเทพมหานคร¹

3.1.2 อาณาเขตและพื้นที่อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี

ทิศใต้ ติดต่อกับเทศบาลนครนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี

ทิศตะวันออก ติดต่อเขตดอนเมืองและเขตหลักสี่ กรุงเทพมหานคร

ทิศตะวันตก ติดต่อกับแม่น้ำเจ้าพระยา (ตำบลบางตะไนย์ อำเภอปากเกร็ด)

พื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดมีพื้นที่ปกครอง 36.04 ตารางกิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่ 5 ตำบล จำนวน 65 ชุมชน ได้แก่ ตำบลปากเกร็ด ตำบลบางพูด ตำบลบ้านใหม่ ตำบลบางตลาด ตำบลคลองเกลือ

จากข้อมูลด้านทะเบียนราษฎรของเทศบาลนครปากเกร็ดซึ่งรับผิดชอบพื้นที่ปกครอง 5 ตำบล ในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2560 มีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้นในการปกครองรวม 123,062 ครัวเรือน ประชากร 189,494 คน แบ่งเป็นชาย 88,191 คน หญิง 101,403 คน จำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง 148,267 คน จำนวนครอบครัว 61,434 ครอบครัว

3.1.3 ลักษณะภูมิประเทศ

สภาพพื้นที่ในปัจจุบันโดยทั่วไป เป็นที่ราบลุ่มมีชุมชนตั้งอยู่หนาแน่นโดยเฉพาะริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา มีคลองสาธารณะเชื่อมต่อในพื้นที่หลายสายเป็นจุดระบายน้ำจากพื้นที่สูงสู่แม่น้ำเจ้าพระยา แต่เนื่องจากสภาพพื้นที่ซึ่งเป็นที่ราบลุ่มและคลองสาธารณะที่ตื้นเขินและถูกรุกไล่บางจุด ทำให้ประสบปัญหาน้ำท่วมและน้ำท่วมขังเป็นประจำทุกปีในช่วงฤดูฝนและฤดูหนาว

¹ เทศบาลนครปากเกร็ด, รายงานกิจการ พ.ศ. 2558 เทศบาลนครปากเกร็ด (นนทบุรี: เทศบาลนครปากเกร็ด, 2558), 104.

3.1.4 โครงสร้างการบริหาร

การบริหารของเทศบาลนครปากเกร็ด เป็นการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในรูปแบบเลือกตั้ง “นายกเทศมนตรี” โดยตรงและเลือกตั้ง “สภาเทศบาล”²

1. ฝ่ายบริหารของเทศบาลนครปากเกร็ด มีหน้าที่บริหารงานตามนโยบายภายใต้ภารกิจและอำนาจหน้าที่ที่กฎหมายกำหนด ประกอบด้วย นายกเทศมนตรี จำนวน 1 คน รองนายกเทศมนตรี จำนวน 4 คน ที่ปรึกษานายกเทศมนตรี จำนวน 4 คน และเลขานุการนายกเทศมนตรี จำนวน 1 คน

2. ฝ่ายนิติบัญญัติ มีหน้าที่ตรวจสอบกฎหมายและการทำงานของฝ่ายบริหารโดยผ่านสภาเทศบาล ได้แก่ สมาชิกสภาเทศบาลจำนวน 24 คน (ประธาน 1 คน รองประธาน 1 คน และสมาชิกสภาเทศบาล 22 คน)

3. ฝ่ายประจำ มีหน้าที่ควบคุมการปฏิบัติงานเทศบาลให้เป็นไปตามอำนาจหน้าที่ กฎหมาย และนโยบายในระดับต่างๆ ได้แก่ ปลัดเทศบาล รองปลัดเทศบาล หัวหน้าส่วนราชการระดับสำนัก/กอง และพนักงานเจ้าหน้าที่ในแต่ละส่วนราชการ

3.1.5 อำนาจหน้าที่ของเทศบาลนครปากเกร็ด

เทศบาลนครปากเกร็ดมีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายสำคัญ 2 ฉบับ คือ พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 และพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ดังนี้

1. รักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน
2. ให้มีและบำรุงทางบกและทางน้ำ
3. รักษาความสะอาดของถนนหรือทางเดินและที่สาธารณะ รวมทั้งการกำจัดขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล
4. ป้องกันและระงับโรคติดต่อ
5. ให้มีเครื่องใช้ในการดับเพลิง
6. ให้ราษฎรได้รับการศึกษาอบรม
7. หน้าที่อื่นๆ ซึ่งมีคำสั่งกระทรวงมหาดไทยหรือกฎหมายบัญญัติให้เป็นหน้าที่ของเทศบาล
8. ให้มีน้ำสะอาดหรือการประปา
9. ให้มีโรงฆ่าสัตว์

² เทศบาลนครปากเกร็ด, *คู่มือคณะกรรมการชุมชน* (นนทบุรี: เทศบาลนครปากเกร็ด, 2559), 9.

10. ให้มีและบำรุงสถานที่ทำการพิทักษ์และรักษาคนเจ็บไข้
11. ให้มีและบำรุงทางระบายน้ำ
12. ให้มีและบำรุงส้วมสาธารณะ
13. ให้มีและบำรุงการไฟฟ้าหรือแสงสว่างโดยวิธีอื่น
14. ให้มีการดำเนินกิจการโรงรับจำนำหรือสถานสินเชื่อท้องถิ่น
15. ให้มีและบำรุงการสงเคราะห์มารดาและเด็ก
16. กิจการอย่างอื่นซึ่งจำเป็นเพื่อการสาธารณสุข

3.1.6 การตั้งชุมชนในเขตเทศบาลนครปากเกร็ด

ในการดำเนินงานด้านการพัฒนาชุมชน และแก้ไขปัญหาของชุมชน องค์การชุมชนเป็นตัวสำคัญที่จะก่อให้เกิดกิจกรรม หรือโครงการพัฒนาชุมชนต่างๆ อย่างต่อเนื่องและเป็นหน่วยที่ทำหน้าที่กระจายและประสานกิจกรรม หรือหน้าที่ความรับผิดชอบระหว่างกลุ่มต่างๆ ภายในชุมชนเองหรือระหว่างประชาชนในชุมชนกับองค์กรภายนอกให้มีประสิทธิภาพ³

วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งองค์การชุมชนในเขตเทศบาล

1. เพื่อส่งเสริมการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข
2. เพื่อให้ประชาชนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการเสริมสร้างความปรองดอง ความรัก ความสามัคคีและรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมประเพณีอันงามของท้องถิ่น
3. เพื่อให้ประชาชนในเขตเทศบาลได้มีการรวมตัวกันด้วยจิตสาธารณะเพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนของตนเอง
4. เพื่อส่งเสริมให้เกิดการประสานความร่วมมือและช่วยเหลือกันระหว่างชุมชนเทศบาล ส่วนราชการและองค์กรต่างๆ ในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาชุมชน

การตั้งองค์กรประชาชนหรือองค์กรชุมชนในปัจจุบันนี้ถือเป็นหลักการและแนวทางสำคัญทั้งหน่วยงานรัฐ และองค์กรเอกชนในการส่งเสริมให้ประชาชนมีบทบาทในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนของตนเอง สำหรับประชาชนในเมือง

คณะกรรมการชุมชน เป็นรูปแบบหนึ่งขององค์การชุมชน ที่ได้รับการจัดตั้งและมีบทบาทในการพัฒนาชุมชน นอกจากนั้นยังมีกลุ่มหรือองค์กรอื่นๆ อีกมากมาย ที่ประชาชนในท้องถิ่นได้ก่อตั้งขึ้นด้วยตนเอง หรือได้รับการจัดตั้งจากหน่วยงานภายนอก อาทิ กรรมการหมู่บ้าน กลุ่ม อสม. กลุ่มฅาปนกิจ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มเหล่านี้เป็นองค์ประกอบและเป็นตัวแทนสำคัญของ

³ เรื่องเดียวกัน, 16-21.

ประชาชนซึ่งมีความสนใจ และจัดกิจกรรมเฉพาะอย่าง แต่มีบทบาทและหน้าที่พัฒนาชุมชนร่วมกัน กับคณะกรรมการชุมชนอย่างใกล้ชิด

3.1.7 บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการชุมชนในเขตเทศบาลนครปากเกร็ด

1. เป็นผู้เสริมสร้างจิตสำนึก ความสามัคคี การมีส่วนร่วมในการพัฒนาของผู้อยู่อาศัยในชุมชนและของสังคม
2. เป็นผู้นำ ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน อาทิเช่น กิจกรรมประเพณีท้องถิ่น กิจกรรมสาธารณสุข กิจกรรมพัฒนาอาชีพ และการปรับปรุงชุมชน
3. เป็นสื่อกลาง ในการรับฟังรวบรวมความคิดเห็นและปัญหาของชุมชน รวมทั้งสะท้อนความต้องการและข้อเสนอของชุมชนต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ทราบ
4. เป็นหน่วยในการประสานโครงการกิจกรรมต่างๆ ระหว่างกลุ่มทั้งหลายในชุมชนและระหว่างผู้อาศัยในชุมชนและองค์กรหน่วยงานต่างๆ ภายนอก ทั้งภาครัฐและเอกชน รวมทั้งชุมชนแห่งอื่นๆ

การจัดตั้งชุมชนของเทศบาลนครปากเกร็ด เทศบาลนครปากเกร็ดได้ดำเนินการจัดตั้งชุมชนขึ้นตามนโยบายของกระทรวงมหาดไทย เพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และประชาชนในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในกระบวนการวิเคราะห์วางแผนและการดำเนินงานพัฒนาอย่างมีระบบ และเพื่อประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งของรัฐบาลและเอกชน ในการจัดและระดมใช้ทรัพยากรอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ⁴

การจัดตั้งชุมชนในเขตเทศบาลนครปากเกร็ด มีการพัฒนาและปรับแนวทางอย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่ปี 2538 โดยมีการจัดตั้ง ดังนี้

- ปี 2538 มีการจัดตั้งชุมชน จำนวน 5 ชุมชน ตามจำนวนของตำบล
 - ปี 2540 มีการจัดตั้งและปรับขอบเขตของชุมชน โดยพิจารณาจัดตั้งตามตำบล และขนาดของชุมชนมีจำนวน 12 ชุมชน
 - ปี 2543 มีการจัดตั้งชุมชนแยกตามขนาดของชุมชน รวมทั้งสิ้น 37 ชุมชน
 - ปี 2546 มีการจัดตั้งชุมชนเพิ่มในส่วนของตำบลบางพูด ตามแนวทางการเคหะอีก 1 ชุมชน รวมเป็น 38 ชุมชน
 - ปี 2543 มีการจัดตั้งชุมชนจากหมู่บ้านจัดสรรเพิ่มเติม รวมเป็น 63 ชุมชน
- และเพื่อให้การพัฒนาชุมชนในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด ครอบคลุมพื้นที่ได้มากที่สุด คณะผู้บริหารเทศบาลจึงกำหนดให้มีการจัดตั้งชุมชนเพิ่มขึ้นเป็น 65 ชุมชน ในปี 2558 และจัดทำพร้อมปรับปรุงระเบียบว่าด้วยการดำเนินงานชุมชนขึ้น โดยมีชุมชน ขอบเขตชุมชนและ

⁴ เรื่องเดียวกัน, 18-19.

หน้าที่ของคณะกรรมการชุมชน เพื่อกำหนดเป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนของเทศบาลนครปากเกร็ด โดยในปัจจุบันมีชุมชนทั้งสิ้น 66 ชุมชน (23 พฤษภาคม 2560)⁵

3.1.8 การส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนของเทศบาลนครปากเกร็ด

เทศบาลนครปากเกร็ด ได้กำหนดนโยบายด้านการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่ได้ตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของตนเองในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาทั้งทางด้านการเมืองและการปกครองท้องถิ่น ด้วยการรณรงค์ให้ประชาชนได้เห็นความสำคัญของการใช้สิทธิในการเลือกตั้งทุกระดับ และการมีส่วนร่วมพัฒนาท้องถิ่นร่วมกับเทศบาล จัดทำแผนชุมชนโดยบูรณาการแผนงานโครงการพัฒนาต่างๆ ของชุมชนร่วมกับเทศบาล สนับสนุนงบประมาณในการดำเนินกิจกรรมอันเป็นประโยชน์ต่อท้องถิ่นและประชาชนในชุมชน เสริมสร้างองค์ความรู้ในการพัฒนาศักยภาพของผู้นำชุมชนและผู้สูงอายุในชุมชน⁶

นอกจากนี้ยังมีการสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้แก่ชุมชนภายใต้แนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยสนับสนุนการดำเนินงานของกองทุนชุมชนเมือง กองทุนพัฒนาบทบาทสตรี ชมรมผู้สูงอายุ ส่งเสริมการฝึกอบรมอาชีพ และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้แก่ กลุ่มอาชีพ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผลิตภัณฑ์ชุมชน

3.2 ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนบางตลาดพัฒนา 2

3.2.1 ข้อมูลทั่วไปของชุมชน

ชุมชนบางตลาดพัฒนา 2 เป็นชุมชนที่มีพื้นที่ค่อนข้างกว้าง เป็นชุมชนที่เป็นบ้านพักของข้าราชการกรมชลประทานทั้งหมด มีจำนวนกว่า 800 หลังคาเรือน จำนวนประชากรอาศัยอยู่ที่นี่กว่า 5,000-6,000 คน หัวหน้าครัวเรือนทำอาชีพรับราชการ และทำงานเอกชน

ลักษณะของบ้านเป็นอาคารไม้เก่าแก่กว่า 100 ปี (ไม่สามารถระบุปี พ.ศ. ที่สร้างได้) เป็นชุมชนที่มีทางเข้า-ออกร่วมกับกรมชลประทาน โดยเป็นชุมชนที่มีศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมหลายแห่ง เช่น สนามฟุตบอล ที่ทำการชุมชน และตลาด

⁵ เทศบาลนครปากเกร็ด, “จำนวนชุมชนในเขตเทศบาล,” <http://www.pakkretcity.go.th/content/73>. (สืบค้นเมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2560).

⁶ เทศบาลนครปากเกร็ด, *แผนพัฒนาสามปี (พ.ศ. 2560-2562)* (นนทบุรี: เทศบาลนครปากเกร็ด, 2559), 40-42.

ภาพที่ 3.1 ลักษณะบ้านของชุมชนบางตลาดพัฒนา 2

3.2.2 ความเข้มแข็งของชุมชนบางตลาดพัฒนา 2

สามารถพิจารณาได้จากประเด็นต่างๆ ดังต่อไปนี้

3.2.2.1 ความสามัคคีและความเกื้อหนุนกันของชุมชน

จากการเข้าสังเกตการณ์ของผู้วิจัยพบว่า เป็นชุมชนบางตลาดพัฒนา 2 เป็นชุมชนที่มีกรรมการชุมชนเป็นผู้เสริมสร้างควมมีจิตสำนึกในการรักชุมชนให้กับสมาชิกในชุมชน โดยการให้สมาชิกในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาที่อยู่อาศัยในชุมชน ได้แก่ การซ่อมแซมอาคารบ้านเรือน การซ่อมแซมระบบรางระบายน้ำของชุมชน เพื่อตระหนักในปัญหาาร่วมกันของชุมชน อีกทั้งยังมีที่ทำการหมู่บ้าน เพื่อเป็นศูนย์กลางในการรวบรวมความคิดเห็นและปัญหาของชุมชน ซึ่งจะมีการประชุมกรรมการชุมชน และสมาชิกเป็นประจำเดือนละ 1 ครั้ง หากมีสมาชิกที่ไม่ได้เข้าร่วมการประชุมก็จะทำเป็นจดหมายแจ้งข่าวสารเป็นสื่อกลางให้แก่ลูกบ้านเป็นประจำ และใส่ช่องแสดงความคิดเห็น ซึ่งสมาชิกสามารถแสดงความคิดเห็นและปัญหาของชุมชนผ่านทางจดหมายส่งมาที่ทำการหมู่บ้านได้

ความสามัคคีของชุมชนบางตลาดพัฒนา 2 ผู้วิจัยพบว่ามีให้สมาชิกในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารชุมชนได้หลากหลายช่องทาง ได้แก่ การประสานงานกับคณะกรรมการชุมชน การส่งจดหมายแจ้งข่าวสาร การประชุมประจำเดือนของชุมชน การทำกิจกรรมประเพณีต่างๆ ร่วมกัน การสื่อสารผ่านทางช่องทางออนไลน์ระหว่างกรรมการชุมชนแต่ละโซน อีกทั้ง

สมาชิกในชุมชนจะให้เกียรติประธานกรรมการชุมชนและกรรมการชุมชนมาก เพราะกรรมการชุมชนคือ ตัวแทนของพวกเขา เมื่อมีงานหรือกิจกรรมก็จะเข้าไปประสานงานเพื่อขอความร่วมมือ ก็จะใช้วิธีการประสานงานแบบไม่เป็นทางการกับตัวแทนในแต่ละโซนในชุมชนเพื่อให้งานสำเร็จ

นอกจากนั้นเมื่อมีการจัดกิจกรรมของชุมชน เช่นการแข่งขันกีฬา สมาชิกในชุมชนที่มีศักยภาพก็จะนำทรัพยากรของตนเองที่มีอยู่มาช่วยเหลือชุมชน เช่น สมาชิกบางคนเป็นเจ้าของร้านเครื่องเสียงก็จะนำมาช่วยในการจัดงาน หรือสมาชิกบางคนเป็นกรรมการตัดสินฟุตบอลระดับชาติก็จะเข้ามาช่วยเหลือในการจัดกิจกรรมการแข่งขันกีฬาในชุมชน เป็นต้น

ภาพที่ 3.2 การจัดงานกีฬาของชุมชนบางตลาดพัฒนา 2

3.2.2.2 ชุมชนมีการตัดสินใจแก้ไขปัญหาร่วมกันโดยส่วนรวม

ชุมชนบางตลาดพัฒนา 2 เป็นชุมชนที่มีสมาชิกจำนวนมาก แต่ก็ได้มีการแก้ไขปัญหาร่วมกันของชุมชนโดยผ่านการประชุมประชาคมในการวางแผนโครงการที่ได้รับงบประมาณอุดหนุน 100,000 บาท มาจากเทศบาลนครปากเกร็ดในแต่ละปี โดยได้ดำเนินการดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การประชุมชุมชนร่วมกันเพื่อกำหนดปัญหา และมีส่วนร่วมในการวางแผนเพื่อพัฒนาชุมชนของตนเอง โดยเริ่มตั้งแต่การเสนอนโยบายเพื่อพัฒนาชุมชน ตลอดจนร่วมกำหนดปัญหา และจัดลำดับความสำคัญของปัญหา โดยการประชุมใหญ่ของชุมชนจะเป็นการพิจารณาการจัดทำโครงการเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชนที่เทศบาลนครปากเกร็ดสนับสนุนงบประมาณในแต่ละปี โดยกำหนดปัญหาที่สำคัญในปีที่ผ่านมาคือ การซ่อมแซมรางน้ำของชุมชน และการ

ซ่อมแซมถนนของชุมชน โดยในการประชุมของชุมชนบางตลาดพัฒนา 2 เพื่อขอรับการจัดสรรงบประมาณจากเทศบาลนครปากเกร็ดในแต่ละปีจะมีการดำเนินงานดังนี้

- ประสานงานกองสวัสดิการสังคม เทศบาลนครปากเกร็ดเพื่อกำหนดวัน เวลาประชุม
- คณะกรรมการชุมชนประสานงานสมาชิกในชุมชนเพื่อแจ้งวัน เวลาที่จะประชุม และกำหนดประเด็นวาระ พร้อมโครงการในปีที่ผ่านมา
- กระจายเสียงผ่านเสียงตามสายของชุมชนเพื่อประชาสัมพันธ์เชิญชวนสมาชิกในชุมชนมาร่วมประชุม
- ประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ เช่น กรมชลประทาน และเทศบาลนครปากเกร็ด เพื่อให้ความรู้ในการทำโครงการ

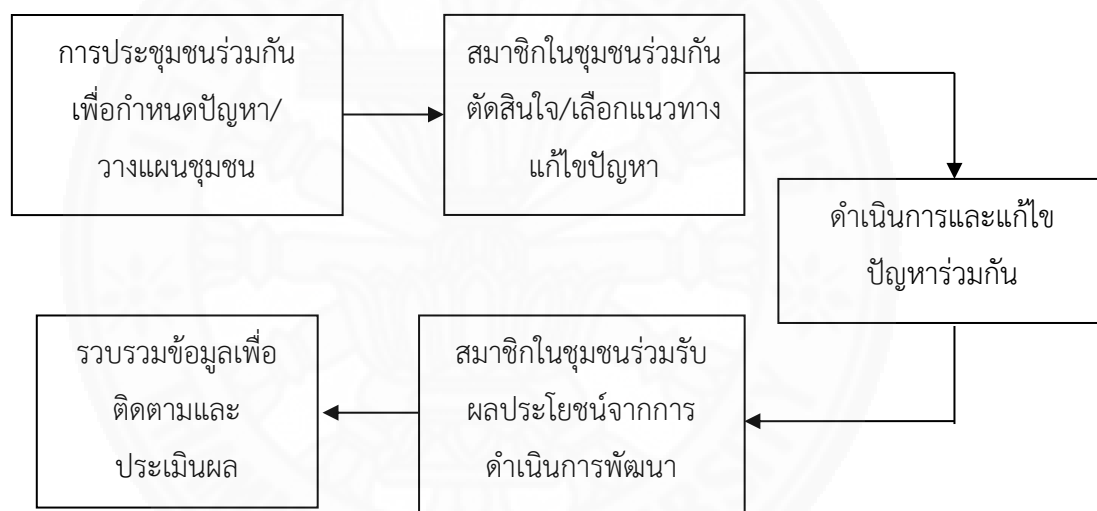
ขั้นตอนที่ 2 สมาชิกในชุมชนร่วมตัดสินใจเลือกแนวทางและวางแผนแก้ไขปัญหาของชุมชน “โดยชุมชนบางตลาดพัฒนา 2 เป็นชุมชนที่ไม่มีพื้นที่สาธารณะแต่เป็นพื้นที่ของกรมชลประทาน จึงต้องทำโครงการในลักษณะซ่อมแซม และปรับปรุง เพื่อขออนุมัติงบประมาณของเทศบาล”⁷ โดยหลังจากที่ได้โครงการที่จะดำเนินการแล้ว ประธานกรรมการชุมชนก็จะทำหน้าที่เข้าพบคณะผู้บริหารเทศบาลนครปากเกร็ดเพื่อชี้แจงโครงการ และให้ความร่วมมือกับเทศบาล หรือ สตง. เพื่อเข้าตรวจสอบโครงการต่อไป

ขั้นตอนที่ 3 หลังจากที่ได้โครงการอนุมัติแล้ว สมาชิกในชุมชนร่วมกันดำเนินการและแก้ไขปัญหาพร้อมกัน โดยมีการแต่งตั้งคณะทำงานจากสมาชิกในชุมชนเพื่อดำเนินการตามโครงการและเร่งรัดดำเนินการให้แล้วเสร็จภายในกำหนดเวลา ซึ่งชุมชนบางตลาดพัฒนา 2 จะใช้วิธีการจัดซื้อ/จัดจ้าง โดยคัดเลือกผู้รับเหมาจากในชุมชนเพื่อเป็นการสร้างงานส่งเสริมอาชีพให้กับสมาชิกในชุมชน และสมาชิกสามารถตรวจสอบผลงานได้ตลอดเวลา โดยที่ผ่านมาไม่มีการร้องเรียนเกิดขึ้น เพราะได้ดำเนินการผ่านการมีส่วนร่วมดำเนินการของสมาชิกในชุมชน

ขั้นตอนที่ 4 สมาชิกในชุมชนร่วมรับผลประโยชน์จากการดำเนินการพัฒนา หลังจากได้ดำเนินการในปัญหาที่เกิดขึ้นจนประสบความสำเร็จโครงการ ซึ่งสมาชิกในชุมชนบางตลาดพัฒนา 2 ได้รับความสะดวกในการแก้ไขปัญหาเรื่องระบบการระบายน้ำของชุมชน ทำให้ลดปัญหาน้ำท่วมของชุมชน และลดภาระหน้าที่ของเทศบาลนครปากเกร็ด

⁷ อุษณกร ศุภมิตรธัญญากร, สัมภาษณ์โดย รพีภัทร์ สุขสมเกษม, ที่ทำการชุมชน, 23 เมษายน 2560.

ขั้นตอนที่ 5 สรุปผลการติดตามและประเมินผลโครงการ เมื่อดำเนินการในการแก้ไขปัญหาเรื่องระบบการระบายน้ำของชุมชนแล้ว คณะกรรมการชุมชนก็จะเชิญประชุมสมาชิกในชุมชน กรรมการชุมชน องค์กรต่างๆ ในชุมชน เพื่อสรุปผลการดำเนินงานของชุมชน ซึ่งกรรมการในชุมชนได้กล่าวว่า “การแก้ไขปัญหาโดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากเทศบาลนครปากเกร็ด ตลอดจนผ่านความร่วมมือร่วมใจของสมาชิกในชุมชนทำให้โครงการต่างๆ ที่ทำในชุมชน บางตลาดพัฒนา 2 ประสบความสำเร็จ และไม่มีเรื่องราว” (กรรมการชุมชน) และเมื่อได้มีการสรุปผลการดำเนินงานตามโครงการเสร็จสิ้นเรียบร้อยแล้วก็นำผลที่ได้มาเก็บรวบรวมเป็นข้อมูลเพื่อใช้ในการวางแผนและป้องกันปัญหาในครั้งต่อไป และคอยติดตามและประเมินผลต่อไปเป็นระยะ เพื่อให้เข้าใจสามารถอธิบายกระบวนการตัดสินใจแก้ไขปัญหาโดยส่วนร่วมได้ดังนี้

ภาพที่ 3.3 กิจกรรมการแก้ไขปัญหาของชุมชนบางตลาดพัฒนา 2

3.2.2.3 ชุมชนมีความมั่นคงในความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนในชุมชนบางตลาดพัฒนา 2 พบว่ามีสถิติอุบัติเหตุน้อยกว่า 3 ครั้งต่อปี และเหตุการณ์ลักทรัพย์ในชุมชนในปี 2559 มีจำนวน 2 ครั้ง โดยชุมชนบางตลาดพัฒนา 2 จะมีการแบ่งหน้าที่คณะกรรมการชุมชนฝ่ายป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย เพื่อทำหน้าที่ดูแลความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน และประสานงานกับสถานีตำรวจภูธรอำเภอปากเกร็ด ซึ่งสถานีตำรวจภูธรอำเภอปากเกร็ดจะส่งเจ้าหน้าที่ตำรวจเข้ามาดูแลความเรียบร้อยของชุมชนบางตลาดพัฒนา 2 วันละ 3 ครั้ง ทั้งในตลาดบางตลาดพัฒนา 2 และในชุมชน อีกทั้งคณะกรรมการฝ่ายป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ยังได้ประสานงานเทศบาลนครปากเกร็ดเพื่อฝึกฝนสมาชิกในชุมชนบางส่วนเพื่อเป็น

เจ้าหน้าที่ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยในชุมชน กรณีที่เกิดเหตุเพลิงไหม้ เนื่องจากสภาพชุมชนเป็นอาคารไม้เก่า หากเกิดเหตุไฟไหม้จะช่วยป้องกันภัยได้ในเบื้องต้น⁸

นอกจากนั้นการดูแลสุขภาพของประชาชนในชุมชน คณะกรรมการฝ่ายสาธารณสุข ยังทำหน้าที่ในการส่งเสริมสุขภาพการป้องกันโรคของชุมชนในเชิงรุก โดยดูแลด้านสุขภาพของสมาชิกในชุมชน การดูแลอนามัยและสิ่งแวดล้อมในชุมชน และการดูแลความปลอดภัยของอาหารในตลาด

3.2.2.4 สมาชิกในชุมชนมีความมั่นคงในอาชีพ และรายได้ในครัวเรือน

ชุมชนบางตลาดพัฒนา 2 เป็นชุมชนที่มีลักษณะเป็นบ้านพักอาศัยของเจ้าหน้าที่กรมชลประทาน โดยหัวหน้าครัวเรือนทั้งหมดเป็นเจ้าหน้าที่ของกรมชลประทาน โดยจากการเก็บข้อมูลด้านอาชีพในชุมชนพบว่า โดยแบ่งเป็น อาชีพรับราชการร้อยละ 55 อาชีพทำงานรัฐวิสาหกิจ 23 อาชีพทำงานเอกชนร้อยละ 15 อาชีพค้าขายร้อยละ 12 อาชีพอื่นๆ ร้อยละ 6 และรายได้ต่อครัวเรือนมีรายได้ 23,000 บาท/ครัวเรือน ซึ่งมากกว่าเกณฑ์ขั้นต่ำของรายได้ประชาชาติ จึงถือได้ว่าสมาชิกในชุมชนบางตลาดพัฒนา 2 มีความมั่นคงในการประกอบอาชีพ และความมั่นคงในด้านรายได้ของครัวเรือน

3.2.2.5 มีการรวมกลุ่มเพื่อดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนอย่างต่อเนื่อง

ชุมชนบางตลาดพัฒนา 2 มีการจัดกิจกรรมต่างๆ และสามารถส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนสามารถเข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนได้อย่างหลากหลาย โดยมีการจัดกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน ดังนี้ 1) การบริการตรวจสุขภาพในชุมชนโดยโรงพยาบาลชลประทานมาให้บริการการตรวจสุขภาพสมาชิกในชุมชน 2) การมีคณะทำงานอาสาสมัครสาธารณสุขจิต (อสม.จิต) คอยตรวจสุขภาพและเยี่ยมเยียนผู้สูงอายุที่ป่วย 3) การจัดการแข่งขันฟุตบอลเยาวชนสโมสรในเขตจังหวัดนนทบุรี 4) การจัดงานประเพณีในวันสำคัญต่างๆ เช่น วันสงกรานต์ วันปีใหม่ วันเข้าพรรษา วันวิสาขบูชา 5) การส่งเสริมการซื้อขายสินค้าบริโภคโดยนำขยะมาแลกผ่านร้านค้าชุมชนในโครงการออมเงิน 0 บาทโดยการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย

กล่าวคือ การจัดกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนบางตลาดพัฒนา 2 เน้นการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน โดยการให้สมาชิกในชุมชนได้เข้ามาช่วยเป็นคณะทำงานในการจัดกิจกรรมต่างๆ เช่น การบริการตรวจสุขภาพในชุมชน เครือข่ายคณะทำงานด้านสาธารณสุขก็จะทำหน้าที่ในการประสานและเตรียมสมาชิกที่ป่วยเข้ามาตรวจรักษา หรือการจัดงานประเพณีในวันสำคัญต่างๆ ก็จะได้รับ การสนับสนุนงบประมาณจากสมาชิกในชุมชน และสมาชิกในชุมชนจะเข้ามาช่วยเหลือ

⁸ อุษณกร ศุภมิตรธัญญากร, สัมภาษณ์โดย รพีภัทร์ สุขสมเกษม, ที่ทำการชุมชน, 23 เมษายน 2560.

คณะกรรมการชุมชนในการจัดงานเพื่อให้งานกิจกรรมสำเร็จลุล่วงไปได้ ดังคำกล่าวต่อไปนี้ “ชุมชนบางตลาดพัฒนา 2 เมื่อจะจัดกิจกรรมหรือแก้ไขปัญหาของชุมชนจะใช้ทุนบุคคลที่มีอยู่ในชุมชนก่อน แต่พื้นที่นี้ทำอะไรไม่ค่อยได้มากเพราะเป็นพื้นที่ราชพัสดุ ไม่ใช่พื้นที่สาธารณะ เป็นพื้นที่ของกรมชลประทาน เทศบาลไม่สามารถมาทำอะไรได้เลย ต้องอาศัยคนในชุมชนช่วยกัน แต่ที่นี่ไม่มีการเก็บเงินเป็นรายเดือนนะ เมื่อมีปัญหาที่นี้ก็จะมีการประกาศและขอเงินสนับสนุน ชาวบ้านก็จะมาช่วยกันออกค่าใช้จ่าย”⁹

พบว่ากรณีที่ชุมชนลดการพึ่งพาหน่วยงานของรัฐ โดยใช้ศักยภาพภายในชุมชนที่ตนเองมีอยู่จะสามารถแก้ไขปัญหาได้รวดเร็วกว่าการพึ่งพาหน่วยงานภายนอก และใช้งบประมาณได้อย่างประหยัดสอดคล้องตรงตามความต้องการของชุมชน และส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนเกิดความหวงแหนในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน

3.2.2.6 ชุมชนได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก

ชุมชนจะเข้มแข็งได้นั้น นอกจากความสามารถในการพึ่งพาตนเองแล้ว หน่วยงานภายนอกยังมีส่วนสำคัญที่จะช่วยทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง และเกิดการพัฒนาชุมชนของตนเองเกิดขึ้นมาได้ โดยชุมชนบางตลาดพัฒนา 2 ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกได้แก่

1. เทศบาลนครปากเกร็ด ให้ความช่วยเหลือในด้านสาธารณูปโภค และ การจัดทำบริการสาธารณะให้กับชุมชน โดยเทศบาลกับชุมชนบางตลาดพัฒนา 2 มีการทำงานร่วมกันในลักษณะ (Collaborative) โดยเทศบาลนครปากเกร็ดจะให้เงินอุดหนุนกับชุมชนๆ ละ 100,000 บาท โดยชุมชนจะต้องเป็นผู้เขียนโครงการเข้าไปขอรับงบประมาณจากเทศบาล และดำเนินการจัดทำโครงการด้วยตนเอง พร้อมทั้งรายงานผลการดำเนินโครงการให้กับเทศบาลทราบ นอกจากนั้นเทศบาลนครปากเกร็ดยังให้การสนับสนุนในบริการการตรวจสอบสุขภาพชุมชนเคลื่อนที่ การดูแลผู้สูงอายุในชุมชนผ่านเครือข่าย อสม. ชุมชนบางตลาดพัฒนา 2 การสนับสนุนการจัดตั้งกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีชุมชนบางตลาดพัฒนา 2 เป็นต้น แต่ทั้งนี้ยังขาดการส่งเสริมในด้านของการส่งเสริมการฝึกอบรมอาชีพให้กับประชาชนในชุมชน เพื่อจัดตั้งเป็นกลุ่มแม่บ้าน และกลุ่มอาชีพ

คณะกรรมการชุมชนบางตลาดพัฒนา 2 ยังได้รับการสนับสนุนจากการทำงานของเทศบาลนครปากเกร็ด ดังคำกล่าวของปลัดเทศบาลนครปากเกร็ดที่ว่า “การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนกับเทศบาลนครปากเกร็ด จะมีการประชุมระหว่างคณะกรรมการชุมชนกับเทศบาล เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกัน ประธานชุมชนก็จะนำข้อมูลความต้องการของสมาชิกในชุมชนมาสื่อกับเทศบาล เพื่อให้เทศบาลทำให้เกิดความสุกกับสมาชิกในชุมชน” (ปลัดเทศบาล, สัมภาษณ์) กล่าวคือ เป็นการประสานงานในการแก้ไขปัญหาระหว่างชุมชนกับเทศบาลนครปากเกร็ดเพื่อให้เกิด

⁹ อุษณกร ศุภมิตรธัญญากร, สัมภาษณ์โดย รพีภัทร์ สุขสมเกษม, ที่ทำการชุมชน, 23 เมษายน 2560.

ความเข้าใจที่ตรงกันและการประชุมระหว่างชุมชนกับเทศบาลจะเป็นช่องทางที่เชื่อมต่อระหว่างชาวบ้านกับหน่วยงานของรัฐผ่านไปยังคณะกรรมการชุมชนที่ทำหน้าที่เป็นผู้แทนของสมาชิกในชุมชน

ภาพที่ 3.4 การสนับสนุนงบประมาณจากเทศบาลนครปากเกร็ด

2. กรมชลประทาน ให้การสนับสนุนการซ่อมแซมถนน และดูแลสภาพแวดล้อมในชุมชนให้มีคุณภาพสูง การดูแลรักษาความปลอดภัยในชุมชน และได้ให้การสนับสนุนการจัดทำสนามฟุตบอลให้กับชุมชนบางตลาดพัฒนา 2 ในปี พ.ศ. 2549

ภาพที่ 3.5 การสนับสนุนการสร้างสนามฟุตบอลโดยกรมชลประทาน

3.2.2.7 ชุมชนมีความทั่วถึงทางด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ

ชุมชนบางตลาดพัฒนา 2 มีเนื้อที่รวมกว่า 800 ไร่ โดยเป็นชุมชนที่มีระบบสาธารณูปโภคพร้อมครบครัน ได้แก่ ไฟฟ้า และประปา นอกจากนี้ถนนของชุมชนเป็นถนนลาดยางโดยรอบชุมชน เดินทางได้โดยสะดวกปลอดภัย และยังเป็นชุมชนที่มีระบบสาธารณูปการที่ครบถ้วน ได้แก่ สนามฟุตบอล ที่ทำการชุมชน ศาลาประชาคม ร้านค้าชุมชน และตลาดชุมชน ส่งผลให้เกิดมีศูนย์กลางในการรวมกลุ่มของสมาชิกในชุมชน และมีแหล่งเศรษฐกิจในชุมชนซึ่งจะทำให้เกิดรายได้ให้กับประชาชนในชุมชนโดยการประกอบอาชีพค้าขายในตลาดของชุมชนบางตลาดพัฒนา 2

ภาพที่ 3.6 ระบบสาธารณูปโภคในชุมชนบางตลาดพัฒนา 2

3.3 ข้อมูลพื้นฐานชุมชนประชาณีเวศน์ 2 ระยะ 3

3.3.1 ข้อมูลทั่วไปของชุมชน

สภาพชุมชนประชาณีเวศน์ 2 ระยะ 3 ตั้งอยู่ในตำบลบางตลาด อำเภอบางเกร็ง จังหวัดนนทบุรี ลักษณะสภาพชุมชนเป็นหมู่บ้านจัดสรร จัดสรรโดยการเคหะแห่งชาติ เนื้อที่ต่อหลังโดยเฉลี่ย ขนาด 50 ตารางวา มีจำนวนทั้งสิ้น 642 หน่วย ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2521 ซึ่งในรายละเอียดการจัดตั้งชุมชนประชาณีเวศน์ 2 ระยะ 3 จะประกอบด้วยระบบสาธารณูปโภค ระบบน้ำใช้น้ำบาดาล (ปัจจุบันเป็นน้ำประปา) ระบบระบายน้ำป้องกันน้ำท่วม มีศูนย์บริการชุมชน และบริเวณที่เป็นพาณิชยกรรม โดยจัดสรรให้ประชาชนที่มีรายได้น้อย ระหว่าง 3,000-5,000 บาท/เดือน โดยการจับสลาก และได้เข้าอยู่อาศัยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2522 เป็นต้นมา เป็นชุมชนแรกๆ ที่มีการสร้างบ่อบำบัดน้ำเสียก่อนระบายลงสู่คลองสาธารณะคือ คลองบางตลาด โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจาก

ประเทศญี่ปุ่นในการจัดทำระบบบำบัดน้ำเสีย มีการจัดพื้นที่ส่วนกลางเป็นสนามฟุตบอล สวนสาธารณะ สถานที่จัดทำกิจกรรม

ชุมชนประชาณีเวศน์ 2 ระยะ 3 เป็นชุมชนร่มรื่น อนุรักษ์ต้นไม้ ดูแลทำความสะอาด รักษาสิ่งแวดล้อม รักษาการออกกำลังกาย โดยมีเครื่องออกกำลังกายตามวัย และจัดกิจกรรมตามวัย และจัดกิจกรรมตามกลุ่มวัย

ภาพที่ 3.7 ลักษณะทั่วไปของชุมชนประชาณีเวศน์ 2 ระยะ 3

3.3.2 ความเข้มแข็งของชุมชนประชาณีเวศน์ 2 ระยะ 3

ชุมชนประชาณีเวศน์ 2 ระยะ 3 เป็นชุมชนที่มีการพัฒนาของชุมชนโดยองค์กรต่างๆ ในชุมชนเป็นองค์ประกอบสำคัญในการขับเคลื่อนงาน และกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน โดยการประสานงานของประธานกรรมการชุมชน และกรรมการหมู่บ้านในการช่วยกันทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง ซึ่งสามารถพิจารณาได้จากประเด็นต่างๆ ดังต่อไปนี้

3.3.2.1 ชุมชนมีความรักความสามัคคี เกื้อหนุนกัน

ลักษณะเฉพาะของชุมชนประชาณีเวศน์ 2 ระยะ 3 มีสภาพเป็นบ้านแฝดเป็นหมู่บ้านของการเคหะ สมาชิกที่เข้ามาอยู่อาศัยในชุมชนนี้ร้อยละ 95 เป็นผู้ที่เข้ามาอาศัยอยู่ตั้งแต่ปี 2522 และเป็นชุมชนที่มีประชากรแฝงในชุมชนค่อนข้างน้อยมาก โดยในชุมชนนี้จะมีครัวเรือนรวมกันทั้งสิ้น 642 ครัวเรือน โดยความสัมพันธ์ของคนในชุมชนค่อนข้างดีกว่าชุมชนอื่น เนื่องด้วยชุมชนประชาณีเวศน์ 2 ระยะ 3 มีความสามัคคีกันในการช่วยกันดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมของชุมชน โดยการส่งเสริมการใช้จักรยานในชุมชน และไม่อนุญาตให้มอเตอร์วินจากภายนอกชุมชนเข้ามาในชุมชน

โดยหากไม่มีรถจักรยานก็จะใช้การเดินเท้า เพื่อลดพิษในชุมชน จนได้รับรางวัลเป็นชุมชนอนุรักษ์ต้นไม้ดีเด่นของจังหวัดนนทบุรี อีกทั้งสมาชิกในชุมชนยังมีการกลุ่มกันทำกิจกรรมร่วมกันเป็นประจำ เช่น กิจกรรมวันเข้าพรรษา กิจกรรมวันวิสาขบูชา และกิจกรรมการประชุมและทำบุญเลี้ยงพระทุกเดือน ความเกื้อหนุนกันของชุมชนมีสภาพสังคมแบ่งพึ่งพาอาศัยกันระหว่างเพื่อนบ้านในซอยเดียวกัน โดยสังเกตได้จากในคนในซอยเดียวกันจะรู้จักกันมานาน และสามารถช่วยกันดูแลรักษาบ้านกันได้ ในช่วงที่เจ้าของบ้านอื่นในซอยไม่อยู่ และในด้านของการดูแลความสะอาดในชุมชน ในทุกๆ วันเสาร์ก็จะเป็นวันพัฒนาชุมชน สมาชิกในชุมชนจะออกมาช่วยกันทำความสะอาดชุมชน และในทุกวันในเวลาตี 5 ก็จะมีการสลับหมุนเวียนสมาชิกมาดูแลรดน้ำต้นไม้บริเวณสนามออกกำลังกายของชุมชน

ภาพที่ 3.8 ชุมชนมีความรักความสามัคคี เกื้อหนุนกันโดยจัดงานเลี้ยงพระทำบุญทุกเดือน

3.3.2.2 ชุมชนมีการตัดสินใจแก้ไขปัญหาาร่วมกันโดยส่วนรวม

สมาชิกในชุมชนประชาณีเวศน์ 2 ระยะ 3 จะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำแผนชุมชนเพื่อพัฒนาศักยภาพของชุมชนเป็นประจำ และร่วมกันจัดทำแผนสุขภาพของชุมชน เพื่อเป็นการจัดหรือลดปัญหาสุขภาพ โดยการจัดทำเป็นวาระประชุมของชุมชนปีละ 1 ครั้ง อีกทั้งในแต่ละเดือนสมาชิกก็จะทราบข้อมูลข่าวสารของชุมชนโดยการแจ้งของประธานหมู่บ้าน เป็นจดหมายไปยังสมาชิกในชุมชน และเมื่อมีการเรียกประชุม สมาชิกในชุมชนแต่ละซอยก็จะจัดส่งตัวแทนของซอยๆ ละ 2-3 ท่าน รวม 26 ซอยมาประชุมกันที่ศาลาประชาคมของหมู่บ้านเพื่อตัดสินใจแก้ไขปัญหาาร่วมกันโดยส่วนรวม

3.3.2.3 ชุมชนมีความมั่นคงและมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

ชุมชนประชาณีเวศน์ 2 ระยะ 3 เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ในแหล่งเศรษฐกิจสำคัญของถนนสามัคคี ซึ่งมีสภาพสังคมที่หลากหลาย โดยผู้วิจัยสังเกตเห็นว่า ชุมชนมีความมั่นคง

ค่อนข้างต่ำ เพราะมีทางเข้า หลายทาง และไม่มีการตรวจสอบบุคคลภายนอกที่เข้าไปในชุมชน แต่ภายในชุมชนจะมีการรณรงค์ให้ใช้การเดิน และการใช้จักรยานในการสัญจรในชุมชน ทำให้เป็นชุมชนที่มีความปลอดภัยบนถนนในชุมชนค่อนข้างสูง โดยในปีที่ผ่านมา 2559 ไม่มีการเกิดอุบัติเหตุบนถนนในชุมชน อีกทั้งในชุมชนประชาโนเวศน์ 2 ระยะ 3 มีการพึ่งพาเพื่อนบ้านเพื่อดูแลในเวลาที่เจ้าของบ้านไม่อยู่เป็นต้น ทั้งนี้ความมั่นคงและความปลอดภัยในชุมชนยังคงต้องพึ่งพาหน่วยงานภายนอกเป็นหลัก ในการเข้ามาดูแลรักษาความปลอดภัยให้กับสมาชิกในชุมชน โดยจะมีเจ้าหน้าที่ตำรวจมาตรวจตราในชุมชนวันละ 3 เวลา ได้แก่ เวลา 10.00 น. เวลา 13.30 น. และเวลา 20.00 น. โดยสถิติการเกิดอาชญากรรมในชุมชนมีจำนวน 3 ครั้ง (ในปี พ.ศ. 2559-2560)

ภาพที่ 3.9 ความปลอดภัยในชุมชนประชาโนเวศน์ 2 ระยะ 3

3.3.2.4 สมาชิกในชุมชนมีความมั่นคงในอาชีพและรายได้

สมาชิกในชุมชนประชาโนเวศน์ 2 ระยะ 3 มีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 642 ครัวเรือน มีประชากร 3, 528 คน ประชากรชาย 1, 308 คน ประชากรหญิง 2, 220 คน จำนวนเด็กอายุต่ำกว่า 15 ปีบริบูรณ์ มีจำนวน 516 คน จำนวนผู้สูงอายุในชุมชน (มากกว่าร้อยละ 20 ในชุมชน) จำนวน 808 คน การประกอบอาชีพของสมาชิกในชุมชนสามารถเก็บข้อมูลได้จากแบบสำรวจข้อมูลของชุมชนได้ดังนี้

1. ประกอบอาชีพรับราชการ จำนวน 425 ราย คิดเป็นร้อยละ 12
2. ประกอบอาชีพเอกชน จำนวน 826 ราย คิดเป็นร้อยละ 23.4
3. ประกอบอาชีพทำงานรัฐวิสาหกิจ จำนวน 424 ราย คิดเป็นร้อยละ 12
4. ประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัวจำนวน 699 ราย คิดเป็นร้อยละ 19.8

5. ประกอบอาชีพค้าขาย จำนวน 405 ราย คิดเป็นร้อยละ 11.4
6. ประกอบอาชีพอื่นๆ จำนวน 749 ราย คิดเป็นร้อยละ 21.2
7. ไม่ได้ประกอบอาชีพ จำนวน 42 ราย คิดเป็นร้อยละ 1.2

ข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นว่าสมาชิกในชุมชนประชาณีเวศน์ 2 ระยะ 3 ร้อยละ 21.2 ที่ไม่มีงานทำ เนื่องจากเป็นผู้สูงอายุ และเป็นผู้ว่างงาน เช่น แม่บ้าน และเป็นผู้มาอาศัยจากที่อื่นๆ โดยรายได้ของครัวเรือนเฉลี่ยของชุมชนประชาณีเวศน์ 2 ระยะ 3 มีรายได้เฉลี่ยที่ 18,500 บาทต่อเดือน ซึ่งชุมชนประชาณีเวศน์ 2 ระยะ 3 เป็นชุมชนที่มีอาชีพและรายได้ที่มั่นคง

3.3.2.5 มีการรวมกลุ่มเพื่อดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน

การรวมกลุ่มเพื่อจัดกิจกรรมในชุมชนประชาณีเวศน์ 2 ระยะ 3 มีเป็นจำนวนมากโดยเป็นกิจกรรมทางศาสนาและประเพณี กิจกรรมเพื่อพัฒนาทางด้านสุขภาพให้กับสมาชิกในชุมชน และการจัดกิจกรรมที่ดำเนินการโดยเทศบาลนครปากเกร็ดให้กับสมาชิกในชุมชน ซึ่งจะมีการรวมกลุ่มสมาชิกในชุมชนกลุ่มต่างๆ ออกมาร่วมกันทำกิจกรรมโดยพร้อมเพรียงกันมากกว่าร้อยละ 50 ของจำนวนครัวเรือน โดยการจัดกิจกรรมต่างๆ จะถูกดำเนินการโดยคณะกรรมการหมู่บ้านและคณะกรรมการชุมชนซึ่งเสียสละเวลาเพื่อทำงานให้กับสมาชิกในชุมชน โดยจะมีการจัดกิจกรรมต่างๆ ได้แก่

1. การจัดกิจกรรมทางศาสนาและประเพณี ได้แก่ การจัดทำบุญของหมู่บ้านทุกต้นเดือน การจัดกิจกรรมเวียนเทียนในหมู่บ้านในวันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเฉลิมพระชนพรรษา วันลอยกระทง วันเข้าพรรษา เพื่อเป็นศูนย์รวมจิตใจกับสมาชิกในชุมชน
2. การจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาศักยภาพทางด้านสุขภาพให้กับสมาชิกในชุมชน ได้แก่ การจัดกิจกรรมตรวจสุขภาพประจำปีของหมู่บ้าน โดยเฉพาะการจัดให้บริการผู้สูงอายุในชุมชน และการตรวจสุขภาพให้กับสมาชิกในหมู่บ้านทุกๆ วันอาทิตย์ต้นเดือนที่ศาลาประชาคม
3. การจัดกิจกรรมที่ดำเนินการโดยเทศบาลนครปากเกร็ดให้กับสมาชิกในชุมชน ได้แก่ กิจกรรมการตรวจสุขภาพจิต กิจกรรมการออกกำลังกาย กิจกรรมนันทนาการ กิจกรรมการท่องเที่ยว กิจกรรมฝึกอบรมอาชีพ เป็นต้น

3.3.2.6 ชุมชนได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก

ชุมชนประชาณีเวศน์ 2 ระยะ 3 ได้รับการสนับสนุนการทำงานจากองค์กรภาครัฐ และภาคเอกชน เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนมีการดูแลสุขภาพความสะอาดด้านสิ่งแวดล้อมของชุมชนและส่งเสริมคุณภาพชีวิตให้กับประชาชนชุมชน ได้แก่

1. การสนับสนุนการทำงานของชุมชนจากองค์กรของรัฐ ได้แก่ การดูแลสุขภาพสะอาดของลำคลองบางตลาด โดยความร่วมมือของเทศบาลนครปากเกร็ด เทศบาลนครนนทบุรี และองค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี, การสร้างศาลาประชาคมให้ชุมชน โดยองค์การบริหารส่วน

จังหวัดนนทบุรี, การสนับสนุนงบประมาณเพื่อจ้างงานในชุมชนในการดูแลรักษาความสะอาดและอนุรักษ์ต้นไม้ของชุมชน โดยเทศบาลนครปากเกร็ด, การสร้างบ่อบำบัดน้ำเสีย สนามฟุตบอลสวนสาธารณะ และการสร้างลานกีฬาออกกำลังกายให้กับประชาชน โดยประเศศัญ์ุ่นผ่านทางการเคหะแห่งชาติ, การดูแลความสงบเรียบร้อยให้กับสมาชิกในชุมชนโดยสถานีตำรวจภูธรปากเกร็ด

ภาพที่ 3.10 ชุมชนได้รับการสนับสนุนจากเทศบาลนครปากเกร็ดในการก่อสร้างถนน คสล. และระบบระบายน้ำในชุมชนประชาชนเวิศน์ 2 ระยะ 3

2. การสนับสนุนการดูแลคลองบางตลาด โดยเครือข่ายพื้นที่ลุ่มน้ำ ทำหน้าที่ในการสนับสนุนข้อมูลทางวิชาการในการจัดการกับปัญหาความสกปรกของลำคลอง
3. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชให้ความรู้ประชาชนในการวางแผนพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง รวมถึงความรู้ในการจัดทำโครงการ การเขียนโครงการ เพื่อขอรับงบประมาณ

3.3.2.7 ชุมชนมีความทั่วถึงทางด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ

เมื่อปี พ.ศ. 2521 การจัดตั้งชุมชนประชาชนเวิศน์ 2 ระยะ 3 จะประกอบด้วยระบบสาธารณูปโภค โดยมีระบบน้ำใช้น้ำบาดาล แต่ในปัจจุบันเปลี่ยนมาเป็นน้ำประปา และชุมชนมีการวางระบบระบายน้ำป้องกันน้ำท่วม มีศูนย์บริการข้อมูลชุมชน สนามกีฬาของชุมชน ลานออกกำลังกาย และบริเวณที่เป็นพาณิชยกรรม

ชุมชนประชาชนเวิศน์ 2 ระยะ 3 เป็นชุมชนร่มรื่น อนุรักษ์ต้นไม้ ดูแลรักษาความสะอาด รักษาสิ่งแวดล้อม รักษาการออกกำลังกาย โดยมีเครื่องออกกำลังกายตามวัย และจัดกิจกรรมตามวัย และจัดกิจกรรมตามกลุ่มวัย

ภาพที่ 3.11 สถานที่ออกกำลังกายในชุมชนประชาณีเวศน์ 2 ระยะ 3

บทที่ 4

ผลการศึกษา และการอภิปรายการศึกษา

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน กรณีศึกษา ชุมชนในเขตเทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี” เป็นการศึกษาที่ให้ความสนใจต่อเรื่องปัจจัยที่จะส่งเสริมเพื่อให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งในเขตเทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ปัญหาและอุปสรรคที่จะส่งผลให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง ตลอดจนข้อเสนอแนะที่จะส่งเสริมให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งและยั่งยืนในเขตพื้นที่ชุมชนเมือง

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้ 3 ประการ คือ

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ในพื้นที่เขตเทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี
2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคที่จะส่งผลต่อชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง
3. เพื่อเสนอแนะการพัฒนาชุมชนในเขตเมืองให้เกิดความเข้มแข็งและยั่งยืน

4.1 แนวทางการอภิปรายผลการศึกษา

แนวทางการอภิปรายผลการวิจัยเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการศึกษาดังกล่าวข้างต้น นั้น ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาความเข้มแข็งของชุมชนต้นแบบ ได้แก่ ชุมชนบางตลาดพัฒนา 2 และชุมชนประชาณีเวศน์ 2 ระยะ 3 ในเขตเทศบาลนครปากเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี เป็นพื้นที่การศึกษา โดยใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกและร่วมสังเกตการณ์ชุมชน

ในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้ศึกษาได้วิเคราะห์ผลการวิจัยของชุมชนที่จะศึกษา ได้แก่ ชุมชนบางตลาดพัฒนา 2 และชุมชนประชาณีเวศน์ 2 ระยะ 3 ในเขตเทศบาลนครปากเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี เพื่อนำผลการวิเคราะห์มาเพื่อเปรียบเทียบปัจจัยร่วมกันที่จะส่งผลต่อการทำให้ชุมชนเข้มแข็ง ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคที่มีผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งในการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน และข้อเสนอแนะในการพัฒนาชุมชนในเขตเมืองเพื่อให้เกิดความเข้มแข็งและยั่งยืน ในเขตเทศบาลนครปากเกร็ด ผู้ศึกษาจะใช้รูปแบบการพรรณนาเชิงวิเคราะห์

4.2 สัญลักษณ์ที่ใช้ในการแสดงผล

เพื่อความเข้าใจที่ตรงกันในการแปลความหมายของข้อมูล ผู้วิจัยขอกำหนดสัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

- A แทน ปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน
- A1 แทน ผู้นำชุมชนอุทิศตนและมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี
- A2 แทน สมาชิกในชุมชนยอมรับบทบาทของคณะกรรมการชุมชน
- A3 แทน ชุมชนมีกระบวนการบริหารงานในชุมชนที่ชัดเจน
- A4 แทน ชุมชนมีศักยภาพในการพึ่งพาตนเองสูง
- A5 แทน ชุมชนได้รับการจัดสรรงบประมาณจากเทศบาล
- A6 แทน ชุมชนมีลักษณะพื้นที่ทางกายภาพของชุมชนที่เอื้ออำนวยต่อการรวมกลุ่ม
- A7 แทน ชุมชนกับเทศบาลมีความร่วมมือกัน
- B แทน ความเข้มแข็งของชุมชน
- B1 แทน ชุมชนมีความรักความสามัคคี เกื้อหนุนกัน
- B2 แทน ชุมชนมีการตัดสินใจแก้ไขปัญหาร่วมกันโดยส่วนรวม
- B3 แทน ชุมชนมีความมั่นคงและมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
- B4 แทน สมาชิกในชุมชนมีความมั่นคงในอาชีพและรายได้ในครัวเรือน
- B5 แทน มีการรวมกลุ่มเพื่อดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนอย่างต่อเนื่อง
- B6 แทน ชุมชนได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก
- B7 แทน ชุมชนมีความทั่วถึงทางด้านสาธารณูปโภค และสาธารณูปการ

4.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้ ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 การวิเคราะห์ความเข้มแข็งของชุมชนบางตลาดพัฒนา 2 กับปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนดังกล่าว ได้แก่ ปัจจัยผู้นำชุมชนเป็นผู้อุทิศตนและมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ปัจจัยสมาชิกในชุมชนให้การยอมรับในบทบาทคณะกรรมการ ปัจจัยชุมชนมีกระบวนการบริหารจัดการที่มีความชัดเจน ปัจจัยชุมชนมีศักยภาพในการพึ่งพาตนเองสูง ปัจจัยสมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ปัจจัยชุมชนมีพื้นที่ทางกายภาพของชุมชนที่สามารถเอื้ออำนวยความสะดวกให้กับการรวมกลุ่มประชาชน และปัจจัยชุมชนกับเทศบาลมีความร่วมมือกัน

ส่วนที่ 2 การวิเคราะห์ความเข้มแข็งของชุมชนประชาโนเวศน์ 2 ระยะ 3 กับปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนดังกล่าว ได้แก่ ปัจจัยผู้นำชุมชนเป็นผู้ตัดสินใจและมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ปัจจัยสมาชิกในชุมชนให้การยอมรับในบทบาทคณะกรรมการ ปัจจัยชุมชนมีกระบวนการบริหารจัดการที่มีความชัดเจน ปัจจัยชุมชนมีศักยภาพในการพึ่งพาตนเองสูง ปัจจัยสมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ปัจจัยชุมชนมีพื้นที่ทางกายภาพของชุมชนที่สามารถปัจจัยเอื้ออำนวยความสะดวกให้กับการรวมกลุ่มประชาชน และปัจจัยชุมชนกับเทศบาลมีความร่วมมือกัน

ส่วนที่ 3 การศึกษาเปรียบเทียบความเข้มแข็งของชุมชนกับปัจจัยที่มีผลต่อส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนทั้งสองแห่งกับความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยร่วมที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนทั้งสองแห่ง

4.4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

4.4.1 การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนบางตลาดพัฒนา 2

ผลจากวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยการนำข้อมูลพื้นฐานของชุมชนมาวิเคราะห์ โดยผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและข้อมูลที่ได้รับจากการลงวิจัยภาคสนามแล้ว ผู้วิจัยจะนำข้อมูลมาวิเคราะห์ และหาความสำคัญของปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนในเขตจังหวัดนนทบุรี มีวิธีการและขั้นตอนโดยผู้วิจัยจะนำข้อมูลพื้นฐานที่ได้รับจากผลจากการสัมภาษณ์ และการสังเกตการณ์ ผู้วิจัยก็จะนำข้อมูลมาทำการวิเคราะห์สังเคราะห์ โดยใช้การวิเคราะห์ความถี่ของข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Inductive) และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการวิเคราะห์ความเข้มแข็งของชุมชนบางตลาดพัฒนา 2 กับปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน มีผลดังนี้

4.4.1.1 ชุมชนมีความรัก ความสามัคคีและเกื้อหนุนกันของชุมชน

จากการศึกษาพบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนด้านนี้ คือ ปัจจัยผู้นำชุมชนผู้ตัดสินใจและมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ปัจจัยสมาชิกในชุมชนยอมรับในบทบาทของคณะกรรมการชุมชน และปัจจัยชุมชนมีศักยภาพในการพึ่งพาตนเองสูง

(1) ปัจจัยผู้นำชุมชนผู้ตัดสินใจและมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี

ผู้วิจัยพบว่าผู้นำชุมชนที่ทำงานด้วยการอุทิศตนและมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี จะส่งผลต่อสมาชิกในชุมชนให้เกิดความรัก ความสามัคคี เกื้อหนุนกันระหว่างสมาชิกในชุมชน เพราะมีการให้เกียรติในการทำหน้าที่ของคณะกรรมการชุมชน ดังคำกล่าวต่อไปนี้

“การมีผู้นำชุมชนที่เสียสละ มีคณะกรรมการชุมชนที่เข้มแข็ง และสมาชิกในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ อีกทั้งเทศบาลนครปากเกร็ดที่เข้ามามีส่วนร่วมต่อการสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน”¹

กล่าวคือ ผู้นำชุมชนบางตลาดพัฒนา 2 เป็นประธานกรรมการชุมชนที่ได้รับการแต่งตั้งจากเทศบาลซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับจากสมาชิกในชุมชน เพราะมนุษยสัมพันธ์ที่ดีทำงานด้วยความเสียสละและอุทิศตนโดยให้ความสำคัญกับชุมชนของตนเองแบบเป็นบ้านเกิดของตน

(2) ปัจจัยสมาชิกในชุมชนยอมรับในบทบาทของคณะกรรมการชุมชน

สมาชิกในชุมชนบางตลาดพัฒนา 2 ได้ให้การยอมรับต่อบทบาทของสมาชิกในชุมชน เนื่องจากการให้เกียรติต่อกันและการใช้วาจาที่สุภาพของกรรมการชุมชนทำให้สมาชิกมีความเกรงใจต่อคณะกรรมการชุมชน และการเลือกคณะกรรมการชุมชนโดยเลือกมาจากหลายช่วงอายุ ไม่มีการเล่นพรรคเล่นพวกมาทำงานชุมชน โดยจะต้องมีการคัดเลือกคณะกรรมการชุมชนที่มาจากองค์กรต่างๆ ในชุมชน ได้แก่ คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน คณะกรรมการชมรมผู้สูงอายุ ชมรมอาราบิก คณะทำงานอาสาสมัครสาธารณสุขพื้นฐาน อาสาสมัครทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม โดยการเลือกผู้ที่มีความรู้ความสามารถเหมาะสมกับตำแหน่งกรรมการชุมชนที่ได้รับส่งผลให้ชุมชนมีความรักความสามัคคี เกื้อหนุนกัน เพราะสมาชิกในชุมชนจะให้ความเคารพในคณะกรรมการชุมชนและให้ความช่วยเหลือคณะกรรมการชุมชนในการจัดกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน ดังคำกล่าวของประธานกรรมการชุมชนดังนี้

“สมาชิกในชุมชนจะให้เกียรติประธานและกรรมการชุมชนมาก เพราะกรรมการชุมชนคือ ตัวแทนของพวกเขา เมื่อมีงานหรือกิจกรรมก็จะใช้เสียงตามสายและประสานผ่านคณะกรรมการ เวลาไม่สามารถใช้กรรมการได้ ก็จะใช้วิธีการประสานกับตัวแทนของแต่ละโซนในชุมชนในลักษณะไม่เป็นทางการเพื่อให้งานสำเร็จ โดยจะมีลักษณะการทำงานไปเรื่อยๆ และ ให้เกียรติซึ่งกันและกัน ส่งผลให้ปัญหาเสียดิตหรือปัญหาเด็กของวัยรุ่นในพื้นที่ลดลง” (ประธานชุมชนบางตลาดพัฒนา 2, สัมภาษณ์)²

(3) ปัจจัยชุมชนมีศักยภาพในการพึ่งพาตนเองสูง

ผู้วิจัยพบว่าชุมชนบางตลาดพัฒนา 2 เป็นชุมชนที่เน้นการลดการพึ่งพาหน่วยงานของรัฐ โดยการจัดกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน หรือการจัดซื้อ/จัดจ้างในชุมชน ชุมชนบางตลาด

¹ อัญชลี เ็นเกษม, สัมภาษณ์โดย รพีภัทร์ สุขสมเกษม, ที่ทำการชุมชน, 23 เมษายน 2560.

² อุษณกร ศุภมิตรธัญญากร, สัมภาษณ์โดย รพีภัทร์ สุขสมเกษม, ที่ทำการชุมชน, 23 เมษายน 2560.

พัฒนา 2 จะมีวิธีการโดยการปรึกษาหารือกับสมาชิกในชุมชนของตนเอง และขอความร่วมมือสมาชิกในชุมชนเพื่อร่วมแรง ร่วมใจในการทำงานให้สำเร็จตามเป้าหมาย ตามคำอธิบายดังนี้

“ชุมชนบางตลาดพัฒนา 2 เมื่อจะจัดกิจกรรมหรือแก้ไขปัญหาของชุมชน จะใช้ทุนบุคคลที่มีอยู่ในชุมชนก่อน แต่พื้นที่นี้ทำอะไรไม่ค่อยได้มากเพราะเป็นพื้นที่ราชพัสดุ ไม่ใช่พื้นที่สาธารณะ เป็นพื้นที่ของกรมชลประทาน เทศบาลไม่สามารถมาทำอะไรได้เลย ต้องอาศัยคนในชุมชนช่วยกัน แต่ที่นี่ไม่มีการเก็บเงินเป็นรายเดือนนะ เมื่อมีปัญหาจะมีการประกาศและขอรับเงินสนับสนุน ชาวบ้านก็จะมาช่วยกันออกค่าใช้จ่าย พยายามจะพึ่งพาเทศบาลให้น้อยที่สุด เช่น งานตัดต้นไม้ หรือซ่อมแซมรางน้ำทิ้งก็จะประสานเทศบาลมาทำให้”³ ผลของการที่ชุมชนมีความสามารถในการพึ่งพาตนเองค่อนข้างสูงส่งผลให้ชุมชนมีความสามัคคี และเกื้อหนุนกันภายในชุมชน

4.1.1.2 ชุมชนมีการแก้ไขปัญหาร่วมกันโดยส่วนรวม

จากการศึกษาพบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ด้านนี้ คือ ปัจจัยผู้นำชุมชนอุทิศตนและมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ปัจจัยชุมชนมีกระบวนการบริหารงานในชุมชนที่มีความชัดเจน และปัจจัยชุมชนได้รับการจัดสรรงบประมาณจากเทศบาล ดังนี้

(1) ปัจจัยผู้นำชุมชนอุทิศตนและมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี

ผู้วิจัยได้สังเกตว่าตั้งแต่สมัยประธานชุมชนคนปัจจุบันเข้ารับตำแหน่งจะมีการจัดการประชุมคณะกรรมการชุมชนกับสมาชิกเดือนละ 1 ครั้ง เพื่อใช้เวทีในการตัดสินใจการพัฒนาสาธารณูปโภคใหม่ๆ ในชุมชน ทำให้เกิดการดำเนินงานโดยส่วนรวมและยังมีการทำหนังสือแจ้งมติที่ประชุมเป็นประจำทุกครั้ง

(2) ปัจจัยชุมชนมีกระบวนการบริหารงานในชุมชนที่มีความชัดเจน

การบริหารงานของชุมชนบางตลาดพัฒนา 2 ที่ชัดเจนโดยจะให้สมาชิกในชุมชนประสานงานกับตัวแทนคณะกรรมการชุมชนในแต่ละโซน เพื่อให้กรรมการชุมชนซึ่งเป็นตัวแทนของสมาชิกในชุมชนเสนอข้อคิดเห็นหรือข้อเสนอต่อประธานชุมชน และเมื่อมีการตัดสินใจเกี่ยวกับงบประมาณก็จะเชิญสมาชิกในชุมชนทั้งหมดมาร่วมกันคิด ผลของการศึกษาพบว่ากระบวนการบริหารงานในชุมชนมีผลต่อการประสานงานระหว่างสมาชิกของชุมชนในเขตเมือง โดยในสังคมชุมชนที่มีข้าราชการเป็นเจ้าบ้านในพื้นที่ทั้งหมด โดยอาศัยการทำงานในลักษณะไม่เป็นทางการ เช่น การพูดคุยแลกเปลี่ยน การประสานงานจะใช้ได้ผลมากกว่าการดำเนินการแบบเป็นทางการ โดยเฉพาะการนำระบบอาวุโสมาใช้ในชุมชน และการให้เกียรติซึ่งกันและกันจะทำให้การติดต่อ

³ อุษณากร ศุภมิตรธัญญากร, สัมภาษณ์โดย รพีภัทร์ สุขสมเกษม, ที่ทำการชุมชน, 23 เมษายน 2560.

ระหว่างสมาชิกในชุมชนจะทำให้มีการวางแผนในชุมชน ส่งผลให้ชุมชนมีการแก้ไขปัญหาาร่วมกันโดยส่วนรวม

(3) ปัจจัยชุมชนได้รับการจัดสรรงบประมาณจากเทศบาล

ผู้วิจัยพบว่าก่อนที่ชุมชนจะได้รับการจัดสรรงบประมาณจากเทศบาลนครปากเกร็ด จำนวน 100,000 บาท จะมีการจัดประชุมคณะกรรมการชุมชนและสมาชิกเพื่อตัดสินใจแก้ไขปัญหาในชุมชนอย่างจริงจังและเป็นรูปธรรม เพราะการจัดทำโครงการต่างๆ ต้องสามารถสนองตอบต่อปัญหาของชุมชนหรือความต้องการของชุมชน ดังคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“การเขียนโครงการเพื่อขอรับเงินจากเทศบาล เทศบาลจะทำโครงการเข้ามาช่วยเหลือโดยตรงไม่ได้ เพราะเป็นที่ราชพัสดุ ทำได้เพียงการซ่อมแซมระบบสาธารณูปโภคที่มีอยู่ ซึ่งทำให้ต้องใช้งบประมาณในแต่ละโครงการจำนวนมาก เช่น โครงการปรับปรุงระบบรางระบายน้ำ และโครงการปรับปรุงถนนของชุมชน”⁴ ผลของการที่ชุมชนได้รับการจัดสรรงบประมาณจากเทศบาลนครปากเกร็ด ส่งผลให้ชุมชนต้องมีการแก้ไขปัญหาาร่วมกันโดยส่วนรวม

4.1.1.3 ชุมชนมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

จากการศึกษาพบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนด้านนี้ คือ ปัจจัยสมาชิกในชุมชนยอมรับในบทบาทคณะกรรมการชุมชน และปัจจัยชุมชนมีกระบวนการบริหารงานที่มีความชัดเจน ดังนี้

(1) ปัจจัยสมาชิกในชุมชนยอมรับในบทบาทคณะกรรมการชุมชน

ผู้วิจัยพบว่าเมื่อมีการแบ่งหน้าที่คณะกรรมการชุมชนกันตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายแล้ว สมาชิกจะทราบว่ากรรมการคนใดทำหน้าที่อะไร สมาชิกในชุมชนก็จะเข้าใจบทบาทของคณะกรรมการชุมชนที่ทำหน้าที่ดูแลความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เพื่อช่วยเหลือและแก้ปัญหาในชุมชนร่วมกัน

(2) ปัจจัยชุมชนมีกระบวนการบริหารงานที่มีความชัดเจน

ผู้วิจัยพบว่าการบริหารงานของชุมชนบางตลาดพัฒนา 2 มีการจัดตั้งองค์กรขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่ขับเคลื่อนการทำงานในชุมชนที่เรียกว่าองค์กรชุมชน โดยมีประธานคณะกรรมการชุมชนเป็นหัวหน้าองค์กรชุมชน และมีกรรมการที่เหลืออีก 10 คน เป็นผู้ช่วยเหลือ มีการแบ่งหน้าที่และภารกิจกันตามตำแหน่งที่ได้รับมอบหมาย เช่น ฝ่ายปกครอง ดูแลเรื่องความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน ฝ่ายสาธารณสุข ดูแลเรื่องสุขภาพอนามัยและระบบสาธารณูปโภคของชุมชน การบริหารงานที่ชัดเจนจะมีการประสานงานกันระหว่างกรรมการชุมชน

⁴ กรดา จิตรกระจ่าง, สัมภาษณ์โดย รพีภัทร์ สุขสมเกษม, ที่ทำการชุมชน, 23 เมษายน 2560.

และสมาชิกในชุมชน เพื่อช่วยกันดูแลความมั่นคงและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของตนเอง ได้ดี เช่น การประชาสัมพันธ์ข่าวสารการลักทรัพย์ และแจ้งช่องทางการติดต่อในกรณีเกิดเหตุการณ์ อุกฉุกับประธาณหมู่บ้านหรือประธาณชุมชน

4.1.1.4 ชุมชนมีความมั่นคงในอาชีพ และรายได้ในครัวเรือน

จากการศึกษาพบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ด้านนี้ คือ ปัจจัยชุมชนมีศักยภาพในการพึ่งพาตนเองสูง และปัจจัยชุมชนกับเทศบาลมีความร่วมมือกัน ดังนี้

(1) ปัจจัยชุมชนมีศักยภาพในการพึ่งพาตนเองสูง

ชุมชนบางตลาดพัฒนา 2 จะมีการช่วยเหลือสมาชิกในชุมชนที่ขาดรายได้ โดยการพึ่งพาชุมชนของตนเอง โดยการให้สมาชิกในชุมชนที่ว่างงาน มาทำงานเป็นแรงงานของชุมชน เพื่อจ้างงาน เช่น การตัดหญ้า การดูแลอาคารสถานที่ของชุมชน การทำงานในร้านค้าชุมชน เพื่อให้สามารถมีรายได้ในการเลี้ยงชีพ และมีการสร้างรายได้ให้กับสมาชิกเพิ่มขึ้นโดยการนำขยะรีไซเคิลมา จำหน่ายที่ร้านค้าชุมชน เพื่อแลกเปลี่ยนเป็นสิ่งของกลับไป

(2) ปัจจัยปัจจัยชุมชนกับเทศบาลมีความร่วมมือกัน

ผู้วิจัยพบว่า ความร่วมมือกันระหว่างชุมชนบางตลาดพัฒนา 2 กับเทศบาล ทำให้สมาชิกในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ก่อให้เกิดการสร้างงานสร้างอาชีพโดยการฝึกอบรมอาชีพ และเพิ่มรายได้ในครัวเรือน ซึ่งเทศบาลนครปากเกร็ดได้มีการทำโครงการต่างๆ ในด้านอาชีพให้บริการ กับประชาชนในชุมชน เช่น โครงการฝึกอบรมอาชีพให้แก่ประชาชน โครงการเศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้น

4.1.1.5 ชุมชนมีการรวมกลุ่มกันเพื่อทำกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนอย่างต่อเนื่อง

จากการศึกษาพบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ด้านนี้ คือ

ปัจจัยผู้นำชุมชนอุทิศตนและมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ปัจจัยสมาชิกในชุมชน ยอมรับบทบาทของคณะกรรมการชุมชน ปัจจัยชุมชนมีศักยภาพในการพึ่งพาตนเองสูง และปัจจัยที่ชุมชนมีลักษณะพื้นที่ทางกายภาพของชุมชนที่เอื้ออำนวยต่อการรวมกลุ่ม ดังนี้

(1) ปัจจัยผู้นำชุมชนอุทิศตนและมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี

โดยชุมชนบางตลาดพัฒนา 2 ได้มีการจัดกิจกรรมต่างๆ ที่ดำเนินการโดย คณะกรรมการชุมชน เช่น งานประเพณี งานเทศกาล งานวันสำคัญทางศาสนา งานแข่งขันกีฬาใน ชุมชน อีกทั้งการทำหน้าที่ของประธานชุมชนต้องใช้งบประมาณส่วนตัวเพื่อช่วยเหลือชุมชนในด้าน การจัดกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนเพื่อให้เกิดความผลสัมฤทธิ์ในการจัดงาน รวมถึงต้องเสียสละเวลา และ ให้อใจต่อการทำงานชุมชน ซึ่งก็จะส่งผลให้ชุมชนพัฒนาโดยการสร้างให้คณะกรรมการมีความสุขในการ ทำงาน

(2) ปัจจัยสมาชิกในชุมชนยอมรับในบทบาทคณะกรรมการชุมชน

เมื่อคณะกรรมการชุมชนได้รับการยอมรับจากสมาชิก การทำกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนซึ่งจัดงานโดยคณะกรรมการชุมชนก็จะสามารถดำเนินการโดยได้สะดวก และได้รับความร่วมมือร่วมใจจากสมาชิกในชุมชน

(3) ปัจจัยชุมชนมีศักยภาพในการพึ่งพาตนเองสูง

กล่าวคือ ซึ่งปัจจัยที่ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในด้านการพึ่งพาตนเองจะทำให้สมาชิกในชุมชนจะให้การสนับสนุนต่อการรวมกลุ่มและเอาใจใส่ต่อกิจกรรมของชุมชนด้วยตนเองอย่างสม่ำเสมอ และรักษาผลประโยชน์ของตนเองอย่างสม่ำเสมอ เช่น การรวมกลุ่มเพื่อรวมประชุมชุมชนเดือนละ 1 ครั้ง เพื่อติดตามผลการดำเนินงานต่างๆ ของชุมชน

(4) ปัจจัยที่ชุมชนมีลักษณะพื้นที่ทางกายภาพของชุมชนที่เอื้ออำนวยต่อการรวมกลุ่ม

ชุมชนบางตลาดพัฒนามีพื้นที่ทางกายภาพในการรวมกลุ่มที่หลากหลาย ได้แก่ สนามฟุตบอล ศาลาประชาคม ที่ทำการหมู่บ้าน ซึ่งสามารถจัดกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง

4.1.1.6 ชุมชนได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก

จากการศึกษาพบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนด้านนี้ คือ ปัจจัยผู้นำชุมชนอุทิศตนและมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ปัจจัยชุมชนมีกระบวนการบริหารงานที่มีความชัดเจน ปัจจัยชุมชนได้รับการจัดสรรงบประมาณจากเทศบาล และปัจจัยชุมชนกับเทศบาลมีความร่วมมือกัน ดังนี้

(1) ปัจจัยผู้นำชุมชนอุทิศตนและมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี

ประธานชุมชนบางตลาดพัฒนา 2 ยังทำหน้าที่ในการประสานกับหน่วยงานต่างๆ เพื่อให้ได้รับการจัดสรรงบประมาณมาพัฒนาชุมชน เช่น การประสานงานกับเทศบาลนครปากเกร็ด เพื่อเสนอโครงการของชุมชนในลักษณะโครงการซ่อมแซมสาธารณูปโภคต่างๆ หรือการจ้างงานคนในชุมชน เพื่อไม่ให้ขัดแย้งกับระเบียบเทศบาล เนื่องจากชุมชนบางตลาดพัฒนา 2 เป็นที่ดินราชพัสดุ ไม่ใช่ที่ดินสาธารณะ หรือการประสานงานกับกรมชลประทานเพื่อบริหารจัดการค่าใช้จ่ายในการจัดเก็บขยะ ซึ่งจะมีการหักเงินผ่านบัญชีของหัวหน้าครัวเรือนที่เป็นข้าราชการกรมชลประทาน ส่งผลทำให้ประธานกรรมการชุมชนบางตลาดพัฒนา 2 ได้รับความไว้วางใจจากหน่วยงานของรัฐในพื้นที่ทำให้ได้รับการสนับสนุนจากเทศบาลนครปากเกร็ดในการเข้ามาบริการดูแลสาธารณูปโภคต่างในชุมชนอย่างสม่ำเสมอ

(2) ปัจจัยชุมชนมีกระบวนการบริหารงานที่มีความชัดเจน

ผู้วิจัยพบว่าการบริหารงานของชุมชนบางตลาดพัฒนา 2 ที่มีความชัดเจน โดยการประสานงานของประธานกรรมการชุมชนกับเทศบาลเพื่อการพัฒนาชุมชนและขอรับงบประมาณ และประธานชุมชนยังได้มีการขอให้สถานีตำรวจอำเภอปากเกร็ดเข้ามาตรวจตราในชุมชนเพื่อดูแลความสงบเรียบร้อยในชุมชน และการประสานงานของกรรมการชุมชนกับโรงพยาบาลชลประทานเพื่อเข้ามาตรวจสอบสุขภาพให้กับประชาชนในชุมชนได้ฟรี

(3) ปัจจัยชุมชนได้รับการจัดสรรงบประมาณจากเทศบาล

ชุมชนบางตลาดพัฒนา 2 ในทุกปีจะมีการขอรับงบประมาณจากเทศบาลนครปากเกร็ด และขอการสนับสนุนจากหน่วยงานอื่นๆ โดยการพึ่งพาความช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอกเพื่อสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน การพึ่งพาหน่วยงานภายนอกของชุมชนบางตลาดพัฒนา 2 เพราะการพึ่งพาหน่วยงานภายนอกเพื่อให้ชุมชนสามารถช่วยเหลือตนเองได้ในที่สุด

(4) ปัจจัยชุมชนกับเทศบาลมีความร่วมมือกัน

เทศบาลนครปากเกร็ดกับชุมชนบางตลาดพัฒนา 2 มีการทำงานร่วมมือกันในลักษณะแบบร่วมมือร่วมใจกัน (Collaborative) เทศบาลจะให้บริการพื้นฐานกับชุมชนเมื่อชุมชนขอความช่วยเหลือ และเทศบาลจะมอบให้ชุมชนเข้าไปมีส่วนดำเนินการต่างๆ ในโครงการตั้งแต่ออกแบบโครงการ เสนอโครงการ และดำเนินการตามโครงการ โดยสมาชิกในชุมชนจะเป็นผู้ที่เข้าไปเป็นผู้ดำเนินการ ตรวจสอบ และรายงานผลเทศบาลนครปากเกร็ด เช่น โครงการซ่อมแซมรางระบายน้ำทิ้งของชุมชน โดยเริ่มตั้งแต่เขียนโครงการ จนถึงขั้นประเมินผลโครงการ ดังคำกล่าวต่อไปนี้

“เทศบาลกับชุมชนมีความร่วมมือกันดีมาก โดยเฉพาะการที่เทศบาลเข้ามาให้ความรู้และสร้างกลุ่มต่างๆ ในชุมชน ทำให้การบริหารงานชุมชนนั้นง่าย และประชาชนในชุมชนได้เรียนรู้การทำงานในองค์กรต่างๆ ซึ่งต้องประสานงานกับเทศบาลโดยตรง ยิ่งเป็นเป็นกรรมการชุมชน ใครที่มีหน้าที่อะไรก็จะประสานงานกับเทศบาลในหน้าที่ของตน แต่หากไม่ว่างผมก็จะไปเอง”⁵

กล่าวคือ ความร่วมมือร่วมใจในการทำงานระหว่างเทศบาลนครปากเกร็ด และชุมชนบางตลาดพัฒนา 2 รวมถึงองค์กรอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับเทศบาล ส่งผลให้ชุมชนมีความเข้มแข็งได้รับการสนับสนุนทั้งทางด้านงบประมาณ และการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกให้ ได้แก่ ชุมชนได้รับการช่วยเหลือจากกรมชลประทานในการให้ที่ดินเพื่อสร้างสนามออกกำลังกาย และสร้างศาลาประชาคมสำหรับชุมชนการปึกษาหารือ การร่วมมือกับเทศบาลในด้านสาธารณสุข ทำให้ชุมชน

⁵ อุษณกร ศุภมิตรธัญญากร, สัมภาษณ์โดย รพีภัทร์ สุขสมเกษม, ที่ทำการชุมชน, 23 เมษายน 2560.

บางตลาดพัฒนา 2 ได้รับการช่วยเหลือในด้านการตรวจสอบสุขภาพให้กับสมาชิกในชุมชนโดยโรงพยาบาลชลประทานฟรี

4.1.1.7 ชุมชนมีความทั่วถึงทางด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ

จากการศึกษาพบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนด้านนี้ คือ ปัจจัยชุมชนมีกระบวนการบริหารงานในชุมชนที่มีความชัดเจน ปัจจัยชุมชนได้รับการจัดสรรงบประมาณจากเทศบาล ปัจจัยชุมชนมีพื้นที่ทางกายภาพที่เอื้ออำนวยต่อการรวมกลุ่ม และปัจจัยชุมชนกับเทศบาลมีความร่วมกัน ดังนี้

(1) ปัจจัยชุมชนมีกระบวนการบริหารงานในชุมชนที่มีความชัดเจน

กล่าวคือ การบริหารงานของชุมชนบางตลาดพัฒนา 2 มีความชัดเจน โดยจะดำเนินการโดยคณะกรรมการชุมชนประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ เพื่อเข้ามาดูแลด้านสาธารณูปโภค และสาธารณูปการของชุมชน ส่งผลให้เกิดการจัดการระบบสาธารณูปโภคของชุมชนให้เกิดความทั่วถึง ได้แก่ น้ำ ไฟฟ้า ถนน และสาธารณูปการ ได้แก่ บริการสาธารณะของเทศบาล การดูแลสุขภาพทางด้านสาธารณสุข และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น สนามฟุตบอล เพราะเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นในชุมชนก็จะมีการเก็บเงินสมาชิกโดยคณะกรรมการชุมชนเพื่อมาดูแลรักษาให้สภาพดีอยู่เสมอ

(2) ปัจจัยชุมชนได้รับการจัดสรรงบประมาณจากเทศบาล

การจัดสรรงบประมาณของเทศบาลนครปากเกร็ดจะช่วยเหลือให้ชุมชนมีความทั่วถึงทางด้านสาธารณูปโภค และสาธารณูปการ เช่น ถนนที่ดี มีสิ่งแวดล้อมที่สะอาด มีการแก้ไขปัญหาขยะบะบายน้ำในชุมชน การดูแลทางด้านสาธารณสุขของชุมชน และการบริการตัดต้นไม้เพื่อชุมชน

(3) ปัจจัยชุมชนมีพื้นที่ทางกายภาพที่เอื้ออำนวยต่อการรวมกลุ่ม

ชุมชนบางตลาดพัฒนา 2 เป็นชุมชนที่ตั้งมาเป็นเวลานาน และมีการพัฒนาโดยตลอดทั้งจากการสนับสนุนของเทศบาลนครปากเกร็ด และกรมชลประทาน ทำให้ชุมชนบางตลาดพัฒนามีพื้นที่ทางกายภาพในการรวมกลุ่ม เช่น ที่ทำการหมู่บ้าน ศาลาประชาคม ซึ่งเป็นที่รวมกลุ่มของสมาชิกชุมชนที่จะให้มีการแก้ไขปัญหาไปที่ด้านสาธารณูปโภค และสาธารณูปการของชุมชนเป็นหลัก เนื่องจากมีการใช้ประโยชน์ร่วมกัน เช่น ถนน สิ่งแวดล้อม การดูแลสุขภาพสะอาด การแก้ไขปัญหาน้ำท่วม การดูแลสุขภาพของสมาชิกในชุมชน เป็นต้น

(4) ปัจจัยชุมชนกับเทศบาลมีความร่วมกัน

ความร่วมมือร่วมใจการทำงานระหว่างเทศบาลนครปากเกร็ด และชุมชนบางตลาดพัฒนา 2 ทำให้ชุมชนได้รับการพัฒนาทางด้านสาธารณูปโภค ได้แก่ การจัดเก็บขยะให้กับชุมชน การดูแลถนนให้สามารถใช้การได้ดี การอำนวยความสะดวกในการดูต้นไม้ในชุมชน อีกทั้งยัง

ส่งผลต่อสาธารณูปการของชุมชน คือ มีการส่งเจ้าหน้าที่เข้ามาจัดกิจกรรมด้านการอบรมอาชีพต่างๆ ในชุมชน การจัดตั้งศูนย์สาธารณสุขให้กับชุมชน การจัดกิจกรรมทางด้านสันติภาพให้กับชุมชน รวมถึงการดูแลทางด้านความปลอดภัย และแก้ไขปัญหาต่างๆให้กับชุมชน

4.4.2 การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนประชา นิเวศน์ 2 ระยะ 3

ผลจากวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยการนำข้อมูลพื้นฐานของชุมชนมาวิเคราะห์ โดยผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและข้อมูลที่ได้รับจากการลงวิจัยภาคสนามแล้ว ผู้วิจัยจะนำข้อมูลมาวิเคราะห์ และหาความสำคัญของปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนในเขตจังหวัดนนทบุรี มีวิธีการและขั้นตอนโดยผู้วิจัยจะนำข้อมูลพื้นฐานที่ได้รับจากผลจากการสัมภาษณ์ และการสังเกตการณ์ ผู้วิจัยก็จะนำข้อมูลมาทำการวิเคราะห์ สังเคราะห์ โดยใช้การวิเคราะห์ความถี่ของข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Inductive) และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการวิเคราะห์ความเข้มแข็งของชุมชนประชานิเวศน์ 2 ระยะ 3 กับปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน มีผลดังนี้

4.4.2.1 ความสามัคคีและความเกื้อหนุนกันของชุมชน

จากการศึกษาพบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ด้านนี้ คือ ปัจจัยสมาชิกในชุมชนยอมรับบทบาทของกรรมการชุมชน และปัจจัยชุมชนมีความมีลักษณะพื้นที่ทางกายภาพต่อการรวมกลุ่ม

(1) ปัจจัยสมาชิกในชุมชนยอมรับบทบาทของกรรมการชุมชน

ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชนกับคณะกรรมการชุมชนประชา นิเวศน์ 2 ระยะ 3 พบว่าความสัมพันธ์ระหว่างคณะกรรมการชุมชนและสมาชิกในชุมชนไม่มีความขัดแย้ง สมาชิกในชุมชนให้การยอมรับในการทำหน้าที่ของคณะกรรมการชุมชน และในชุมชนยังได้มีการแบ่งการทำงานโดยให้เป็นไปตามตำแหน่งที่เทศบาลแต่งตั้ง เช่น ตำแหน่งกรรมการชุมชนฝ่ายเลขา ก็มีหน้าที่พิมพ์หนังสือ ส่งหนังสือ กรรมการชุมชนฝ่ายปกครอง ก็มีหน้าที่ดูแลความสงบเรียบร้อยในชุมชน เป็นต้น ดังคำกล่าวดังต่อไปนี้

“ความสัมพันธ์ระหว่างคณะกรรมการหมู่บ้านกับสมาชิกในชุมชน โดยคณะกรรมการชุมชนตั้งแต่ได้รับตำแหน่งมา 1 ปีกว่า ชาวบ้านให้การยอมรับคณะกรรมการดีมาก โดยก่อนที่เทศบาลจะแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อมาประเมินเพื่อแต่งตั้งคณะกรรมการชุมชน โดยมีเทศบาลจะเข้ามาสัมภาษณ์พี่น้องประชาชนในชุมชนกว่า 20 ครัวเรือน ซึ่งก็ได้ทำการช่วยกันสรรหาบุคคลที่จะมาทำหน้าที่ประธานชุมชน ซึ่งคณะกรรมการชุมชนจะมีการแบ่งหน้าที่กันชุมชนโดยมีคณะกรรมการ 9 คน ประธานชุมชนทำหน้าที่ดูแลทั่วไป เลขาทำหน้าที่ทำหนังสือ ส่งหนังสือ ฝ่ายปกครองดูแลความ

สงบเรียบร้อย โดยมีการแบ่งหน้าที่กันชัดเจนและทำหน้าที่ของตนเองกันอย่างดี แต่เมื่อมีงานใหญ่ชาวบ้านก็จะมาช่วยงานกับกรรมการชุมชนเกือบทั้งชุมชน”⁶

(2) ปัจจัยชุมชนมีความมีลักษณะพื้นที่ทางกายภาพต่อการรวมกลุ่ม

ชุมชนประชาานิเวศน์ 2 ระยะ 3 มีพื้นที่เหมาะสมกับการรวมกลุ่มของสมาชิกในชุมชนโดยมีพื้นที่ส่วนกลางของชุมชน ได้แก่ สนามฟุตบอลเพื่อการออกกำลังกายร่วมกันของสมาชิกในชุมชน สวนสาธารณะ ศาลาประชาคมจำนวน 2 แห่ง เพื่อทำการจัดกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน เช่น การทำบุญประจำเดือน การจัดงานประเพณีสงกรานต์ และประชุมประชาคมของชุมชน อีกทั้งยังมีที่ทำการหมู่บ้านเพื่อเป็นที่ร้องทุกข์ให้กับสมาชิก และชำระค่าสาธารณูปโภคให้กับสมาชิกในชุมชน

กล่าวคือ ปัจจัยชุมชนมีลักษณะพื้นที่ทางกายภาพของชุมชนที่เอื้อต่อการรวมกลุ่มทำให้ชุมชนได้ทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน เช่น การจัดงานประเพณีทำบุญในทุกเดือนที่ศาลาประชาคมของชุมชน การออกกำลังกายร่วมกันที่สวนสาธารณะ ส่งผลสมาชิกในชุมชนมีความรักในชุมชนของตน มีความสามัคคีและให้การช่วยเหลือกัน

4.4.2.2 ชุมชนมีการแก้ไขปัญหาร่วมกัน

จากการศึกษาพบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนด้านนี้ คือ

ปัจจัยชุมชนได้รับการจัดสรรงบประมาณจากเทศบาล ดังนี้

(1) ปัจจัยชุมชนได้รับการจัดสรรงบประมาณส่งผลให้ชุมชนมีความเข้มแข็งในการจัดการแก้ไขปัญหาร่วมกัน คือ

กล่าวคือ ชุมชนประชาานิเวศน์ 2 ระยะ 3 เป็นชุมชนที่ก่อตั้งมานาน และส่วนใหญ่เป็นสมาชิกที่อาศัยในชุมชนตั้งแต่ก่อตั้งในปี พ.ศ. 2522 เมื่อชุมชนได้รับการจัดสรรงบประมาณจากเทศบาลนครปากเกร็ด สมาชิกในชุมชนจะมีการตัดสินใจร่วมกันจัดการกับปัญหาของตนและชุมชน โดยมีกระบวนการชุมชนที่มีการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องจนเป็นวิถีของชุมชน ซึ่งขับเคลื่อนโดยผู้นำชุมชน ในลักษณะการเปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา โดยการชี้แจงค่าใช้จ่ายอย่างโปร่งใส และสามารถตรวจสอบได้ โดยในปีงบประมาณ 2559 ชุมชนประชาานิเวศน์ 2 ระยะ 3 ได้รับอนุมัติในโครงการแก้ไขปัญหาลongบางตลาด และโครงการดูแลความสะอาดของชุมชนจากเทศบาลนครปากเกร็ด งบประมาณรวม 100,000 บาท ซึ่งจะมีการเปิดเผยค่าใช้จ่ายในการจ้างแรงงานเป็นประจำทุกๆ เดือนที่บริเวณที่ทำการของชุมชน

⁶ สุขศรี เดชฤดี, สัมภาษณ์โดย รพีภัทร์ สุขสมเกษม, ที่ทำการชุมชน, 23 เมษายน 2560.

ชุมชนประชาณีเวศน์ 2 ระยะ 3 จะได้รับเงินงบประมาณอุดหนุนชุมชนของเทศบาลนครปากเกร็ด ชุมชนละ 100,000 บาท โดยงบประมาณที่ได้รับจากเทศบาลนครปากเกร็ดจะนำไปใช้ในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมและสาธารณูปโภคของชุมชนเป็น 2 ส่วน คือ งบประมาณ 40,000 บาท สำหรับการดูแลรักษาสวนสาธารณะของชุมชน และงบประมาณอีก 60,000 บาท เป็นค่าแรงงานในการดูแลทำความสะอาดคลองบางตลาดหน้าชุมชน โดยก่อนที่จะมีการตัดสินใจดำเนินโครงการจะมีการเรียกประชุมคณะกรรมการชุมชนและสมาชิกในชุมชนเพื่อตัดสินใจในการใช้งบประมาณร่วมกันก่อน โดยชุมชนประชาณีเวศน์ 2 ระยะ 3 จะมีปัญหาที่สำคัญส่งผลกระทบต่อชุมชนคือปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนดังนั้นจึงส่งผลทำให้ชุมชนประชาณีเวศน์ 2 ระยะ 3 มีสภาพแวดล้อมที่ดี โดยงบประมาณของเทศบาลนครปากเกร็ดทำให้ชุมชนลดภาระค่าใช้จ่ายในการดูแลทำความสะอาดด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน ซึ่งส่งผลให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งในการแก้ไขปัญหาาร่วมกันของชุมชน

4.4.2.3 ชุมชนมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

จากการศึกษาพบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนด้านนี้ คือ ปัจจัยผู้นำชุมชนเป็นผู้อุทิศตนและมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี และปัจจัยสมาชิกในชุมชนยอมรับในบทบาทในคณะกรรมการชุมชน

(1) ปัจจัยผู้นำชุมชนเป็นผู้อุทิศตนและมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี

ผู้นำชุมชนของชุมชนประชาณีเวศน์ 2 ระยะ 3 เริ่มทำงานด้านชุมชนเมื่อเป็นเมื่อปี 2545 รวม 16 ปี โดยเป็นผู้เริ่มก่อตั้งชมรมผู้สูงอายุ และเป็นเลขาธิการชมรมผู้สูงอายุของชุมชนเป็นผู้ลักษณะนิสัยชอบช่วยเหลือประชาชนในหมู่บ้าน เช่น บริการรับส่งผู้ป่วยติดเตียงในชุมชนไปส่งโรงพยาบาล และบริการนำโรงพยาบาลมาตรวจสุขภาพให้กับประชาชนในชุมชนโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย เป็นต้น อีกทั้งประธานกรรมการชุมชน เป็นผู้นำชุมชนที่ทำหน้าที่ประสานงานกับองค์กรต่างๆ ทั้งในชุมชนและนอกชุมชน รวมถึงการดูแลความเรียบร้อยของสมาชิกในชุมชน โดยเมื่อสมาชิกในชุมชนมีความต้องการอะไรก็จะมาบอกประธานชุมชน ประธานกรรมการชุมชนก็จะนำความต้องการหรือปัญหาของสมาชิกไปแก้ไขหรือประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อจัดการแก้ไข และประธานกรรมการชุมชนยังต้องทำงานประสานกับประธานหมู่บ้าน ซึ่งดูแลพื้นที่ภายในหมู่บ้าน โดยประธานกรรมการชุมชนจะเป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีสามารถประสานงานได้กับองค์กรอื่นๆ ในชุมชน เช่น ชมรมผู้สูงอายุ ชมรมโยคะ ชมรมเปตอง โดยด้านความมั่นคงและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินกล่าวคือ ประธานกรรมการชุมชนจะทำหน้าที่ประสานหน่วยงานตำรวจและเทศบาลเพื่อเข้ามาตรวจตราในชุมชน และรักษาความปลอดภัยในชุมชน

(2) ปัจจัยสมาชิกในชุมชนยอมรับในบทบาทในคณะกรรมการชุมชน

การที่ชุมชนยอมรับบทบาทของคณะกรรมการชุมชน ทำให้การจัดระเบียบของชุมชนในเรื่องของความมั่นคงและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินโดยคณะกรรมการ

ชุมชนได้รับการยอมรับเช่น การห้ามไม่ให้รถจักรยานยนต์รับจ้างเข้าไปในชุมชน เพื่อป้องกันการเกิดอุบัติเหตุและรักษาสิ่งแวดล้อมในชุมชน และทำให้เกิดช่องทางการสื่อสารระหว่างสถานีตำรวจกับคณะกรรมการชุมชน และสมาชิกในชุมชนเพื่อดูแลความปลอดภัยของชุมชน

ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชนกับคณะกรรมการชุมชนประชาานิเวศน์ 2 ระยะ 3 พบว่าความสัมพันธ์ระหว่างคณะกรรมการชุมชนและสมาชิกในชุมชนไม่มีความขัดแย้ง สมาชิกในชุมชนให้การยอมรับในการทำหน้าที่ของคณะกรรมการชุมชน และในชุมชนยังได้มีการแบ่งการทำงานโดยให้เป็นไปตามตำแหน่งที่เทศบาลแต่งตั้ง เช่น ตำแหน่งกรรมการชุมชนฝ่ายเลขา ก็มีหน้าที่พิมพ์หนังสือ ส่งหนังสือ กรรมการชุมชนฝ่ายปกครอง ก็มีหน้าที่ดูแลความสงบเรียบร้อยในชุมชน เป็นต้น ดังคำกล่าวดังต่อไปนี้

“ความสัมพันธ์ระหว่างคณะกรรมการหมู่บ้านกับสมาชิกในชุมชน โดยคณะกรรมการชุมชนตั้งแต่ได้รับตำแหน่งมา 1 ปีกว่า ชาวบ้านให้การยอมรับคณะกรรมการดีมาก โดยก่อนที่เทศบาลจะแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อมาประเมินเพื่อแต่งตั้งคณะกรรมการชุมชน โดยมีเทศบาลจะเข้ามาสัมภาษณ์พี่น้องประชาชนในชุมชนกว่า 20 ครัวเรือน ซึ่งก็ได้ทำการช่วยกันสรรหาบุคคลที่จะมาทำหน้าที่ประธานชุมชน ซึ่งคณะกรรมการชุมชนจะมีการแบ่งหน้าที่กันภายในชุมชนโดยมีคณะกรรมการ 9 คน ประธานชุมชนทำหน้าที่ดูแลทั่วไป เลขาทำหน้าที่ทำหนังสือ ส่งหนังสือ ฝ่ายปกครองดูแลความสงบเรียบร้อย โดยมีการแบ่งหน้าที่กันชัดเจนและทำหน้าที่ของตนเองกันอย่างดี แต่เมื่อมีงานใหญ่ชาวบ้านก็จะมาช่วยงานกับกรรมการชุมชนเกือบทั้งชุมชน”⁷

4.4.2.4 ชุมชนมีความมั่นคงในอาชีพ และรายได้ในครัวเรือน

จากการศึกษาพบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนด้านนี้ คือ ปัจจัยชุมชนมีศักยภาพในการพึ่งพาตนเองสูง และปัจจัยชุมชนกับเทศบาลมีความร่วมมือกันดังนี้

(1) ปัจจัยชุมชนมีศักยภาพในการพึ่งพาตนเองสูง

กล่าวคือ ชุมชนประชาานิเวศน์ 2 ระยะ 3 สมาชิกในชุมชนประกอบอาชีพร้อยละ 80 ทำให้มีความสามารถในการช่วยเหลือตนด้านรายได้ และมีความมั่นคงในอาชีพ อีกทั้งยังช่วยเหลือในการมอบเงินส่วนตัวเพื่อการพัฒนาชุมชนของตนเอง

(2) ปัจจัยชุมชนกับเทศบาลมีความร่วมมือกัน

กล่าวคือ ความร่วมมือกันระหว่างชุมชนประชาานิเวศน์ 2 ระยะ 3 กับเทศบาลทำให้สมาชิกในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ก่อให้เกิดการสร้างงานสร้างงาน สร้างอาชีพ และเพิ่มรายได้ในครัวเรือน ได้แก่ การให้มีตลาดนัดชุมชนในทุกเช้า และเทศบาลนครปากเกร็ดได้มีการทำ

⁷ สุขศรี เดชฤดี, สัมภาษณ์โดย รพีภัทร์ สุขสมเกษม, ที่ทำการชุมชน, 23 เมษายน 2560.

โครงการต่างๆ ในด้านอาชีพให้บริการกับประชาชนในชุมชน เช่น โครงการฝึกอบรมอาชีพให้แก่ประชาชน โครงการเศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้น

4.4.2.5 ชุมชนมีการรวมกลุ่มเพื่อดำเนินกิจกรรมต่างๆ อย่างต่อเนื่อง

จากการศึกษาพบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ด้านนี้ คือ ปัจจัยสมาชิกในชุมชนยอมรับในบทบาทของกรรมการชุมชน และปัจจัยชุมชนมีศักยภาพในการพึ่งพาตนเองสูง

(1) ปัจจัยสมาชิกในชุมชนยอมรับในบทบาทของกรรมการชุมชน

การยอมรับในบทบาทของคณะกรรมการชุมชน ส่งผลต่อการรวมกลุ่มในชุมชนให้เกิดการรวมตัวกันของสมาชิกในชุมชน โดยการจัดงานประเพณีของชุมชนประเพณีเวศน์ 2 ระยะ 3 สมาชิกในชุมชนจะออกมาช่วยกันในงานอย่างสม่ำเสมอ โดยการประชาสัมพันธ์และเชิญชวนของคณะกรรมการชุมชน

(2) ปัจจัยชุมชนมีศักยภาพในการพึ่งพาตนเองสูง

ชุมชนประเพณีเวศน์ 2 ระยะ 3 มีการพึ่งพาตนเองโดยการอาศัยความสามารถของคณะกรรมการชุมชนร่วมกับชมรมผู้สูงอายุในชุมชนเป็นผู้ดำเนินการในกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน เช่น การจัดงานตามประเพณีของชุมชน วันทำบุญประจำเดือนของชุมชน วันพัฒนาชุมชนในแต่ละสัปดาห์ การดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมของชุมชน และทำหน้าที่ในการประสานงานกับสมาชิกในชุมชนออกมาเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน

ปัจจัยชุมชนมีศักยภาพในการพึ่งพาตนเองค่อนข้างสูง ส่งผลสมาชิกในชุมชนต้องช่วยเหลือกันก่อนที่จะให้หน่วยงานอื่นเข้ามาให้ความช่วยเหลือ เนื่องจากการจัดกิจกรรมและทำโครงการต่างๆ ในชุมชนจะมีคณะกรรมการชุมชนเป็นแกนนำ ส่งผลให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชน โดยก่อให้เกิดการพึ่งพาอาศัยกันโดยการขอความร่วมมือสมาชิกในชุมชนช่วยเหลือในการบริจาคงบประมาณเพื่อการจัดงาน และช่วยเหลือกันในการดูแลสิ่งแวดล้อมของชุมชน อีกทั้งเมื่อมีการจัดงานก็จะมีกรรวมกลุ่มเพื่อดำเนินกิจกรรมต่างๆ ชุมชนอย่างต่อเนื่อง

4.4.2.6 ชุมชนได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก

จากการศึกษาพบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ด้านนี้ คือ ปัจจัยผู้นำชุมชนเป็นผู้ที่ศรัทธาและมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ดังนี้

(1) ปัจจัยผู้นำชุมชนเป็นผู้ที่ศรัทธาและมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี

กล่าวคือ ผู้นำชุมชนประเพณีเวศน์ 2 ระยะ 3 เป็นผู้ที่เคยทำงานด้านการท่องเที่ยวมาก่อนส่งผลทำให้มีเครือข่ายในการประสานงานเพื่อพัฒนาชุมชน เช่น การสนับสนุนจากกลุ่ม OTOP ในการจัดกิจกรรมของชุมชนประจำเดือน การสนับสนุนจาก สภ.ปากเกร็ด เล่นดนตรีให้กับ

ชมรมผู้สูงอายุเป็นประจำทุกเดือน การสนับสนุนจากเทศบาลนครปากเกร็ดมาจัดกิจกรรมตรวจสุขภาพให้กับสมาชิกในชุมชนฟรี และมาให้ความรู้ในการฝึกอบรมอาชีพให้กับประชาชนเป็นประจำ

4.4.2.7 ชุมชนกับเทศบาลมีความร่วมมือกัน

จากการศึกษาพบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนด้านนี้ คือ ปัจจัยผู้นำชุมชนเป็นผู้อุทิศตนและมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ปัจจัยชุมชนมีกระบวนการบริหารงานในชุมชนชัดเจน ปัจจัยชุมชนได้รับการจัดสรรงบประมาณจากเทศบาล และปัจจัยชุมชนกับเทศบาลมีความร่วมมือกัน

(1) ปัจจัยผู้นำชุมชนเป็นผู้อุทิศตนและมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี

ผู้นำชุมชนเป็นผู้อุทิศตนและมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ทำให้สมาชิกในชุมชนยินดีร่วมกันจ่ายค่าสาธารณูปโภคครัวเรือนละ 150 บาท เพื่อนำมาใช้ในการดูแลถนน สวนสาธารณะ สนามกีฬา ไฟฟ้าแสงสว่าง ต้นไม้ และสิ่งแวดล้อมต่างๆ ในชุมชน

(2) ปัจจัยชุมชนมีกระบวนการบริหารงานในชุมชนชัดเจน

กระบวนการบริหารงานในชุมชนประชาณีเวศน์ 2 ระยะ 3 ขับเคลื่อนด้วยการทำงานของคณะกรรมการหมู่บ้านและคณะกรรมการชุมชนในชุมชน กล่าวคือ คณะกรรมการหมู่บ้านจะทำหน้าที่ดูแลด้านสาธารณูปโภค เช่น การจัดการขยะ การจัดการความปลอดภัย การดูแลถนนในชุมชน และการเก็บเงินค่าสาธารณูปโภค ส่วนคณะกรรมการชุมชนจะทำงานในด้านบทบาทอำนาจหน้าที่ที่เทศบาลแต่งตั้ง ได้แก่ ฝ่ายสาธารณสุข ดูแลเรื่องสุขภาพของสมาชิกในชุมชน ฝ่ายปกครอง ดูแลด้านความสงบเรียบร้อยในชุมชน ฝ่ายสวัสดิการสังคม ดูแลความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุในชุมชน และประสานงานกับเทศบาลนครปากเกร็ด และกรรมการชุมชนฝ่ายการเงิน นอกจากนั้น คณะกรรมการชุมชนยังเป็นผู้บริหารงบประมาณเงินอุดหนุนของเทศบาลนครปากเกร็ด ที่เทศบาลมอบให้กับชุมชนที่เขียนโครงการเข้ามาขอรับเงินอุดหนุนชุมชนละ 100,000 บาท โดยในชุมชนประชาณีเวศน์ 2 ระยะ 3 จะนำงบประมาณไปดำเนินการในการทำความสะอาดดูแลต้นไม้ในชุมชน สวนสาธารณะของชุมชน และทำความสะอาดคลองบางตลาด

ปัจจัยชุมชนมีกระบวนการบริหารงานในชุมชนที่ชัดเจน จึงส่งผลให้ชุมชนประชาณีเวศน์ 2 ระยะ 3 มีความเข้มแข็งในด้านที่ชุมชนมีความทั่วถึงทางด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ สภาพแวดล้อมที่ดี และลดค่าใช้จ่ายในการทำความสะดวกของชุมชน

(3) ปัจจัยชุมชนได้รับการจัดสรรงบประมาณจากเทศบาล

ชุมชนประชาณีเวศน์ 2 ระยะ 3 จะได้รับเงินงบประมาณอุดหนุนชุมชนของเทศบาลนครปากเกร็ด ชุมชนละ 100,000 บาท โดยงบประมาณที่ได้รับจากเทศบาลนครปากเกร็ดจะนำไปใช้ในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมและสาธารณูปโภคของชุมชนเป็น 2 ส่วน คือ งบประมาณ 40,000 บาท สำหรับการดูแลรักษาสวนสาธารณะของชุมชน และงบประมาณอีก 60,000 บาท เป็น

ค่าแรงงานในการดูแลทำความสะอาดคลองบางตลาดหน้าชุมชน โดยก่อนที่จะมีการตัดสินใจดำเนินโครงการจะมีการเรียกประชุมคณะกรรมการชุมชนและสมาชิกในชุมชนเพื่อตัดสินใจในการใช้งบประมาณร่วมกันก่อน โดยชุมชนประชาโนเวศน์ 2 ระยะ 3 จะมีปัญหาที่สำคัญส่งผลต่อชุมชนคือปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนดังนั้นจึงส่งผลทำให้ชุมชนประชาโนเวศน์ 2 ระยะ 3 มีสภาพแวดล้อมที่ดี โดยงบประมาณของเทศบาลนครปากเกร็ดทำให้ชุมชนลดภาระค่าใช้จ่ายในการดูแลทำความสะอาดด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน ซึ่งส่งผลให้ชุมชนมีความใส่ใจและดูแลสิ่งที่เป็นสาธารณูปโภคของชุมชนให้มีคุณภาพที่ดีขึ้น เช่น มีลำคลองที่สะอาดไม่มีกลิ่นเหม็น มีสิ่งแวดล้อมต่างๆ ในชุมชนที่ดี และมีการดูแลสวนสาธารณะในชุมชน

(4) ปัจจัยชุมชนกับเทศบาลมีความร่วมมือกัน

กล่าวคือ ความร่วมมือร่วมใจการทำงานระหว่างเทศบาลนครปากเกร็ดและชุมชนประชาโนเวศน์ 2 ระยะ 3 ทำให้ชุมชนได้รับการพัฒนาทางด้านสาธารณูปโภค ได้แก่ การจัดเก็บขยะให้กับชุมชน การดูแลถนนให้สามารถใช้การได้ดี การอำนวยความสะดวกในการดูต้นไม้ในชุมชน อีกทั้งยังส่งผลต่อสาธารณูปการของชุมชน คือ มีการส่งเจ้าหน้าที่เข้ามาจัดกิจกรรมด้านการอบรมอาชีพต่างๆ ในชุมชน การจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุให้กับชุมชน การจัดกิจกรรมทางด้านสนันทนาการให้กับชุมชน การดูแลลำคลองสาธารณะที่ตัดผ่านชุมชน รวมถึงการดูแลทางด้านความปลอดภัย การดูแลทางด้านสาธารณสุขและแก้ไขปัญหาต่างๆ ให้กับชุมชน

4.4.3 การวิเคราะห์เปรียบเทียบปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนบางตลาดพัฒนา 2 และชุมชนประชาโนเวศน์ 2 ระยะ 3

การวิเคราะห์เปรียบเทียบปัจจัยร่วมกันของชุมชนทั้งสองแห่งต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยการวิเคราะห์เนื้อหาที่ปรากฏ และความถี่ของคำที่มีอยู่ในข้อความของชุมชนทั้ง 2 แห่ง

ตารางที่ 4.1 การเปรียบเทียบปัจจัยที่ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนบางตลาดพัฒนา 2 และชุมชน
ประจักษ์ 2 ระยะ 3

ลำดับ ที่	ความเข้มแข็งของชุมชน	ปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน	
		ชุมชนบางตลาดพัฒนา 2	ชุมชนประจักษ์ 2
B1	ชุมชนมีความรัก ความ สามัคคี เกื้อหนุนกัน	A1 ผู้นำชุมชนเป็นผู้อุทิศตนและ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี A2 สมาชิกในชุมชนยอมรับ บทบาทของคณะกรรมการ ชุมชน	A2 สมาชิกในชุมชนยอมรับ บทบาทของคณะกรรมการ ชุมชน A6 ชุมชนมีลักษณะพื้นที่ทาง กายภาพที่เอื้ออำนวยต่อการ รวมกลุ่ม
B2	ชุมชนมีการแก้ไขปัญหา ร่วมกันโดยส่วนรวม	A1 ผู้นำชุมชนเป็นผู้อุทิศตนและ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี A3 ชุมชนมีกระบวนการ บริหารงานในชุมชนที่ชัดเจน A5 ชุมชนได้รับการจัดสรร งบประมาณจากเทศบาล	A5 ชุมชนได้รับการจัดสรร งบประมาณจากเทศบาล
B3	ชุมชนมีความปลอดภัยใน ชีวิตและทรัพย์สิน	A2 สมาชิกในชุมชนยอมรับ บทบาทคณะกรรมการชุมชน A3 ชุมชนมีกระบวนการ บริหารงานในชุมชนที่ชัดเจน	A1 ผู้นำชุมชนเป็นผู้อุทิศตนและมี มนุษยสัมพันธ์ที่ดี A2 สมาชิกในชุมชนยอมรับ บทบาทของคณะกรรมการ ชุมชน
B4	ชุมชนมีความมั่นคงใน อาชีพและรายได้ใน ครัวเรือน	A4 ชุมชนมีศักยภาพในการพึ่งพา ตนเองสูง A7 ชุมชนกับเทศบาลมีความ ร่วมมือกัน	A4 ชุมชนมีศักยภาพในการพึ่งพา ตนเองสูง A7 ชุมชนกับเทศบาลมีความ ร่วมมือกัน
B5	ชุมชนมีการรวมกลุ่มเพื่อ ทำกิจกรรมต่างๆ ใน ชุมชนอย่างต่อเนื่อง	A1 ผู้นำชุมชนเป็นผู้อุทิศตนและ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี A2 สมาชิกในชุมชนยอมรับ บทบาทคณะกรรมการชุมชน A4 ชุมชนมีศักยภาพในการพึ่งพา ตนเองสูง A6 ชุมชนมีลักษณะพื้นที่ทาง กายภาพที่เอื้ออำนวยต่อการ รวมกลุ่ม	A2 สมาชิกในชุมชนยอมรับ บทบาทคณะกรรมการชุมชน A4 ชุมชนมีศักยภาพในการพึ่งพา ตนเองสูง

ตารางที่ 4.1 การเปรียบเทียบปัจจัยที่ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนบางตลาดพัฒนา 2 และชุมชน
ประจักษ์ 2 ระยะ 3 (ต่อ)

ลำดับ ที่	ความเข้มแข็งของ ชุมชน	ปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน	
		ชุมชนบางตลาดพัฒนา 2	ชุมชนประจักษ์ 2
B6	ชุมชนได้รับการ สนับสนุนจาก หน่วยงานภายนอก	A1 ผู้นำชุมชนเป็นผู้ที่ศรัทธาและ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี A3 ชุมชนมีกระบวนการ บริหารงานในชุมชนที่ชัดเจน A5 ชุมชนได้รับการจัดสรร งบประมาณจากเทศบาล A7 ชุมชนกับเทศบาลมีความ ร่วมมือกัน	A1 ผู้นำชุมชนเป็นผู้ที่ศรัทธาและ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี
B7	ชุมชนมีความทั่วถึง ทางด้านสาธารณูปโภค และสาธารณูปการ	A3 ชุมชนมีกระบวนการ บริหารงานในชุมชนที่ชัดเจน A5 ชุมชนได้รับการจัดสรร งบประมาณจากเทศบาล A6 ชุมชนมีลักษณะพื้นที่ทาง กายภาพที่เอื้ออำนวยต่อการ รวมกลุ่ม A7 ชุมชนกับเทศบาลมีความ ร่วมมือกัน	A1 ผู้นำชุมชนเป็นผู้ที่ศรัทธาและ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี A3 ชุมชนมีกระบวนการ บริหารงานในชุมชนที่ชัดเจน A7 ชุมชนกับเทศบาลมีความ ร่วมมือกัน

ผลจากวิเคราะห์เปรียบเทียบข้อมูลปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน
กรณีศึกษาชุมชนในเขตเทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี โดยการนำผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มี
ผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนบางตลาดพัฒนา 2 และชุมชนประจักษ์ 2 ระยะ 3 มา
วิเคราะห์ปัจจัยร่วมกันโดยการวัดความถี่ของค่าที่มีผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนทั้งสอง
แห่ง ตามตารางที่ 4.1 ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. ความเข้มแข็งของชุมชนด้านชุมชนมีความรัก ความสามัคคี เกื้อหนุนกัน

ปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนที่มีร่วมกัน คือ ปัจจัยสมาชิกใน
ชุมชนยอมรับบทบาทของคณะกรรมการชุมชน

2. ความเข้มแข็งของชุมชนด้านชุมชนมีการแก้ไขปัญหาาร่วมกันโดยส่วนรวม

ปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนที่มีร่วมกัน คือ ปัจจัยชุมชนได้รับการจัดสรรงบประมาณจากเทศบาล

3. ความเข้มแข็งของชุมชนด้านชุมชนมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

ปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนที่มีร่วมกัน คือ ปัจจัยสมาชิกในชุมชนยอมรับบทบาทของคณะกรรมการชุมชน

4. ความเข้มแข็งของชุมชนด้านชุมชนมีความมั่นคงในอาชีพและรายได้ในครัวเรือน

ปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนที่มีร่วมกัน คือ ปัจจัยชุมชนมีศักยภาพในการพึ่งพาตนเองสูง

5. ความเข้มแข็งของชุมชนด้านชุมชนมีการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน

อย่างต่อเนื่อง

ปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนที่มีร่วมกัน คือ ปัจจัยสมาชิกในชุมชนยอมรับบทบาทคณะกรรมการชุมชน และปัจจัยชุมชนมีศักยภาพในการพึ่งพาตนเองสูง

6. ความเข้มแข็งของชุมชนด้านชุมชนได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก

ปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนที่มีร่วมกัน คือ ปัจจัยผู้นำชุมชนเป็นผู้อุทิศตนและมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี

7. ความเข้มแข็งของชุมชนด้านชุมชนมีความทั่วถึงทางด้านสาธารณูปโภคและ

สาธารณูปการ

ปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนที่มีร่วมกัน คือ ปัจจัยชุมชนมีกระบวนการบริหารงานในชุมชนที่ชัดเจน และปัจจัยชุมชนกับเทศบาลมีความร่วมมือกัน

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัย เรื่องการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน กรณีศึกษาชุมชนในเขตเทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ผู้ศึกษามีความสนใจศึกษาปัจจัยที่จะมีผลต่อการทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งและยั่งยืนในเขตเทศบาลที่เป็นเขตชุมชนเมือง ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาในปัจจัยที่จะส่งผลกระทบต่อชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง ได้แก่ ผู้นำชุมชนเป็นผู้ทิศตนและมีมนุษยสัมพันธ์ สมาชิกในชุมชนยอมรับบทบาทของคณะกรรมการชุมชน ชุมชนมีกระบวนการบริหารงานในชุมชนที่มีความชัดเจน ชุมชนมีศักยภาพในการพึ่งพาตนเองสูง สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ อย่างกว้างขวาง ชุมชนมีลักษณะพื้นที่ทางกายภาพของชุมชนที่เอื้ออำนวยต่อการรวมกลุ่ม ชุมชนกับเทศบาลมีความร่วมมือกัน โดยผู้วิจัยได้ทำการศึกษาชุมชนในเขตเทศบาลนครปากเกร็ด จำนวน 2 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนบางตลาดพัฒนา 2 และชุมชนประชาภิเษก 2 ระยะ 3

โดยการศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่จะส่งผลกระทบต่อความเข้มแข็งของชุมชนในเขตเทศบาลนครปากเกร็ด เพื่อนำไปสู่การปรับใช้ในการพัฒนาชุมชนต่างๆ ที่ตั้งอยู่ในเขตเมืองทั้งในปริมณฑล และเมืองใหญ่ต่างๆ ในประเทศ โดยผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกชุมชนในเขตเทศบาลนครปากเกร็ด เนื่องจากเป็นชุมชนที่มีลักษณะหมู่บ้านจัดสรร สมาชิกในชุมชนมีความเป็นปัจเจกบุคคลสูง มีอาชีพที่แน่นอน มีรายได้ปานกลาง และเป็นชุมชนขนาดใหญ่ที่มีจำนวนสมาชิกในชุมชนจำนวนมาก มีความหลากหลายของช่วงอายุ สอดคล้องกับสภาพการเติบโตของเมืองในจังหวัดนนทบุรี โดยผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาเก็บข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information) จำนวน 10 คน โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกคือ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง ได้แก่ ประธานกรรมการชุมชน คณะกรรมการชุมชน สมาชิกชุมชน นายกเทศมนตรีนครปากเกร็ด รองนายกเทศมนตรีนครปากเกร็ด ปลัดเทศบาลนครปากเกร็ด และหัวหน้าฝ่ายพัฒนาชุมชน กองสวัสดิการสังคม เทศบาลนครปากเกร็ด และเก็บข้อมูลโดยวิธีการสังเกต (Observation) เป็นการสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยผู้วิจัยได้เข้าไปร่วมกิจกรรมประเพณีของชุมชน การประชุมประจำเดือน และได้สังเกตพฤติกรรมของสมาชิกในชุมชน โดยได้จดบันทึกลงไว้ในสมุดบันทึก พร้อมกับถ่ายรูปไว้ด้วย โดยระยะเวลาในการเข้าไปสังเกตการณ์ในชุมชนรวม 4 เดือน (มกราคม-เมษายน พ.ศ. 2560) ผลการศึกษาสามารถสรุปผลสาระสำคัญเป็นประเด็น ดังต่อไปนี้

5.1 สรุปผลการศึกษา

ผลการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในเขตเทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

1. ปัจจัยด้านผู้นำชุมชนเป็นผู้ที่มีความเสียสละเวลาและอุทิศตนเพื่อชุมชน โดยผู้นำชุมชนต้องเป็นบุคคลที่มีความพร้อมเป็นผู้ที่มีความเสียสละเวลาเพื่อส่วนรวม มีจิตใจอาสา และหากต้องทำหน้าที่ประธานกรรมการชุมชน ต้องเสียสละเวลา งบประมาณส่วนตัวเพื่อช่วยเหลือชุมชน และให้ใจต่อชุมชน ซึ่งจะส่งผลให้ทำให้ชุมชนพัฒนา ได้รับการยอมรับจากสมาชิกในชุมชน ซึ่งจะสร้างความสุขให้กับสมาชิกในชุมชนและคณะกรรมการชุมชน โดยการคัดเลือกผู้ที่จะมาทำหน้าที่ประธานกรรมการชุมชนต้องเป็นผู้ที่มีความพร้อมที่จะเสียสละเวลาเพื่อส่วนรวม มีจิตใจในการอาสา โดยการคัดเลือกบุคคลที่มาจากองค์กรอื่นๆ ในชุมชน เช่น คณะทำงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง คณะทำงานด้านอาสาสมัครสาธารณสุข ผู้นำชุมชนที่มีความเสียสละและอุทิศตนเพื่อชุมชนจะทำให้ชุมชนได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกชุมชน ได้แก่ เทศบาลนครปากเกร็ด องค์การบริหารส่วนจังหวัด โรงพยาบาลชลประทาน สถานีตำรวจอำเภอปากเกร็ด และมหาวิทยาลัยในพื้นที่

2. ปัจจัยด้านสมาชิกในชุมชนให้การยอมรับในบทบาทของคณะกรรมการชุมชน สมาชิกในชุมชนได้ให้การยอมรับในบทบาทของกรรมการชุมชน โดยการให้เกียรติต่อกันและการใช้วาจาที่สุภาพของประธานกรรมการชุมชนจะทำให้สมาชิกในชุมชนมีความเกรงใจต่อคณะกรรมการชุมชน สมาชิกในชุมชนจะให้การยอมรับในการทำหน้าที่ของคณะกรรมการชุมชนโดยมีการแบ่งหน้าที่การทำงานโดยให้เป็นไปตามที่เทศบาลแต่งตั้ง ซึ่งจะทำให้คณะกรรมการชุมชนทำงานร่วมกับสมาชิกในชุมชนได้อย่างสะดวก ไม่มีความขัดแย้ง เช่น ประธานกรรมการชุมชนมีหน้าที่ดูแลเรื่องต่างๆ ในชุมชนโดยประสานงานกับเทศบาล โดยมีฝ่ายปกครองดูแลความสงบเรียบร้อยในชุมชน ฝ่ายประชาสัมพันธ์ดูแลการแจ้งข่าวสารแก่สมาชิกจะส่งผลทำให้ชุมชนมีความรัก ความสามัคคี เกื้อหนุนกัน ชุมชนก็จะเกิดการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนอย่างต่อเนื่อง และชุมชนมีความเข้มแข็งในด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

3. ปัจจัยด้านชุมชนมีกระบวนการบริหารจัดการที่มีความชัดเจน ชุมชนที่มีระบบการบริหารจัดการที่มีความชัดเจนจะทำให้การทำงานของชุมชนเป็นไปด้วยความราบรื่น โดยการทำหน้าที่ของคณะกรรมการชุมชนที่ดำเนินการเป็นไปตามหน้าที่ตำแหน่งที่เทศบาลกำหนดให้จะทำให้สมาชิกในชุมชนสามารถติดต่อประสานงานได้โดยสะดวก และการทำหน้าที่ของกรรมการชุมชนแต่ละคนก็จะไม่ทับซ้อนในบทบาทของกันและกัน ซึ่งการบริหารงานโดยมีประธานชุมชนเป็นหัวหน้าองค์กรชุมชน และมีกรรมการที่เหลืออีก 10 คนเป็นผู้ช่วยเหลือ โดยในชุมชนจะมีระบบการบริหารจัดการโดยมีการประชุมคณะกรรมการกันเป็นประจำเดือนละ 1 ครั้ง เพื่อชี้แจงนโยบายของเทศบาล และปรึกษาหารือ

ปัญหาของชุมชน นอกจากนั้นอาจมีระบบการบริหารจัดการชุมชนที่แยกออกมาจากกรรมการชุมชนของเทศบาล เป็นคณะกรรมการของหมู่บ้านเพื่อช่วยเหลือในงานกิจกรรมของหมู่บ้าน และนำปัญหาความต้องการของสมาชิกในหมู่บ้านมาบอกประธานกรรมการชุมชนเพื่อประสานงานหน่วยงานต่างๆ เพื่อเข้ามาให้ความช่วยเหลือสมาชิกในชุมชน จะทำให้การบริหารงานในชุมชนที่มีความขัดแย้งสามารถทำงานร่วมกันได้ และเพิ่มประสิทธิภาพในการแก้ไขปัญหาของชุมชนด้วยตนเอง ทำให้ชุมชนมีความทั่วถึงทางด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ

4. ปัจจัยด้านชุมชนมีศักยภาพในการพึ่งพาตนเองสูง จากการศึกษาพบว่าชุมชนที่มีความเข้มแข็งทั้งสองชุมชนจะจัดกิจกรรมหรือแก้ไขปัญหาของชุมชนจะมีการใช้ศักยภาพหรือทุนภายในชุมชนที่มีอยู่ เช่น คณะกรรมการชุมชนเคยเป็นอดีตผู้ตัดสินฟุตบอลทีมชาติไทยก็จะมีความสามารถด้านการกีฬาก็จะให้ทำหน้าที่จัดกิจกรรมด้านกีฬาให้กับชุมชนเป็นต้น หรือประธานกรรมการชุมชนมีความสามารถด้านการสาธารณสุขก็จะประสานงานโรงพยาบาลประจำตำบลมาช่วยตรวจสุขภาพให้กับสมาชิกในชุมชนได้โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย เป็นต้น โดยในชุมชนที่ผู้วิจัยศึกษาพบว่าจะไม่มีการเก็บค่าใช้จ่าย แต่ใช้วิธีการประชาสัมพันธ์เพื่อขอการสนับสนุนในการจัดกิจกรรมจากกรรมการชุมชนและสมาชิกในชุมชนในลักษณะการทำบุญร่วมกัน โดยพยายามพึ่งพาเทศบาลนครปากเกร็ดให้น้อยที่สุด แต่ก็ขอรับการสนับสนุนเฉพาะงานหรือการแก้ไขปัญหาที่ชุมชนไม่สามารถทำได้ เช่น การตัดต้นไม้ขนาดใหญ่ หรือการทำความสะอาดลำคลองที่ใช้ร่วมกันหลายๆ ชุมชน เป็นต้น ก่อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนด้านชุมชนมีความมั่นคงในอาชีพและรายได้ในครัวเรือน และการพึ่งพาตนเองจะทำให้ชุมชนมีการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนอย่างต่อเนื่อง

5. ปัจจัยด้านชุมชนได้รับการจัดสรรงบประมาณจากเทศบาลเพื่อการพัฒนาชุมชนจะทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนาด้านความสะอาด และรักษาสิ่งแวดล้อมของชุมชน โดยงบประมาณที่เทศบาลนครปากเกร็ดสนับสนุนจำนวน 100,000 บาทนั้นจะช่วยทำให้ลดภาระค่าใช้จ่ายของสมาชิกในชุมชนที่ต้องเฉลี่ยกันออกเพื่อดูแลรักษาคุณภาพทางด้านสาธารณูปโภค การรักษาความสะอาด การรักษาสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน และทรัพยากรภายนอกชุมชนที่ใช้ร่วมกันเช่น ถนน ลำคลอง นอกจากนั้นยังทำให้การจัดการขยะของชุมชนเกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย สะดวกต่อการจัดเก็บของเทศบาล อีกทั้งยังทำให้ชุมชนต่างๆ เกิดการแข่งขันกันเพื่อพัฒนาชุมชนของตนเองเพื่อเป็นชุมชนดีเด่นตามหลักเกณฑ์ของเทศบาลเพื่อขอรับเงินรางวัลเพิ่มเติมในการนำมาใช้แก้ปัญหาของชุมชน ก่อให้เกิดการสร้างขวัญและกำลังใจให้กับกรรมการชุมชนและสมาชิกในชุมชนทำให้ชุมชนมีการแก้ไขปัญหาาร่วมกันโดยส่วนรวม

6. ปัจจัยด้านกายภาพและสภาพแวดล้อมของชุมชนที่เอื้ออำนวยต่อการรวมกลุ่มประชาชนในชุมชน กล่าวคือ สภาพแวดล้อมในชุมชนที่มีศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมหลากหลาย เช่น สนามฟุตบอล ที่ทำการชุมชน และแหล่งเศรษฐกิจ จะส่งผลทำให้สมาชิกในชุมชนสามารถเข้ามามี

ส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมได้หลากหลายกลุ่มอายุ เช่น การมีส่วนร่วมเพื่อออกกำลังกาย การมีศาลาประชาคมเพื่อใช้ในการทำกิจกรรมประเพณีของชุมชน การมีที่ทำการชุมชนเพื่อชำระค่าสาธารณูปโภคและติดต่อประชาสัมพันธ์ การมีที่ทำการชมรมผู้สูงอายุเพื่อรวมกลุ่มทำกิจกรรม เป็นต้น นอกจากนั้นผู้วิจัยยังพบว่าชุมชนที่มีธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ดีจะทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชนดี เนื่องจากสภาพแวดล้อมที่ดีจะทำให้สมาชิกในชุมชนมีความสุขและชุมชนเกิดความเข้มแข็งในการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมต่างๆ อย่างต่อเนื่อง

7. ปัจจัยด้านความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับเทศบาลที่มีความร่วมมือกันทำงานเพื่อการพัฒนาชุมชน โดยความสัมพันธ์ระหว่างเทศบาลกับชุมชนแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการจะทำให้เกิดความไว้วางใจต่อกัน และจะทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดียิ่งขึ้นเมื่อมีการประสานงานแบบไม่เป็นทางการระหว่างประธานกรรมการชุมชนกับเจ้าหน้าที่ของเทศบาล ด้วยการให้เกียรติและเคารพในตำแหน่งหน้าที่ระหว่างกัน โดยการใช้การติดต่อผ่านทางโทรศัพท์ หรือโปรแกรมไลน์ซึ่งจะทำให้เทศบาลเข้ามาจัดทำบริการสาธารณะให้กับชุมชนทั้งการแก้ไขปัญหาด้านสาธารณูปโภคให้กับชุมชน การส่งเสริมอาชีพต่างๆ ให้กับชุมชน การร่วมงานประเพณีกับสมาชิกในชุมชน และไม่ต้องใช้วิธีการร้องเรียนเป็นหนังสือซึ่งจะส่งผลทำให้เทศบาลนครปากเกร็ดเข้ามาให้ความช่วยเหลือชุมชนได้อย่างรวดเร็วกว่าเป็นหนังสือร้องเรียนทำให้ชุมชนเข้มแข็งและมีความทั่วถึงทางด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการในชุมชน

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษา พบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนที่มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนร่วมกันของชุมชนบางตลาดพัฒนา 2 และชุมชนประชาโนวินศน์ 2 ระยะ 3 มีดังนี้

1. ปัจจัยผู้นำชุมชนอุทิศตนและมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ซึ่งมีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนในด้านชุมชนได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก ผู้วิจัยพบว่าบุคลิกภาพของผู้นำชุมชนแบบประชาธิปไตยซึ่งยอมรับความคิดเห็นของสมาชิก และยินดีรับความช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอก จะส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้นำชุมชนกับองค์กรภายนอกซึ่งจะเข้ามาช่วยเหลือในการพัฒนาชุมชน

2. ปัจจัยสมาชิกในชุมชนยอมรับบทบาทของกรรมการชุมชน ซึ่งมีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนในด้านชุมชนมีความรักความสามัคคี เกื้อหนุนกัน, ชุมชนมีความมั่นคง และปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน, สมาชิกในชุมชนมีการรวมกลุ่มเพื่อดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ผู้วิจัยพบว่าชุมชนเมืองที่มีขนาดใหญ่สมาชิกในชุมชนจะให้ความสนใจต่อการบริหารจัดการของชุมชนตนเองน้อยมาก การตัดสินใจส่วนใหญ่จึงเกิดจากการทำงานของคณะกรรมการชุมชน ซึ่งหากผลงานของคณะกรรมการ

ชุมชนแสดงให้เห็นความตั้งใจจริงในการทำงานก็ทำให้ได้รับการยอมรับในบทบาทของคณะกรรมการชุมชน ทำให้สมาชิกในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับกรรมการชุมชน เกิดเป็นความสามัคคีในชุมชน และเกิดความไว้วางใจกันในการดูแลความปลอดภัยในชุมชน จนเกิดความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และช่วยให้สมาชิกในชุมชนเกิดการรวมตัวกันจัดตั้งเป็นกลุ่มต่างๆ ในชุมชนเพื่อแสดงพลังในการทำงานของตนเองในแต่ละด้าน เช่น ชมรมผู้สูงอายุชุมชน ชมรมอาสาสมัครสาธารณสุข ชมรมแอโรบิก ชมรมโยคะ คณะทำงานด้านบทบาทสตรีในชุมชน เป็นต้น

3. ปัจจัยชุมชนมีกระบวนการบริหารงานในชุมชนที่ชัดเจน ซึ่งมีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน ชุมชนมีความทั่วถึงทางด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ ผู้วิจัยพบว่าชุมชนที่มีระบบการบริหารงานในชุมชนที่ชัดเจนจะทำให้สมาชิกให้ความสำคัญและให้การสนับสนุนในการแก้ไขปัญหาสาธารณูปโภคและสาธารณูปการของชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหาพื้นฐานในการอยู่อาศัยของสมาชิกในชุมชนร่วมกันอย่างดีที่สุด

4. ปัจจัยชุมชนมีศักยภาพในการพึ่งพาตนเองสูง ซึ่งมีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนในด้านชุมชนมีการรวมกลุ่มเพื่อดำเนินกิจกรรมต่างๆ อย่างต่อเนื่อง ผู้วิจัยพบว่าชุมชนทั้งสองแห่งมีความในการพึ่งพาตนเอง โดยจะอาศัยความสามารถของคณะกรรมการชุมชนและสมาชิกในชุมชนช่วยเหลือการจัดกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน และการดำเนินงานของชุมชนจะมีเครือข่ายองค์กรชุมชนอื่นๆ เข้ามาให้ความช่วยเหลือ

5. ปัจจัยชุมชนได้รับการจัดสรรงบประมาณจากเทศบาลซึ่งมีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนในด้านชุมชนมีการตัดสินใจแก้ไขปัญหาาร่วมกันโดยส่วนรวม, ชุมชนมีความทั่วถึงทางด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ ผู้วิจัยพบว่างบประมาณจากเทศบาลนครปากเกร็ดจำนวน 100,000 บาท ส่งผลให้ชุมชนมีการตัดสินใจในการแก้ไขปัญหาที่เป็นปัญหาส่วนรวมของชุมชน ได้แก่ การแก้ไขปัญหาพื้นฐานทางด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ เพื่อให้เกิดเป็นโครงการจะสามารถช่วยเหลือสมาชิกได้อย่างทั่วถึง

6. ปัจจัยชุมชนมีลักษณะพื้นที่ทางกายภาพที่เอื้ออำนวยต่อการรวมกลุ่มซึ่งมีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน ในด้านชุมชนมีการรวมกลุ่มเพื่อดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนอย่างต่อเนื่อง ผู้วิจัยพบว่า ชุมชนที่มีสถานที่ในการจัดกิจกรรมของชุมชน เช่น ศาลาประชาคม หรือที่ทำการชุมชน จะส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนมีศูนย์กลางในการรวมกลุ่มเพื่อจัดกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน นอกจากนั้น หากชุมชนมีสถานที่ออกกำลังกาย หรือสนามกีฬาของชุมชน จะทำให้เกิดการรวมกลุ่มของสมาชิกในชุมชนที่มีความสนใจในเรื่องเดียวกัน

7. ปัจจัยชุมชนกับเทศบาลมีความร่วมมือกัน ซึ่งมีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน ในด้านชุมชนมีความทั่วถึงทางด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ ผู้วิจัยพบว่า ชุมชนบางตลาดพัฒนา 2 และชุมชนประชาโนเวช 2 ระยะ 3 ซึ่งเป็นชุมชนที่ให้ความร่วมมือกับเทศบาล จะส่งผลให้ได้รับการ

ดูแลทางด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการในชุมชน โดยเทศบาลจะเข้ามาให้ความช่วยเหลือและจัดกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน เช่น การตัดต้นไม้ การซ่อมแซมถนน การล้างท่อระบายน้ำ การดูแลการจัดเก็บขยะ การเปลี่ยนหลอดไฟ การแก้ไขปัญหาน้ำท่วม การดูแลความสะอาดของลำคลอง รวมถึงการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมอาชีพในชุมชน เช่น การจัดฝึกอบรมอาชีพ การส่งเสริมด้านเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน เป็นต้น

5.3 ปัญหาและอุปสรรคที่มีผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน

จากการศึกษาของผู้วิจัยพบว่าชุมชนในเขตเทศบาลนครปากเกร็ดมีปัญหาและอุปสรรคที่ส่งผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ได้แก่

1. ชุมชนบางตลาดพัฒนา 2 และชุมชนประชาณีเวศน์ 2 ระยะ 3 พบว่ายังขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานอื่นๆ ที่อยู่พื้นที่ เช่น อำเภอปากเกร็ด และมหาวิทยาลัยที่ตั้งอยู่ใกล้ชุมชน ทำให้ขาดความรู้ทางด้านวิชาการในการแก้ไขปัญหาของชุมชนได้อย่างยั่งยืน เช่น การแก้ไขปัญหาน้ำท่วม การแก้ไขปัญหาน้ำเสีย การแก้ไขปัญหาด้านรายได้และความมั่นคงในอาชีพ
2. การสนับสนุนงบประมาณให้กับชุมชน มีการกำหนดกรอบในการแก้ไขปัญหาของชุมชนไว้ ทำให้การนำงบประมาณไปใช้ประโยชน์ในชุมชนมีจำกัด ชุมชนทั้งสองแห่งจึงขาดแนวทางในการพัฒนาชุมชนของตนเองให้สอดคล้องกับปัญหาของชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไป
3. ความสามารถในการพึ่งพาตนเองของชุมชน ยังต้องพึ่งพาความสามารถของคณะกรรมการชุมชน ในอนาคตเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงคณะกรรมการชุมชนจะส่งผลกระทบต่อความเข้มแข็งของชุมชน และการประสานงานระหว่างชุมชนกับองค์กรภายนอกชุมชนจะขาดความต่อเนื่อง

5.4 ข้อเสนอแนะการส่งเสริมการพัฒนาชุมชนในเขตเมืองให้เกิดความเข้มแข็งและยั่งยืน

1. การจัดสรรเงินอุดหนุนให้กับชุมชนของเทศบาลนครปากเกร็ดจะทำให้ชุมชนได้เรียนรู้การทำงานร่วมกันระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่กับการแก้ไขปัญหาพื้นฐานชุมชนของตนเองก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ในทางที่ดีระหว่างประชาชนกับท้องถิ่น ซึ่งเป็นการทำให้ประชาชนในชุมชนได้เรียนรู้วิธีการจัดทำโครงการ การเสนอโครงการ การบริหารโครงการ ความเสี่ยงของโครงการ และการติดตามตรวจสอบประเมินผลของโครงการ ซึ่งหากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นๆ นำไปใช้ก็จะเกิดประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาในการพัฒนาชุมชน เพราะชุมชนจะเป็นผู้ที่รู้ปัญหาดีมากกว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ และเป็นการช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายในการดูแลความสงบเรียบร้อยและการรักษาสิ่งแวดล้อมในชุมชน อีกทั้งยังส่งเสริมให้เกิดการทำงานแบบประชาธิปไตยในชุมชน

เพราะการทำงานโครงการเงินอุดหนุนของชุมชนต้องมีการปรึกษาหารือกัน (deliberative) เพื่อเสนอปัญหา และจัดการแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง โดยต้องทำงานด้วยความโปร่งใสสามารถตรวจสอบได้ และพร้อมรับผิดชอบต่อการทำงานของคณะกรรมการชุมชน เพื่อนำงบประมาณที่ท้องถิ่นอุดหนุนมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อสมาชิกในชุมชน

2. การส่งเสริมความรู้ความเข้าใจในบทบาทของตำแหน่งคณะกรรมการชุมชนให้กับสมาชิกในชุมชน จะทำให้การทำงานของคณะกรรมการชุมชนมีบทบาทที่ชัดเจนมากขึ้น และทำให้กรรมการชุมชนสามารถทำหน้าที่ได้ตามที่ได้รับมอบหมายได้ดี ลดปัญหาความขัดแย้งกันระหว่างสมาชิกในชุมชนกับคณะกรรมการชุมชน และได้รับการยอมรับจากสมาชิกในชุมชน เกิดความมั่นใจในการทำงานของคณะกรรมการชุมชนมากขึ้น ซึ่งจะก่อให้เกิดความสุขแก่สมาชิกในชุมชนและคณะกรรมการชุมชน

3. การใช้วิธีการแต่งตั้งคณะกรรมการชุมชนจะทำให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงานมากกว่าการเลือกตั้ง เพราะผู้ได้รับการแต่งตั้งต้องทำงานเพื่อสนับสนุนเทศบาล และรับผิดชอบต่อสมาชิกในชุมชน หากปฏิบัติไม่เหมาะสมก็จะถูกการถอดถอนโดยเทศบาล ทำให้ได้คนที่มีความรู้ความสามารถ มีจิตอาสา มีความเสียสละ มีความซื่อสัตย์และตั้งใจทำงานมาทำงานให้กับชุมชน แต่ทั้งนี้ควรใช้วิธีการแต่งตั้งโดยสลับสับเปลี่ยนหมุนเวียนกันเป็นกรรมการชุมชนจะช่วยลดปัญหาความขัดแย้งระหว่างสมาชิกในชุมชน

4. กระทรวงมหาดไทย ควรให้การสนับสนุนการกระจายอำนาจให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาชุมชนมากขึ้น มีวิธีการปฏิบัติงานที่ชัดเจน มีการตั้งองค์กรชุมชน การแต่งตั้งให้ประธานกรรมการชุมชนและกรรมการชุมชน เป็นผู้ช่วยเจ้าหน้าที่ของรัฐ มีการให้เบี้ยเลี้ยงรายเดือนตอบแทน มีสวัสดิการในการปฏิบัติหน้าที่ หรือหลังจากพ้นจากการปฏิบัติหน้าที่ และมีการจัดทำระเบียบที่ชัดเจนในการให้เงินอุดหนุนกับชุมชน เพื่อลดปัญหาการตรวจสอบของสำนักงานตรวจเงินแผ่นดิน และเพื่อให้เกิดการพัฒนาชุมชนในทุกๆ เทศบาลได้อย่างยั่งยืน

5. การนำทุนทรัพยากรบุคคลในระดับชุมชน และท้องถิ่นมาสนับสนุนในการทำงานร่วมกับชุมชนและเทศบาล ซึ่งจะทำให้ได้ทรัพยากรบุคคลที่มีความรู้ ทักษะความสามารถ เครือข่ายความเชี่ยวชาญงานด้านอื่นๆ ที่หลากหลายมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาพื้นที่ เช่น ประธานกรรมการชุมชนที่เป็นกรรมการบริหารของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยก็จะมีเครือข่ายเป็นเจ้าหน้าที่ในการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ซึ่งเทศบาลสามารถให้บุคคลดังกล่าวมาช่วยเหลือในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวของท้องถิ่นให้ประสบความสำเร็จได้ หรือการมีกรรมการชุมชนที่เป็นข้าราชการกรมชลประทานมาสนับสนุนการแก้ไขปัญหาลำคลองสาธารณะในพื้นที่ เป็นต้น

6. การใช้แหล่งประโยชน์ทางเศรษฐกิจในพื้นที่เพื่อสนับสนุนการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น กล่าวคือ การนำแหล่งประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่อยู่ในพื้นที่ เช่น ห้างสรรพสินค้า โรงไฟฟ้า

ศูนย์การประชุมเมืองทอง มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช มาให้การสนับสนุนในการให้ความรู้ การส่งเสริมอาชีพให้กับประชาชนในเขตเทศบาลนครปากเกร็ด หรือการให้การสนับสนุนงบประมาณเพื่อการพัฒนาชุมชนในพื้นที่รอบๆ แหล่งประโยชน์ ซึ่งจะก่อให้เกิดการพัฒนาท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืน

5.5 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

การศึกษาวิจัยในอนาคตควรเน้นศึกษาเพิ่มเติมต่อไปในเรื่องบทบาทของคณะกรรมการชุมชนที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนในเขตเมือง ซึ่งจะทำให้ได้แนวทางการในการปฏิบัติต่อการทำงานด้านชุมชนในเขตเมือง โดยการศึกษาถึงสมาชิกในชุมชนที่จะยอมรับบทบาทของคณะกรรมการชุมชนว่าต้องเป็นอย่างไร ซึ่งจะส่งผลทำให้เกิดความรู้ในด้านการพัฒนาบทบาท อำนาจหน้าที่ของกรรมการชุมชนในเขตเมือง ที่ต้องทำหน้าที่แตกต่างกับชุมชนในเขตชนบท

รายการอ้างอิง

หนังสือและบทความในหนังสือ

- กรมการศึกษานอกโรงเรียน. คู่มือการจัดกิจกรรมทักษะชีวิตเพื่อป้องกันโรคเอดส์สำหรับ
กลุ่มเป้าหมายการศึกษานอกโรงเรียน. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2541.
- กวี วงศ์พัฒน์. ภาวะผู้นำ. กรุงเทพฯ: พี.เค.อินเตอร์ปริ้นท์, 2535.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. ชุมชนนิยม: ฝ่าวิกฤตชุมชนล่มสลาย. กรุงเทพฯ: ชัคเชสมิเดีย, 2544.
- โกวิทย์ พวงงาม. การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์, 2553.
- โกวิทย์ พวงงาม. มิติใหม่ของการปกครองท้องถิ่น: วิสัยทัศน์การกระจายอำนาจและการบริหารงาน
ท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: เสมาธรรม, 2550.
- ชลกาญจน์ ฮาชนันารี. กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ: สำนักงาน
กองทุนและสนับสนุนการวิจัย, 2548.
- ชาติชาย ณ เชียงใหม่. การบริหารการพัฒนาชนบทเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน. กรุงเทพฯ:
คณะกรรมการนโยบายพื้นฐานแห่งชาติ, 2543.
- ชูวงศ์ ฉายะบุตร. การปกครองท้องถิ่นไทย. กรุงเทพฯ: กรมการปกครอง, 2539.
- ดวงจันทร์ อาภาวัชรุตม์ เจริญเมือง. เมืองและผังเมืองในประเทศไทย กรณีเมืองเชียงใหม่. เชียงใหม่:
ศูนย์ศึกษาปัญหาเมืองเชียงใหม่และกลุ่มม้งราย, 2541.
- ทองคุณ หงส์พันธ์. การค้นหาและพัฒนาผู้นำท้องถิ่นในงานพัฒนาชุมชน. สกลนคร: วิทยาลัยครู
สกลนคร, 2528.
- ทัศนีย์ ลักษณะวิชนชัย. การสังคมสงเคราะห์ชุมชน มรรควิธีสู่ชุมชนเข้มแข็ง. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.,
2545.
- ประทาน คงฤทธิศึกษากร. การปกครองท้องถิ่น. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, 2526.
- ประพันธ์ รักดีกุล. รูปแบบและปัจจัยในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนด้วยศักยภาพและ
ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม, 2549.
- ประหยัด หงษ์ทองคำ. การปกครองท้องถิ่นไทย. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2523.
- ประหยัด หงษ์ทองคำ. การปกครองท้องถิ่นของไทย. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2526.
- ปรีชา วงศ์ทิพย์. การพัฒนาชุมชนประยุกต์: แนวคิดและการบูรณาการ. กรุงเทพฯ: ดีไซน์ ดีไลฟ์,
2555.

- ปาริชาติ วลัยเสถียร. *กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนและสนับสนุนการวิจัย, 2548.
- พัฒน์ บุญยรัตพันธุ์. *การสร้างพลังชุมชนโดยกระบวนการพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2549.
- วรางคณา วงศ์มหาชัย. *บทบาทของผู้ผู้นำในการพัฒนาองค์กรประชาชน*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2535.
- สมคิด บางโม. *องค์การและการจัดการ*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง พ.ศ. 2560- 2564*. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี, 2559.
- สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. *การศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่สนับสนุนให้ชุมชนเข้มแข็ง*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2544.
- อคิน รพีพัฒน์. *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา*. นครปฐม: ศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล, 2527.
- อมรา พงศาพิชญ์ และคณะ. *โครงการสำรวจวิจัยและปฏิบัติงานสังคมในชุมชน โครงการฟื้นฟูเมืองชุมชนดินแดง*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.
- อรทัย กิกผล. *Urbanization เมื่อ “เมือง” กลายเป็นโจทย์ของการบริหารจัดการท้องถิ่นสมัยใหม่*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า, 2559.
- อุทัย หิรัญโต. *การปกครองท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2523.

วิทยานิพนธ์

- จิตตินี จันทรรณา. “ภาวะความเป็นเมืองของประเทศไทย.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2541.
- ปรียาภา เมืองนก. “กระบวนการบริหารจัดการชุมชนเมืองที่นำไปสู่ชุมชนเข้มแข็ง: กรณีศึกษาชุมชนหมู่บ้านจัดสรรเขตปริมณฑล.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาการพัฒนาชุมชน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2557.
- พรหมธีระ พรหมสถิต. “บทบาทของธนาคารต้นไม้ต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนกรณีศึกษาธนาคารต้นไม้สาขาวาดแดง ตำบลวังตะกอก อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาการพัฒนาชุมชน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2557.

วิมลพรรณ กุญแจทอง. “แนวทางการส่งเสริมการจัดสวัสดิการชุมชนเมือง กรณีศึกษาชุมชนโค้งรถไฟ ยมราช.” สารนิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551.

สรุฒิ จันทะสิม. “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น กรณีศึกษาเทศบาลอ้อมน้อย อำเภอกะทู้มบะน จังหวัดสมุทรสาคร.” ภาคนิพนธ์หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขา บริหารรัฐกิจ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2556.

สุธิดา บัวสุขเกษม. “แนวทางการพัฒนาบทบาทของสภาองค์กรชุมชนในการส่งเสริมความเข้มแข็ง ของชุมชน: กรณีศึกษาตำบลหนองปรือ อำเภอลำลูกเกด จังหวัดกาญจนบุรี.” วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2554.

อมรรัตน์ มัททวิวงศ์. “แนวทางการจัดการชุมชนหมู่บ้านจัดสรรโครงการ “บ้านฉางเพลส” เพื่อนำไปสู่ชุมชนเข้มแข็ง.” สารนิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาการพัฒนชุมชน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2553.

เอกสารอื่น ๆ

กุหลาบ รัตนสังธรรม, วสุธร ต้นวัฒนกุล, และ อรพิน ทองดี. “ความคิดเห็นของประชาชนต่อการ ดำเนินงานโครงการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและเศรษฐกิจฐานราก ตำบลห้วยน้ำ ขาว อำเภอมะนัง จังหวัดตรัง.” รายงานการวิจัย คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัย บุรพา, 2545.

เทศบาลนครปากเกร็ด. *คู่มือคณะกรรมการชุมชน*. นนทบุรี: เทศบาลนครปากเกร็ด, 2559.

เทศบาลนครปากเกร็ด. *แผนพัฒนาสามปี พ.ศ. 2560-2562*. นนทบุรี: เทศบาลนครปากเกร็ด, 2559.

เทศบาลนครปากเกร็ด. *รายงานกิจการ พ.ศ. 2558 เทศบาลนครปากเกร็ด*. นนทบุรี: เทศบาลนคร ปากเกร็ด, 2558.

ยุทธนา พรหมณี. *วิวัฒนาการทางความคิดเกี่ยวกับผู้นำ*. เอกสารประกอบการสอนวิชาภาวะผู้นำ, วิทยาลัยชุมชนราชวิทยาลัย, 2544.

สัมพันธ์ เตชะอริก. *การวิจัยเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชน*. เอกสารประกอบการเสวนาวิชาการ เรื่องการวิจัยเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่น ภาคเหนือ, 2545.

สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. *การศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่สนับสนุนให้ชุมชนเข้มแข็ง*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ, 2544.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. “รายงานการศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่สนับสนุนให้ชุมชนเข้มแข็ง.” กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2544.

สัมภาษณ์

ภรดา จิตรกระจ่าง. สัมภาษณ์โดย รพีภัทร์ สุขสมเกษม. ที่ทำการชุมชน, 23 เมษายน 2560.

สุขศรี เดชฤดี. สัมภาษณ์โดย รพีภัทร์ สุขสมเกษม. ที่ทำการชุมชน, 23 เมษายน 2560.

อัญชลี เย็นเกษม. สัมภาษณ์โดย รพีภัทร์ สุขสมเกษม. ที่ทำการชุมชน, 23 เมษายน 2560.

อุษณากร ศุภมิตรธัญญากร. สัมภาษณ์โดย รพีภัทร์ สุขสมเกษม. ที่ทำการชุมชน, 23 เมษายน 2560.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

เทศบาลนครปากเกร็ด. “จำนวนชุมชนในเขตเทศบาล.” <http://www.pakkretcity.go.th/content/73> (สืบค้นเมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2560).

“ภาวะผู้นำและการสร้างแรงจูงใจ.” <https://sites.google.com/site/phawa-phunalaekarsrang/home> (สืบค้นเมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2560).

Books

Halpin, Andrew W. *Administration Behavior In Education*. New York: Harper and Row, 1975.

Neagley, Ross L. and Evans, Dean. *Handbook for Effective Supervision of Instruction* 3rd ed. Englewood Cliffs. NJ: Prentice-Hall, 1964.

Electronic Media

Burgess, Ernest W. “Concentric ModelBurgess.” <https://www.dustinstollz.com/blog/2015/12/02/burgess-concentric-zone-model-of-urban-development>. (สืบค้นเมื่อวันที่ 10 กันยายน 2560).

Hoyt Sector. “Model Key.” [https://www.haikudeck.com/voss-urban-pattern-booklet – education presentation-fJ4emxTTrK](https://www.haikudeck.com/voss-urban-pattern-booklet-education-presentation-fJ4emxTTrK). (สืบค้นเมื่อวันที่ 10 กันยายน 2560).

McKezie. “Multiple Nuclei concept.” [http://www .lewishistoricalsociety.com/ wiki/ article_image.php?id=78](http://www.lewishistoricalsociety.com/wiki/article_image.php?id=78) (สืบค้นเมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2560).

ภาคผนวก

แบบสัมภาษณ์

สำหรับผู้บริหารเทศบาล

(นายกเทศมนตรี รองนายกเทศมนตรี และปลัดเทศบาล และหัวหน้าฝ่ายพัฒนาชุมชน)

คำถาม

- บทบาทของเทศบาลในการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนเป็นอย่างไร
- ความเป็นเมืองส่งผลกับปัญหาของชุมชนอย่างไร
- ผู้นำชุมชนส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนอย่างไร
- การยอมรับในคณะกรรมการชุมชนของสมาชิกในชุมชนเป็นอย่างไร
- ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับเทศบาลเป็นอย่างไร
- ข้อเสนอแนะต่อการส่งเสริมให้ชุมชนเข้มแข็ง

สำหรับคณะกรรมการชุมชน

(ประธานชุมชน, กรรมการชุมชน)

คำถาม

- ชุมชนมีประวัติความเป็นมาอย่างไร
- พื้นที่กายภาพของชุมชนที่จะส่งเสริมให้ชุมชนมารวมตัวกันเป็นอย่างไร
- ผู้นำชุมชนมีความอุทิศตนและมีมนุษยสัมพันธ์เป็นอย่างไร
- สมาชิกในชุมชนยอมรับบทบาทของคณะกรรมการชุมชนอย่างไร
- ชุมชนมีกระบวนการบริหารงานในชุมชนอย่างไร
- ชุมชนมีการพึ่งพาตนเองอย่างไร
- ความสัมพันธ์ขององค์กรหรือเครือข่ายที่จะเข้ามามีส่วนร่วมต่อส่งเสริมความเข้มแข็ง

ของชุมชนเป็นอย่างไร

- ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับเทศบาลเป็นอย่างไร
- ข้อเสนอแนะต่อการส่งเสริมให้ชุมชนเข้มแข็งเป็นอย่างไร

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ	ว่าที่ร้อยตรีพิภัทร์ สุขสมเกษม
วันเดือนปีเกิด	21 กันยายน 2527
วุฒิการศึกษา	ปีการศึกษา 2548: รัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์) คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต
ตำแหน่ง	นักพัฒนาชุมชนปฏิบัติการ สำนักงานเทศบาลเมืองบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี
ประสบการณ์ทำงาน	2560: นักพัฒนาชุมชนปฏิบัติการ หัวหน้างานส่งเสริมและพัฒนาอาชีพ กองสวัสดิการสังคม เทศบาลเมืองบางบัวทอง 2557: นักพัฒนาชุมชน ระดับ 5 หัวหน้างานส่งเสริมและพัฒนาอาชีพ 2554: นักพัฒนาชุมชน ระดับ 4 หัวหน้างานส่งเสริมและพัฒนาอาชีพ กองสวัสดิการสังคม เทศบาลเมืองบางบัวทอง 2552: นักพัฒนาชุมชน ระดับ 3 หัวหน้างานส่งเสริมและพัฒนาอาชีพ กองสวัสดิการสังคม เทศบาลเมืองบางบัวทอง